

Байки

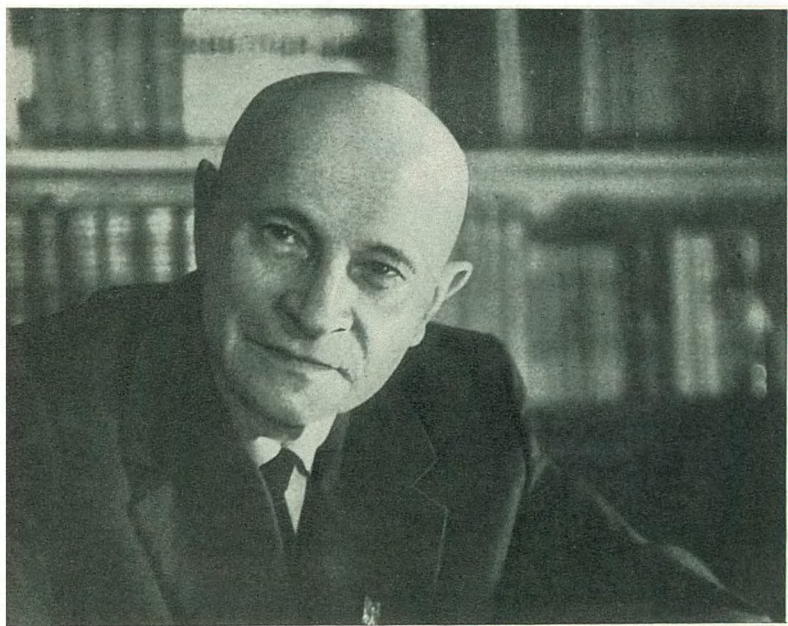
зарубіжних байкарів

у переспівах
та перекладах
Микити Тодованця

Davies

Байки

зарубіжних байкарів

у переспівах
та перекладах
Микити Тодованця

Київ • 1973

Видавництво
«Дніпро»

Світова байка на українській землі

*...Байка, як сатира,
була і завжди буде
прекрасним родом поезії,
доки будуть з'являтися на цій ниві
люди з талантом і розумом.*

В. Белінський

Народилася байка у фольклорі різних народів. Віками не старіє цей жанр, невеликий за розміром, глибокий за змістом, повчальний за характером, яскравий своїм сатиричним забарвленням.

У байки довгий шлях розвитку. Спочатку ми знаходимо її елементи в казках про тварин. Пізніше вона стає літературним твором, який безнастанно оновлюється. Найдавніші байки стали джерелом сюжетів, мотивів, образів для наступних поколінь байкарів, які надавали їм кожного разу своєрідного звучання, національного колориту.

Віками склалися традиційні образи байки, які символізували різні людські типи й характери, людську поведінку. Життя ствердило, що найголовнішим елементом цього малого твору (байки) є не окремо висловлена мораль,

*а сатиричне спрямування, яке допомагає викри-
вати хиби й вади, засуджувати несправедливість
і всяке зло, боротися проти них і тим самим
повчати. Головним виявляється цікава розпо-
відь, драматична сценка, які в образній формі
подають картину життя. Вже в самому доборі
до цієї картини фактів і деталей відбивається
позиція автора. Традиційними стали й художні
особливості та принципи байки. Стисла форма,
глибокий підтекст, розкриття усталених образів
вимагали від байкарів великої художньої май-
стерності. Зустрічаючись навіть із знайомим
сюжетом у новій його інтерпретації, кожного
разу бачимо наслідування традиції й новатор-
ство автора.*

*Ще в часи свого народження в Греції бай-
ки ставали здобутком різних народів, які по-
своєму інтерпретували той чи інший байковий
сюжет.*

*Яскравим зразком творчого використання
спадщини попередників можуть бути твори
українського радянського байкаря Микити Го-
дованця. Дидактична байка під його пером на-
буває своєрідного характеру; сюжети стають
динамічними й драматичними, удосконалюється
композиція, збагачується соціальне звучання,
урізноманітнюється поетична форма. Висока
вимогливість поета, безперервна праця над
удосконаленням написаного дали прекрасні на-
слідки. В його байках поєднується загальнооти-*

пове з конкретним, широко відомі алегоричні образи набувають індивідуальних рис, водночас виступаючи як реалістичні типові характери. Можна сказати, що творчість Микити Годованця стала великим вкладом у розвиток сучасної української байки.

Переклади і переспіви байок зарубіжних авторів Микити Годованця, як і його оригінальні байки, сповнені глибокої мудрості, характеризуються майстерністю виконання.

Під пером талановитого байкаря стародавні сюжети знаходять своє друге народження, філософське осмислення, стають прозорішими. Наміри поета прекрасно висловлені в пролозі до книги «Ріка Мудрості»:

Езоп їх вигадав і ввів у моду,
А я їх вдруге народив
І духом рідним збагатив,
Подарував коханому народу,
Щоб він у праці, в боротьбі
За людське щастя, за свободу
Мав на озброєнні собі.

Народився Микита Павлович Годованець 26 вересня 1893 року в селі Вікнина Гайсинського повіту на Поділлі. Допитливий, охоплений жаждою знань, він не мав можливості дістати систематичну освіту. Церковнопарафіяльна, Степашська вчительська школа — такі офіційні шаблі освіти байкаря. У школі вчився успішно, співав у дитячому хорі, бо любив пісню не менше як слово. Жадібно читав книжки з шкільної бібліотеки.

Справжнім його університетом було життя й чарівне слово українського фольклору, українських класиків. Найвищим його дипломом є всенародне визнання його творчості.

Вперше відбувається його зустріч з байкою в школі. У бібліотеці були байки Крилова, які справили на майбутнього поета незабутнє враження. «Кобзар» Шевченка розкрив молодому вчителю красу рідного слова. Він глибоко усвідомив народність Шевченкової поезії, йому, селянському синові, були близькими геніальні й прості вірші «Кобзаря». Відтоді й починає писати поезії українською мовою. Окремі з них надсилає до київських газет. Але, як це дуже часто буває, перші спроби не були визнані, з редакцій йому категорично порадили «не писати»...

На щастя, його приятель, колишній учитель Іван Іванович Майка, позбавлений права учительювати за «неблагонадійність», який вірив у здібності Микити Годованця, порадив продовжувати літературну роботу, більше читати, бути вимогливішим до себе, розуміти, що своїми віршами він може служити народові.

Навесні 1913 року двадцятирічний юнак вперше надрукував свої поезії у періодиці. Вже в них видно демократичне спрямування творчості. Поєднуючи лірику й сатиру, автор сміливо картає тих, хто, прикриваючись «словесами», насправді шкодить народові. Ці дві лінії —

лірична й сатирична — лишаються провідними у творчості нашого байкаря до сьогодні.

Коли почалася перша світова війна, Микуту Годованця мобілізують в армію. Він служить у Ревелі (нині Таллін). Лютнева революція пробуджує його громадську активність. Його обирають депутатом Ради робітничих і солдатських депутатів, він співробітничав в газетах. Після Великої Жовтневої соціалістичної революції М. Годованець повертається на Україну, вчителює в Кам'янці-Подільському, друкує нові твори. Поряд з оригінальними здійснює переклад байок та пісень Дем'яна Бедного (1920 р.). Відтоді байка стає провідним жанром у його творчості. А з 1924 року М. Годованець — журналіст. Одна за одною виходять збірки його поезій: «Незаможник Клим» (1927), «Про добробут і культуру» (1928), «Парася на парастасі» (1929), «Будяки», «Довгоносики» (1930), «У колектив!» (1930), «Трактор і Рало» (1931), «Байки» (1932).

Від збірки до збірки мужніє талант поета. Багатшою стає його художня палітра. Злободенні, актуальні твори служили радянському будівництву, гнівно таврували все, що йому завважало. Поширюються обрії його байки, урізноманітнюється тематика, яскравішими стають образи, глибшає їх філософський зміст, гнівною стає критика аморальності в будь-яких її проявах. Лицеміри, кар'єристи, пристосуванці,

бюрократи, розтринькувачі народного добра, ті, хто мириться з ними, викликають обурення поета, який стверджує нову людину в усій її красі.

В середині тридцятих років завершився перший період творчості Микити Годованця, період пошуків і становлення. Нових творчих вершин у літературній діяльності досягає байкар у 50-і роки. Зростає вимогливість автора до себе. Тепер його девізом стає: роби байку рік, а опрацьовуй вік. Велику увагу приділяє він питанням теорії та історії жанру, стає досвідченим, мудрим наставником молодих байкарів. За останні п'ятнадцять років невтомної праці М. Годованець видав багато книжок: «Байки» (1957), «Осел на хаті» (1958), «Байки» (1960), «Соловей в курятнику» (1960), «Заяча математика» (1961), «Вужі під яслами» (1963), «Ріка Мудрості» (1964), «Веселий Педант» (1965), «Конвалії і Лопухи» (1966), «Талановита Тріска» (1967), «Байки за Леонардо да Вінчі, Федром, Бабрієм» (1967), Байки у двох томах (1968), «Почтительный поросенок» (1969), Ігнаци Красіцький «Байки та приповідки» (1970).

Протягом цих років М. Годованець опрацьовував байки багатьох зарубіжних авторів різних країн та епох. Перекладено й переспівано понад тисячу творів. Починаючи з 1954 року, він перекладає на вірші прозові байки Езопа; у своїй збірці 1957 року вміщує двадцять сім віршованих байок, з них десять

з «Павловими добавками до Езопової байки». Читачі й літературна критика прихильно поставилися до цих творів.

Внаслідок знайомства М. Годованця з зарубіжними байкарями, особливо з творами Езопа, з'явилася збірка «Ріка Мудрості» (1964). Увагу привертають байки та притчі Леонардо да Вінчі, мало відомі читачам. Бажаючи глибше ознайомитись із байкарською спадщиною античності, поет звертається до Федра та Бабрія, до гумористичних приповісток, що увійшли до збірки «Веселий Педант» (1965). Справжнім відкриттям були байки іспанця Іріарте. А далі байкар перекладає Лафонтена, Красіцького, Лессінга, не забуваючи й старогрецьких мудреців. Так поступово розширювалося коло перекладених класичних представників зарубіжної байки.

Чи не найскладнішим завданням була робота з байками Езопа.

Творчість Езопа — першого відомого нам античного байкаря, особи напівлегендарної, — представлена байками з різноманітними сюжетами, датується приблизно VI століттям до нашої ери.

Не випадково саме VI століття стає в Греції періодом великого розвитку бойового сатиричного жанру байки. У цей час відбувалися бурхливі політичні події — виникає рабовласницьке суспільство, перша класова держава. І байка

відіграє певну соціальну функцію. Характерною особливістю байки Езопа є її правдоподібність. Вона являє собою вимисел, близький до істини.

М. Годованця приваблює сюжет і поетика Езопової байки, але, зрозуміло, ідейну її концепцію він не завжди повторює. Наш байкар поглиблює конфлікт, яснішим робить висновок. Досить схематичні персонажі Езопової байки стають під пером байкаря реальними, індивідуалізованими. Сухий стиль Езопа замінюється барвистим соковитим описом обставин, подій та характерів, розгортаючись часом у цілу драматичну сценку.

Майстерно переспівана байка «Кіт і Півень». У Езопа Кіт спіймав Півня і шукає приводу його з'їсти. На всі виправдання Півня Кіт обурюється, що «так і з'їсти його не зможе». Мораль Езопової байки: хто неспроможний вчинити зло під пристойним приводом, зробить це одверто.

Абстрактні й схематичні образи Кота й Півня М. Годованець конкретизує, наділяє рисами, властивими цим тваринам, узагальнює висновки, що впливають із зіставлення двох характерів, і органічно виводить сповнену гумору й дотепності мораль.

Байка Езопа «Комар і Бик» стверджує, що присутність чи відсутність безпомічної людини не може ані пошкодити, ані допомогти. Комар

сів Бикові на риг. Довгенько побувши там, він вже збирається летіти і запитує Бика: «Ти не проти цього?» Але Бик відповів: «Я не знаю, коли ти прилетів, і не знатиму, коли полетиш...»

М. Годованець у байці «Комар і Віл» розгортає діалог, чіткіше змальовує образи робочого Вола і зарозумілого ледаря — Комара, якому надає нових рис, що цілком впливають з усієї його поведінки. У заключних рядках постає характер цього лінивця:

*Шука Комар Вола, про нього всіх пита:
Забув від нього взять похвального листа.*

Новаторство Микити Годованця в його роботі над байками Езопа і творами інших європейських байкарів полягає в тому, що він поєднує найкращі досягнення попередників із своїм життєвим і художнім досвідом. Нова інтерпретація старих сюжетів позначається актуальністю і високою ідейністю, народністю і поетичністю, поглибленням сатиричного спрямування.

Звертається М. Годованець і до творчості Федра та Бабрія, продовжувачів та наслідувачів Езопа.

Федр належить літературі імператорського Риму. Багато сюжетів античний байкар запозичує в Езопа. У пролозі до другої книги байок Федр закликає вчитися в Езопа, хоч вважає, що Езопові сюжети він виклав у більш довершеній поетичній формі. Але він писав байки

й на оригінальні сюжети. Засуджує гніт і насильство, висміює ледарів, що ведуть паразитичне життя, марнославство суспільної верхівки.

Увагу М. Годованця привертає насамперед оригінальна спадщина Федра, яка характеризується мудрістю і сатиричною гостротою, ліричністю і, певною мірою, наступальністю моралі.

Байка Федра «Сократ до друзів» має глибокий зміст: друзів немало, справжня дружба — рідкісна річ. У М. Годованця байка «Сократ і друзі» зберігає всю силу оригіналу, але стає більш легкою і стрункою в поетичній своїй формі:

Сократ собі хатину будував.

Сусід Сократа запитав:

— Чи до лиця великому маленька хата?

Коли б тісна для друзів не була?

Сократ:

— Воно-то хата малувата,

Але для вірних друзів не мала!

Байка «Павич і Юнона» стверджує, що не потрібно бажати того, що не дано людині. Мовляв, кожен птах має те, чим його обдарувала природа. Наш байкар поглиблює моральний висновок, робить його більш дійшовим:

Талант свій слід любити

І знати, що з ним робити.

Особливе місце в спадщині римського автора займають байки «Сімонід» та «Езопова відповідь Базіці». Вони пройняті глибокою пова-

гою до мудрої, обдарованої людини, яка стоїть багато вище заможних людей. Справжнє багатство — це не золото, а талант. М. Годованець полегшує композицію, робить її більш гнучкою, уточнює і загострює висновки. Так, Сімонід, звертаючись до тих, хто глузує з нього, збіднілого, говорить:

*Не вам із мене насміхатись,
Бо ваше все лишилося на дні.
Мое ж добро — мої пісні —
Лишилось при мені!*

Так само і в байці «Езон і Базіка» наш поет відмовляється від зайвих деталей, які ускладнюють сприймання твору, підсилює висновки.

Байки грецького поета Валерія Бабрія характеризуються більшою художністю, порівняно з Федром, пильнішою увагою до деталей. Вони сповнені легкого гумору, своєрідно трактують теми, спільні з Федром.

М. Годованець відкриває Бабрія українським читачам вперше. Він майстерно передає особливості окремих його творів. Чудовими афоризмами висловлено мораль байок. У байці «Мудра відповідь» Собака так відповідає на закид про те, що він не може наздогнати Зайчика:

*Собака оком не моргне:
— Наздоганять когось — одне,
А інше — рятувати шкуру власну!*

Вперше на Україні ми в перекладах М. Годованця знайомимося з байками визначних філософів античності — Платона, Сократа і Арістотеля, історика Плутарха, візантійських авторів Васілакі, Кантакузіна та інших, з байками часів середньовіччя. Вони мають велику пізнавальну та естетичну цінність, збагачують наше знання світової літератури.

Універсально обдарованою людиною, найвизначнішим представником італійського Відродження був Леонардо да Вінчі. Він добре відомий як учений, всесвітньо прославлений геніальний художник і скульптор, архітектор, дослідник і винахідник. Леонардо був також письменником. В його літературній спадщині залишилися байки, переважно записані прозою. Не завжди вони літературно довершені, але в них збереглися роздуми геніального сина свого часу про життя і людину. Вони мають для нас свою цінність і як художній документ тієї далекої епохи, і як вияв ще однієї грані великого таланту цього титана думки.

М. Годованець виступає як першовідкривач Леонардо да Вінчі — байкаря для українських читачів. Прозовим його байкам М. Годованець надає витонченої поетичної форми і, як завжди, збагачує своїм національним колоритом, надає гостросатиричного спрямування. Прикладом може бути байка «Блоха».

Окремим байкам Леонардо надано акту-

ального для нашого часу звучання. До пильності закликає байка «Миша, Ласиця і Кіт».

Знайомить М. Годованець читача і з творчістю великого французького поета Жана де Лафонтена. Сюжети байок Лафонтен запозичує в Езопа, Федра, в староіндійських байкарів, але так їх переробляє, що надає їм чисто французького характеру. Його сатиричні байки характеризуються реалізмом, життєвістю, гострою критикою королівської влади, придворних звичаїв. З гнівом говорить французький байкар про нерівність і несправедливість, пихатість дворянства, про лицемірство і користолюбність церковників, про науку, відірвану від життя, про безчесних суддів, низькопоклонство перед аристократами. Автор симпатизує простим людям. Пастух у нього морально переважає дворянина, купця і навіть короля. О. С. Пушкін відзначав, що Лафонтен у своїх байках виразно виявив простодушність, як основну властивість французького народу. Ось чому у Франції окремі сюжети, образи й вирази Лафонтена стали надбанням народної творчості, подібно до того як в Росії стали крилатими багато висловів Крилова.

До спадщини Лафонтена не раз зверталися байкарі Росії та України. Але в українській літературі досі його твори не були так широко представлені. Микита Павлович цікавиться в першу чергу оригінальними його байками.

У перекладах він зберігає поетичні знахідки французького байкаря, але надає їм свого національного колориту, посилює драматичний елемент, поглиблює філософські висновки. Характерним прикладом може бути байка «Похорон Левиці», у якій Лафонтен гостро критикує придворні звичаї: підлабузництво, бажання висунутися за рахунок іншого, непевність становища при дворі, коли від нагороди до покарання відстань дуже коротка. Після смерті Левиці, королівської дружини, всі піддані поспішають висловити співчуття, поплакати:

*...Одні ридують начебто охоче,
А інші слиною втирають очі...*

Лише Олень, який ненавидів покійницю, бо вона пожерла його Оленицю з сином, не плакав. Про це негайно доповіли Левові. Розлютився цар звірів: він готовий роздерти Оленя. Рятуючи своє життя, Олень вигадав, нібито Левиця сама просила не побиватися за нею. За таку думку він дістає нагороду. Точно передає М. Годованець ідею байки Лафонтена:

*Учітєся дурить, щоб зникла туга!
Втішаються брехнею королі.
На вудочку ловіть, то будете за друга.
Такий закон дурний на цій землі!*

Найбільш демократичний характер має байка «Пастих і Король», у якій показано моральну перевагу простої людини над деспотичним правителем.

XVIII століття — доба Просвітительства — характеризується піднесенням демократичної літератури. І цілком закономірним є розквіт байки. У Франції — Флоріан, в Німеччині — Лессінг, в Іспанії — Іріарте, в Польщі — Красицький. В цій збірці ми вперше зустрічаємо їх разом.

Особливу увагу М. Годованця привертає видатний представник сатиричної французької літератури другої половини XVIII століття Жан-П'єр Флоріан. Після Лафонтена це один з найпопулярніших байкарів. Зберігаючи сюжети Флоріана, наш поет у своїх перекладах та переспівах поглиблює висновки, увиразнює мораль. Так, у байці «Плющ і Повійка» він ганьбить любителів пожити за чужий рахунок:

*Плющам прижитись би хоч боком,
Аби чужим жититись соком.*

До пильності і правильного розуміння характерів закликає байка «Крокодил і Осетер»:

*Наївний Осетер, рибина мила:
Він доброти шукає в Крокодила!*

Зустрічається український читач і з французьким піснярем та байкарем П'єром Лашамбоді, який жив і творив у XIX столітті. Наш байкар прекрасно передає гнівну сатиру Лашамбоді проти тиранів, що зловживають владою. У байці «Король і народ» Лашамбоді висміює королів, які вірять у магичну силу

своїх законів, довіряють підлесникам, що при-
мушують народ приховувати від короля справж-
нє становище:

*І правда на поріг прийшла,
І очі бачили, і чули вуха,
Та поперек лягла
Брехлива показуха!*

Окремо слід відзначити переклади байок відомого німецького письменника-просвітителя Готгольда-Ефраїма Лессінга. В історії німецької літератури XVIII століття Лессінг відіграв визначну роль. У боротьбі за ствердження просвітительських ідей він використав також байку.

У байці «Дресирований Ведмідь» автор висміює тих, хто наслідує чужі зразки, пориває з природою, тобто правдою життя. Дресирований Ведмідь, втікши до лісу, похваляється лісовим ведмедям своїм штукарством, але не викликає їх захоплення:

*Старий Ведмідь:
— Ми не зумієм так.
Мистецтво справді це прекрасне.
Але з твоїх нам танців ясно:
Ти — блазень, раб, а не мастак!*

Фальшиве співчуття викриває байка «Вовк і Вівчар». Лицемірно оплакує Вовк загибель Вівчаревої турми, насправді він шкодує, що не має чим поласувати:

*Та після вовчої тії жалоби
Лишаються кістки та шкури від худоби.*

У байці «Вовк на смертній постелі» Вовк, оглядаючи своє життя, радіє, що може похвалитися одним добрим ділом: одного разу він відпустив Ягня, не з'їв його. І сам дивується доброті своїй.

— То правда,— каже Лис.— Я з дивом теж дивився:
Це трапилось, коли ти кісткою вдавився.

У переспівах М. Годованця байки Лессінга стали ще більш викривальними, набули чіткішої моралі.

Неабиякий інтерес становлять вміщені в книзі байки Томаса де Іріарте, іспанського байкаря другої половини XVIII століття. Його сюжети оригінальні, вони, безперечно, збагачують світову сатиру. Так, байка «Господар та Осел» нещадно висміює тих, хто, зневажаючи читачів та глядачів, виправдовує свої невдалі твори; вони подібні до господаря, який похвалявся, що його Осел над усе любить соломі, радіє з неї.

Осел ревнув і черево почував:
— Радіє! Хто б казав, хто б слухав!
Даєш соломи — щоб я відповім?!
Давай вівса, побачиш, чи не з'їм.
А що мовчу — не думай, друже,
Що до вівса Ослу байдуже!

Цікава байка «Качка і Вуж», у якій осміяно і тих, хто любить похвалитися, і тих, хто плазує перед сильними. Хвалилася Качка-крячка своїми талантами,— вона і швидко літає, і плаває, і ходить, і сидить,— навіть не знає, хто може з нею зрівнятися.

— Ха-ха! — глузує Вуж: — А ти
Умієш животою повзти?

Скажу між нами:
В нас є такі — повзуть вужами.

Справді ювелірно виконано переспів байки Томаса де Іріарте «Осел-флейтист». Пісенний розмір, мінливий рефрен надають чудового невимушеного народного колориту всьому твору.

Особливе місце в історії європейської байки займає творчість визначного польського просвітителя, представника прогресивної польської літератури другої половини XVIII століття Ігнаци Красіцького. Його громадсько-політична і літературна діяльність різнобічна, пройнята любов'ю до рідного народу, критикою аристократів, байдужих до долі рідного краю. Він був знатного походження, дістав прекрасну освіту, займав визначне місце в суспільному житті тодішньої Польщі, але гостро критикував пороки соціального життя і окремих людей. Творчість Красіцького привернула увагу М. Годованця, який видав «Байки та приповідки» Ігнаци Красіцького в перекладі з польської (видавництво «Дніпро», Київ, 1970). У цій книжці представлені переклади кращих байок польського поета.

Збірка творів зарубіжних байкарів — наслідок багаторічної кропіткої праці М. Годованця, в якому поєдналися дослідник і поет.

Поставивши собі за мету зробити здобутком українських читачів скарби віковичної мудрості і дотепності, сатири і гумору, автор виявив уміння зберегти особливості байкарів минулого, але водночас дати нову інтерпретацію старовинним сюжетам, сповнити українським національним колоритом, підсилити народним гумором.

Невтомний пошук нового і палке бажання поставити свій талант на службу народу — у цьому велике щастя письменника-комуніста Микити Годованця.

*Євгенія ГІНЗБУРГ,
Степан КРИЖАНІВСЬКИЙ*

Своїй вірній помічниці
на життєвій ниві
Серафимі Миколаївні
присвячую цю працю.

Микита Годованець

Байқи

Антична байка

Езоп*

VI ст. до н. е.

В українських колегіумах та в академії у XVII—XVIII століттях професори піітики і риторики визначали байку як цілком вигадану розповідь, що виражає, проте, певну істину. У ній завжди можна знайти яке-небудь правдиве повчання, спрямоване на те, щоб удосконалити людські характери. Таке визначення байки нічим не різнилося від того визначення, яке давали їй вчені античних часів.

Подібні короткі оповідання з повчанням здавна (приблизно з VIII ст. до н. е.) ходили між народами у різних країнах. Автора вони не мали, їх творив сам народ. Але в VI ст. до н. е. в Стародавній Греції їм знайшли автора. Легенди стверджували, що ним був Езоп.

* У довідках про байкарів використані праці М. Л. Гаспарова та інших літературознавців.

Грецький історик Геродот розповідає про Езоп тільки те, що він жив у першій третині VI ст. до н. е., пробував на острові Самосі, був рабом якогось Іадмона і за щось його вбили в Дельфах. Ці відомості тільки й є вірогідними. Далі йдуть легенди, що розповідають різні неймовірні епізоди з життя байкаря. Епізоди ці стали потім матеріалом для народної книги «Життєпис Езоп». Місцем народження його називають кілька міст, але найбільше спиняються на областях Фракії і Фрігії. За тонкий розум Езоп дістав свободу, потім їздив по Греції, ведучи дотепні й цікаві розмови.

У переказах Езоп виступає як ідеальний поет, мислитель і наставник-мораліст. Народ обдарував його найкращими рисами — благородством, розумом, любов'ю до простої людини.

Вважають, що Езоп написав близько чотирьохсот байок, а за іншими відомостями — до шістсот п'ятдесяти. У байках його діють тварини, птахи, люди. Повчання, якими кінчаються байки, стали ходячими; ввійшли в приказку: «Справжніх друзів пізнають у біді», «Де потрібні руки, слова ні до чого».

Від імені «Езоп» пішов вислів «езопівська мова», у якій думка висловлена замасковано.

Сюжети байок Езоп брали для своїх творів поети різних народів. Опрацьовував їх латинянин Федр, грек Бабрій, француз Лафонтен, іспанці Іріарте і Саманієго, німці Лессінг

і Геллерт, поляк Красіцький, росіяни Сумароков, Дмитрієв, Крилов.

Ходили Езопові байки й на українській землі. Наводили їх у своїх підручниках професори пїтики і риторики у XVII—XVIII століттях. Використовували в своїх проповідях Іоаннікій Галятовський, Антоній Радивиловський і видатний філософ і поет Григорій Сковорода. Пізніше на сюжети Езопа писали Є. Гребінка, Л. Боровиковський, Л. Глібов, Б. Грінченко.

Видаватися байки античного автора почали у нас тільки з 1938 року, коли в хрестоматії «Антична література» з'явилися його переклади (друге видання «Античної літератури» 1968 року). 1961 року з'явилася книжка: «Езоп. Байки». Для неї переклав прозою понад 250 байок Ю. Мушак.

1964 року вийшла книжка «Ріка Мудрості» М. Годованця, для якої автор переклав Езопові байки віршем.

РІКА МУДРОСТІ

Зевес людей із глини сотворив
І милувався на нову породу:
— Геракле,— сину говорив,—
В нас не було таких ще зроду.
Одна біда — бракує їм ума.
Де розуму питать дарма,
Там слово — темне,
Там діяння — нікчемне...

Жени-но їх юрбою
До водопою,
Але не будь-куди —
До Річки Мудрості, чудовної води:
Поп'ють — розумні стануть люди;
Хто як поп'є, то так і розуму набуде... —
Погнав Геракл, як і звелів Зевес,
До Річки Мудрості, до джерела чудес.
Одні радісінькі були:
У річку забрели,
Та не однаково пили;
Хто так собі, разок сьорбнув, байдужий,
За добрим розумом не побивався дуже;
А хто про око людське до води приник,
У Річці Мудрості лиш помочив язик:
— Нащо нам розум той, гарячий та глибокий?
Він дух бунтує, він породжує неспокій!
Без розуму душа у тихім сні дріма,
І кращий апетит, тривожних дум нема.

ЛИСИЦЯ І КРУК

Щасливо Крук зустрів веселий ранок:
Знайшов м'яся шматочок на сніданок.
Аж тут Лисиця звідкілясь
Де не взялась.
Нюхнула — пахне щось. Зирк-зирк — ага!
— День добрий, пташко дорога!
Тебе шукаю ясним днем я з ліхтарем.
Ти чув? Тебе обрали в нас царем!
Коли б ти голос мав та вмів співати,
То кращого царя нам не шукати... —
На гілку скочив Крук з сучка:
— «Ти ще не бачила такого співака!
Хто порівняється зі мною?» —

Роззявив дзьоба, як гукнув,
Аж лист на дереві здригнув
І далина озвалася луною...
 Упало м'ясо на траву.
Пірнула Лиска в хащу лісову
 З поживою смачною.

Так птаха підвели бажання нездорові.
Святі слова, хоч зовсім не нові:
Як хочеш быть царем в діброві,
Царя потрібно мати в голові.

ПАПУГА СТАВ ЦАРЕМ

— Що? Мавпу на царя?! — кричать.— Негоже!
Поважною й хвилини быть не може!
— Ну й ваш Верблюд поганий кандидат:
Він раз на тиждень п'є, колючці рад.
— А Слон? Ха-ха! Слони культурні,
Та їздять на Слонах і ледарі, і дурні!
— А може, той... Папугу оберем?
— Нехай! — погодились всі чисто: —
І голосно кричить, і вдягнений барвисто! —
 Папуга став царем,
 Не думав, не гадав.

Про розум же ніхто і не спитав.

ЛИСИЦЯ І ОСЕЛ

Зібралася Лисиця за ріку
 У рідні верболози.
Але біда: немає перевозу.
Не кидаться ж у бистрину таку?!

- Аж тут Осел: — Куди спішиться? —
Одповіла Лисиця:
— На тому березі в гаю
Копицю сіна продаю,
І зовсім за дрібницю.
— Продай! — благав Осел Лисицю.
— Щоб гроші брала за таку дурницю?
Тобі за милу душу віддаю! —
Осел угоду підписав,
І рушили уплав.
Осел пливе, пірнаючи в воді,
Лисиця вклалась на хребті.
Минули бистру воду,—
Лисиця плиг — і ходу.
— А договір, кума?
— Який там договір? Печатки ж там нема?!
— Шкодá,— сказав вухатий.—
В юриспруденції я слабуватий.

Не в договорі суть:
Коли ума
Нема,
Так факультети не спасуть.

ГОЛОВА І ХВІСТ

- Волочить Голова хвостате довге тіло.
От якось їй довідатись скортіло:
— Як ззаду там діла? — питається Хвоста.—
А той: — Гаразд! Ти не турбуйся дуже!
Де я, там про біду завжди байдуже.—
Стомилась Голова. Сердешну сон знеміг.
— Я, Хвостіку, засну, а ти щоб все стеріг.

Подумав Хвіст: «Мені б перед водити!
Поперед Голови ходити!
Тож голосу ти слухайся мого!»
І згодом Голова порад в Хвоста просила,
Повірила, що Хвіст — розумна сила.
А той і ждав цього,
Розрахувавши вірно:
Хвостові Голова скорилася покірно,
І тіло поповзло з голодним животом
За самовпевненим Хвостом.
А Голова — позаду тюпа.
І що ж? Під скелею лежить нікчемна купа:
Зазнав весь тулуб лиха,
І Голова скривавлена ледь диха,
Бідненька, ледь жива.

Для всіх лиха напасть,
Де легковажна Голова
Хвостові владу передасть.

БИК І КОЗЕЛ

Лиха година на Бика:
Від Лева утіка.
Вже Лев наздоганяє.
Але щастить Бику:
В печеру забігає,
Ховається в кутку.
Тремтить, в біду ускочивши таку.
В печері жив Козел рогатий.
— А хто це, — каже, — вліз до хати?
Ага, це Бик! Перелякався ти?
Ну що ж — тремти! —

Козел Бика рогами коле,
Глузує: — Я не чув ніколи,
Що ви, Бики, страшенно боязкі,
Хоч в вас і роги он які!..
— Чекай-но, Козлику мій милий,
Вже не такий-то я безсилий.
Ось дай минуть загрозі,
Ти визнаєш силу у моєму розі!

Коли Бика
Спітка
Недоля зла,
Доводиться терпіть і від Козла.

КОВАЛЬ ТА ЙОГО ПЕС

Стук та стук,
Дзень та дзень!
На всю силу дужих рук
День у день
По ковадлі бив-кував,
Гірко гроші добував.
Від тих дзвонів,
Передзвонів
Світ, здавалось, дрижав.
За ковадлом Пес лежав.
Горно дише та сопе,
Тисне пригарами груди,—
Псу байдуже: він хропе,
Грім, здавалось, не розбудить...
Ось Коваль скінчив роботу.
Обітерши струмінь поту,
Іжу він поніс до рота,

І запахла ковбаса,—
Де і сон подівсь у Пса.

Інші люди вдачу мають:
Де гримить важка робота,—
Сплять,
Хроплять,
Подібно Псу.
Роззявляють
Зразу рота,
Як почують ковбасу.

КУРКА І ГОСПОДАРКА

Чудова Курочка в Господарки була:
В дворі приємно сокотала,
Греблася, черв'ячки збирала,
І хоч курчат не бавила в гурті,
Зате несла
Ячка золоті.
Господарка радісінька була.
Не шкодувала зеренця:
— Іж, та неси мені по два яйця! —
А Курка їла й жиром обросла
І жодного вже не знесла.
Не здатна ні нестись, ані квоктати,
Розкривши дзьоб, ходила коло хати,
Мов та бридка мара,
Сміховисько двора.

За чесний труд ти будеш у пошані,
А жиром обростеш — діла погані!

МУРАХИ І СТРИБУНЕЦЬ

Мурахі в осінню пору
В зимову свою комору
 Переносили запас:
— Поспішаймо, не вгаваймо.
Днів гарячих не прогаймо,
Поки доля бавить нас!..—
Аж повзе до Мурахів
Стрибунець із реп'яхів:
 — Дорогі мої брати!
Я прошу допомогти,
Бо лишився без кормів!
— А не думав, хлопче, часом,
Як на зиму быть з запасом?
— Запастись я не зумів.
В нас, голубчики Мурашки,
Влітку танці, співи, грашки.—
 Мурахі на мову цю
 Одказали Стрибунцю:
— Хто улітку грає, скаче,
Топче в забавках траву,
Той узимку гірко плаче
 Під музику снігову!

КОЛЕСА І БИКИ

Бики впряглися в віз, вантажений мішками,
Колеса скрип та скрип, ішла кругом луна
 Над степом голосна.
Питаються Бики, хитнувши головами:
— Чом, навіжені, скрипите? —
 Колеса їм на те:

— Чого ми скрипимо?
Хай люди скажуть:
Тягар ми веземо,
А нас не мажуть!

ВОЛИ І ВІВЦІ

Воли
Везли
Поклажу претяжку,
А поруч Вівці йшли
По моріжку.
Так турмище кричало,
Аж у вухах лящало.
— Чого ви кричите?
Рвете
Надсадно голоси,
Уткнувши в пилюгу носи?
— Ми кричимо, щоб допомгти,
Щоб легше вам було везти!

Отак одні живуть трудом великим,
А інші поряд помагають криком.

ОРЕЛ І КУРИ

Орел, що панував, ширяючи вгорі,
Спустився до Курей, що порпались в дворі.
Поглянувши спогорда і велично,
Промовив іронічно:
— Ох, Кури! Живете

Занадто бідно
І, мабуть, умрете
Ви жалюгідно.
Вас не згадає світ! —
Почув одвіт:
— Отак ми й живемо:
Сокочем помаленьку,
Яечка потихеньку
Щоденно несемо;
Кормів ми не марнуєм
І дяку від народу чуєм.
А скільки б ви між людьми не були,
Не чути вам ні дяки, ні хвали!

Таке-то, дорогі Орли!

ДИВНА ДРУЖБА

Ворона мовчки слухає Шпака.
Ворону Шпак сердито розпікає:
— Тебе у дружбі всяк за нерозбірливу
вважає!
Кого собі обрала в друзі? Віслюка?
Вже б подружилася з ким мудрим і культурним!
А то ведешся з дурнем.
— Та ні! — Ворона з усміхом Шпаку.—
Я думку маю не таку.
Він лагідний, він смирний,
Слухняний і покірний,
А я таких люблю:
Вмощуся на хребті, кляю,
Довбаю шкуру часом,
Смачним живлюся м'ясом
І кров гарячу п'ю,

А він розвісить вуха,
Покірно слуха.

Хитренькі є такі,
Немов Ворони ті:
Шукають Віслюків,
Щоб жити на хребті.

НАДІЯ

Зібрав колись Зевес усі природні блага
І в скриню заховав. На блага в нього — спрага.
І не благай, не плач і не молись,
Бо відповідь одна — на потім, на колись.
Жорстокосердий бог, мов скнара той багатий.

Але знайшовся Чоловік завзятий:
— Піду, підлізу я тихцем
І випробую долю,
Розкрию скриню дібраним ключем
І блага випущу на волю.—
Він скриню розчинив, тікають звелів.
Не чують блага владних його слів.
Лише Надія випурхнула з скрині
І досі служить правдою людині.
У час, як жити сили не стає,
Як в'ється у очах доріжка темна,
До серця гостя заліта приємна:
Надія в грудях сонцем вирає.

Завзятому — хвала! Звитяжних перемог!
Коли тебе в житті спіткає доля гнівна,
Надія у душі палає дивна —
І ти — багач, ти — велетень, ти — бог!

ОСЕЛ НА ХАТІ

Осел не раз, бувало, бачить,
Як курочка на хаті кудкудачить,
Як кішка по даху никáє,

Нявчить і друзів закликає.
А Мавпа раз, продравши стріху,
Гасала по даху. І хазяї
Лягали покотом від сміху,
Втішались з витівок її;
Хвалили, аж пищали,

Цукерками її вгощали...
— Я також на цукерки ласий! —
Сказав Осел поважно басом.

І телепень вухатий
Попхавсь на хату.
Там кілька раз, дуріючи, стрибнув
І дах понівечив, прогнув.

Була йому подяка —
Важка і замашна ломака.

Казали люди нам старі:
Біда, коли Осел опиниться вгорі!

ЧЕРЕДНИК І ЛЕВ

В недбалого Чередника
Улюбленого вкрадено бика.

Засмучений,
Розлючений,
Обходить ліс, луги, поля:
— Клянусь своєю головою:
Впіймаю злодія — впокою!
Зевесе! — бога умовля: —

Допоможи знайти пропаше —
У жертву дам ягня найкраще! —
 Аж гляне — серце мре,
 Дрижать, німіють ноги:
В кушах ліщини, край дороги,
Злодюга Лев бичка дере.
Бичок реве, аж б'є луна.
Пастух злочинця обмина,
Говорить сам до себе стиха:
— Чого це я осліп, до лиха?
Зевесе! — бога умовля: —
Нехай вже біс бере теля!
Клянусь: як визволиш від зла,
У жертву дам найкращого вола!

Розприндяться хвалько, на злодія іде,
Клянуться — покарати хоче,
А як на Лева набреде —
Відразу сліпнуть очі.

ЩАСТЯ І РОЗУМ

У курнику вакансія була.
Лисиця-зłodійка найматися прийшла.
— Спізнилася! Надійдеш іншим разом.
Оформили вже Мавпу за наказом.
— Де Мавпа? Щасна ти, сестрице! —
 Плете улесливо Лисиця: —
Посада в курнику — то честь висока.
На місце те усякий був би рад:
 Утіха там для ока,
 А для душі — принада із принад!
Поглянь-но, сестро: на краю городу
Поклали курочку тобі у нагороду...—

Хоч Мавпа до курей не ласа,
Та думає: «Скуштую м'яса!»
Пішла. Потрапила в сильце.
А Лиска їй: — Ну, як? Смачне м'ясце?
Не треба забувати:
До щастя й розум треба мати!

ЛИСИЦЯ І КОЗЕЛ

Намірилася Лиска на співочу птицю,
Потрапила, не глядячи, в криницю.
Козли на тее надійшли,
Поглузували та й пішли.
Лише один Козел, поважний, головатий,
Поглянути лишивсь: як буде потопати?
Лисиця до Козла: — Ой, брате!
Невже у тебе серце з рогози?
Врятуй заради рідної кози!
У мене ж діти плачуть,
Загину тут і не побачать.
— Та... як же визволить з біди?
— Стрибай сюди!
Я вилізу тобі на спину
І вискочу у ту ж хвилину,
На спину сядеш потім ти мені
І вистрибнеш на радість всій рідні.
Козел стрибнув у воду,
Лисиця — скік і ходу.
— Кума-а! — Козел нещасний бека.
Але кума була далеко.

Козли зростали не в такій родині,
Щоб їздити в розумного на спині.

ЛИХИЙ СУСІДА І ЛИСИЦІ

Був чоловік — багатий, дужий, ситий.
Та страх його почав мутити;
Він спать не спав і їсти він не їв:
Сусід ліворуч швидко багатів;
Його сім'я щаслива і велика,
Її не роз'їда гризня і чвара дика;
Весела раз у раз; сівба а чи жнива —
Працює та співа!..
Лихий на поле йде:
Серед його пшениці
В рові плодилися Лисиці;
Він з ними довгу річ веде
І факели чіпляє до хвостів.
В сусідський хліб загнати їх хотів,
А звірі, витріщивши очі,
Мов факели живі у пільмі ночі,
Метнулись в рідний рів...
Лихий Сусід геть-чисто погорів.

Живі і чесні свідки слави,
Ми можемо одне твердить:
Хто не поткнись до нас із наміром лукавим —
Горить, горить!

ДОРОЖНЯ ЖАБКА

— Куди ти пнешся, Жабенятко?
Тут у ставку і ненька, й татко,
А на шляху тебе чекає доля зла —
Загинеш від вухатого Осла! —
Ставкова Жаба Жабку умовляла,
На добру путь сердешну наставляла: —

Шлях — добрий світ, та не для нас,
 Бо чужина не дуже вдячна.
Лиш вилізеш із ставу, необачна,
 Дивись — і світ тобі погас.
 — Та чужина, говорять, не біда,
 Як є питво там і їда...—
І вилізла на шлях... Осел наскочив,
 Дорожню Жабку розтолочив.

Я за Езопом тут кінчу мораллю,
 Скажу сентенцію одну:
Хто рідне проміня на чужину,
 Історія розчавить тих без ж'ялю.

ВІВЧАР І МОРЕ

Вівчар прожив життя безжурне.
Та раз побачив — грає Море бурне:
Хлюпочеться, хвилює, як живе,
Виблискує, і надить, і зове:
— Збирайся за Море до базару,
 Вантаж на корабель отару!
Твої овечки вовняні, гладкі,
Одержиш зливки золота дзвінкі,
І купиш три отари ще такі! —
І налягли думки, як хмари:
Ой, три отари, три отари!..
А Море кляте кликало гучніш:
— Вантаж на корабель хутчіш —
 І доти голову крутило,
Покіль з овечками в судно не посадило.
Надулось Море, мов свекруха,
Ні скарг, ані благань не слуха.
 Б'ють хвилі вперті,
 І клятї, й навісні,

Аж поки корабель не ліг на дні.
Лиш сам Вівчар урятувавсь од смерті.
Знов Морє грає, мов живе,
Виблискує, і надить, і зове.
Та, горем навчений, Вівчар: — Ні-ні!
Нема дурних шукать добра на чужині!

БДЖОЛА

Давно-давно, коли Бджола
Жила
Ще дика,
Вона була
І зла
Й велика,
А до труда ледача.
Подібної ніхто не бачив.
Та горе для Бджоли
Було безкрає;
Коли
Кого укусить — він не помирає.
Пішла
Бджола,
Зевеса прósить:
Чому вона в собі біди не носить?
— Зроби убивцею мене —
Кого вкушу, хай смерті не мине.
Зевес озливсь, картає злюку:
— Утну тобі я штуку! —
Бджола
Зробилася мала,
У злі себе карає:
Кому дала
Жала —
Сама вмирає.

САДІВНИК І ХЛОПЦІ

Навпочіпки сидів Дідусь над дичкою.
Шепочучи про щось, непевний низ скріплюв.
Ладнав прищепу він посмоленою мичкою

І золотий ранет в уяві куштував.

Шкідливі Хлопчаки крутилися за плечима

Та блискали лукавими очима:

— А чи розумно це? Чекають роками,

Покіль та щепа зашумить гілками?

Коли ще ті надійдуть роки,

Як визріють червонобокі!

— Гей, Хлопчаки! Не завжди добре те,

Що швидко спіє і росте!

Плід щепи запашний —

То не кислинець дикий,

Прославить він наш чесний труд великий.

Коли в трудах хто сіє піт рясний,

Не завжди урожай сьогодні бачить,—

Прийдешнє все покаже і відзначить,

Чи ти не змарнував свого життя...

За труд і за любов віддячить

Правдиве наше Майбуття!

Слугуючи народу, ллем поти,

А Хлопчаки такі, роззявивши роти,

За спиною гудуть

І ждуть,

Коли готові яблука впадуть.

ГОЛОВА, ЖИВІТ І РУКИ

— Чого ти розшумівсь, як в бурю ліс? —
Питає Шлунка Голова, задравши ніс.—

Вари, що я тобі поклала.

Не думай — ти усіх начал начало! —

Живіт загуркотів:

— Давно сказать хотів:

Живеш ти зависоко,

А хто тебе годує добрим соком?

Не думай же, що й ти начало всіх начал,

Над нами генерал!

Чи ти була б розумна натще? —

Озвались Руки трудівні:

— Дозвольте слово і мені.

Ми — руки роботящі,

Від вас нітрохи ми не кращі,

Але без нас Живіт приріс би до хребта

І Голова була б пуста!

ЗАКОХАНИЙ ЛЕВ

Могутній Лев, знеможений любов'ю,

Покинув рідний кут. В незаймані ліси

Прийшов, готовий жертвувати кров'ю

Заради юної краси.

Кохання ніжна сила

Левине серце підкосила.

А Батько любої, лукавець і мудрак,

Сказав йому з поклоном так:

— О царю наш, могутній друже!

Ти нам припав до серця дуже,

Ми приймемо тебе, але...

Подумай сам, яке то щастя буде:

Вона — таке тендітне і мале,
Ну як впаде тобі на груди,
Притулиться і мовить слово liebe,
Коли побачить пазури і зуби?
Як там являть сердечні почуття,
Коли всякчас боїшся за життя?
Хто б міг любить і віддано і сміло,
Коли в обіймах кігті лізуть в тіло?
— Мовчи! — гукнув гривастий Лев,
Аж листя брязнуло з дерев.—
Ще може хтось звелить
І гриву поголить?
Коли б усе так повернулось,
Щоб силу я й красу свою віддав,
Саме дівча б від мене відсахнулось,
І ти б мене, мов ішака, гнуздав!

ВІТЕР І СОНЦЕ

— Ось я його, обийбоку, притисну!
За носа укушу, під вухо свисну,
Не тільки свиту латану здеру,
А й сорочину скину, заберу!
Царя природи гордого скорю! —
Гукнув сердитий Вітер-свистопляс,
Подув, морозний, буйний, грізний,
Прохожого схопив, мов богатир залізний,
Що в того мало й дух не згас.
Прохожий шапку ще тісніш натис:
— А, щоб той Вітер,— каже,— скис!..—
Над обрієм знялось Світило яснолике,
Над світом розлилось великим,
Пливе веселою рікою,
Прохожому заглянуло в лице,

Торкнулось, граючись, блискучим промінцем,
Стан обняло гарячою рукою...
Людина піт рясний обтерла із чола,
Всміхнулась Сонечку, мов нені люба дочка,
Розхристалась, свитину ізняла,
А далі й піджака. Зосталася сама сорочка...
Сердитий Вітер занімів:
— Дивися, сила дивовижна! —
По вербах люто зашумів.

СОБАКА І ЗАЄЦЬ

Застукавши у польовому стані,
Собака Зайця упіймав:
То в очі зазірав, немов юнак коханій,
То за хребта кусав,
То смикав за хвоста, жартуючи,
не грубо,
То солодко у губи
Лизав;
«Хороший мій!» — улесливо казав,
Знущанням, ласкам і кінця не видно...
Зробилось Зайцеві до краю бридко:
— Роби, Собако, щось одне:
Хоч їж, а хоч пусти мене!

Премудра ця Езопова байчина
Мені стає перед очима,
Коли й людина
То в очі зазира, то цмокає в уста,
Одвернешся — кусає за хребта.

КРІТ У БІДІ

Кроту нещасному біда:
Прийшлося тікати з власного гнізда.
А в нього вічна сліпота.
Маленький Іжачок говорить до Крота:
— Чіпляйся мені швиденько до хвоста!
Я знаю, як шляхи в життя шукати! —
І Кріт старий, вже учений життям,
Пішов покірно за чужим дитям.

Де мудрість життєва
Безсила,
Дерзання там, бува,
Чіпляє горді крила.

ОРЕЛ І ЧЕРЕПАХА

— Благаю, Орле, піднеси мене,
Де хмари зграями летять,
Де сонечко ясне,
Де зорі миготять! —
Благає Черепаха.
— Кортить у височінь, невдахо? —
Глузує гордий птах:
Уже обридло жить в калюжі?..—
Узяв Орел на крила дужі,
І полетіли по світах.
Попоносив, пустив.
Упала з висоти.
— Хай поламала,— каже,— кості,
Та не боюсь в могилу йти:
Я побувала в високості,
Я бачила нечувані світи!
Не дав Езоп премудрий маху
У баєчці про Черепаху:

Безкрилу він підносив не дарма,—
Він проти нас націлив вила:
В душі є в Черепахи крила,
Яких у декого із нас нема!

ДУБ І КОМИШ

Сердитий Вітер повійнув,
Тремтливе листя сколихнув.
Набігли хмари, мов лихі примари.
Світ спалахнув
Від грізних блискавиць,—
Дуб мужньо витримав важкі удари,
Не впав, злякавшись, ниць.
Вітрисько знов загув,
Мов шквал прибою,
У бій послав снагу
Свою важку,—
І Дуб міцний, подоланий в двобої,
Упав у збурену ріку...
А грізний Буревій вже далі гнався,
Вже грізно тріпотів на спині Комишу.
Комиш тонкий тремтів,
Низенько уклонявся,
Покірно шелестів:
— Шу-шу, шу-шу!
Найшов наш Дуб з ким битись!
Було б, як я, скоритися, схилитись!

Скоритись ворогу? Схилитися в борні?
Зломитись — так, схилитись — ні!

СИН ЗЕВЕСА

Зевесів син Гермес
Злетів якось з небес.
Чванливо випнув груди:
— А добре як, коли тебе
Шанують люди! —
Іде до Скульптора, що статуї готує
І у крамниці продає.
Там на полиці батько й мати Гера є.
Та й сам Гермес, мов журавель, чатує.
— По чім богів, хазяїн, продаєш?
— А це, синок, якого обереш.
Зевеса мушу дорого продати,
Та не дешевше й Гера, божа мати.
А це — Гермес, Зевесів син.
Гермеса дам тобі в придачу,
Не пошкодую, не заплачу...—
Образився Гермес: — Це дивина, я бачу.
Чому Гермеса ти безплатно віддаси?
На світі й він що-небудь значить,
Торгівлі бог, Зевеса син?! —
А Скульптор каже жартома:
— На нього покупця нема,
Гермес в народі не в пошані.
Де часто їдуть на обмані,
Багато лиха там і зла!

І в нашого народу
Не за посаду чи породу —
Ціну складають за діла.

ЧЕРЕПАХА І ЗЕВЕС

Зевес понаскликав усіх тварин до двору,
Хотів побачити покору.
З'явились добрі, вірні,
Зевесові покірні.
Лиш Черепаха зразу стала проти:
— Не мала б я роботи!
Мені за комір не тече,
І не горить, і не пече! —
Розгнівався Зевес, прокляв Нескору:
— Вік на собі носи свою комору!

ЧОРНЕ ПОРОСЯ

Господар на базар в чуже село ходив.
Купив там Порося, гладеньке та моторне,
Та дітлахам своїм не догодив:

Було
Занадто чорне.
Лиш батько з матір'ю з двора,
А дітвора
За діло,
І ну із чорного робити біле.
У хід пішло і мило, й гас:
Шкребли, водою поливали,
А тільки силу й час
Дурненькі змарнували,
Бо колір чорний не відстав,
І Підсвинок іще чорніший став.

І в нас так одного білили —
Шкребли, і гладили, й хвалили,
Аж заболіли язики.
Хоч побілів? Та де там! Навпаки!

ВОВК І ВІВЦЯ

Ходив голодний Вовк засватати Ягницю —

Насилу ноги приволік.

І душу б таїм занапастив,

Коли б був довше погостив,

Коли б не втік.

Лежить, бідак, уткнувшись у копицю,

Скавчить і мріє про водицю:

Щоб хто хоч крапельку подав —

Одразу б встав

На ноги...

Ішла Вівця

Коло сінця.

Вовк просить допомоги:

— Ох, визволь із біди.

Подай хоч крапельку води!

Втамую я жагу погану,

Відразу встану,

За тебе, грішну, помолюсь!..—

Вівці вогонь у п'яти,

Вівця мерщій від Вовка задкувати:

— Боюся, братику, боюсь!

За кого бога ти благав,

По тому й слід запав.

Де завдавав біди —

Вже там не жди,

Щоб подали води!

ОРЕЛ І СОРОКА

Орел царем був обраний Орлами.
Обтяжений державними ділами
І, знемагаючи у праці й боротьбі,
Помічника
Шукав
Собі.

Сорока перша прилетіла,
Ще нальоту заскрекотіла:
— Візьми мене, скреке-скреке!
Мое крило і жваве, і легке.
Прониклива я, пам'ятлива,
В почині всякому щаслива,
Візьми і спритну, й чепурну,
На всякий труд готову,
Господарку зразкову,
В трудах — не відаю ні спокою, ні сну...—
Аж тут Орел її позбавив слова
(Він правду говорити звик!):
— Я знаю: ви — хороші птиці,
Були б з вас гарні помічниці,
Одна біда — слизький язик!

Слизький язик гаразд на перелазі.
В державній справі — ані в яким разі!

ВОВК ТА ЯГНЯ

Голодний Вовк долиною гасав,
Виттям нестерпним вив, казивсь од злості:
Поїсти щось шукав —
Здохлятинки чи хоч старої кості.
Аж глядь: не сподіваючись біди,
Ягня простує до води.

— Дивись! Так он хто чинить шкоду!
Ягня!

— Без сорому, отак-от серед дня
Мізерія нікчемна каламутить воду?!

— Ой батечку! Скажи, яке в тім зло?
Води не нюхало я й не пило...

— А хто, згадай, в минулім літі
Мене ганьбив, як гіршого у світі?
Як здумаю — гнів горло перейма...

— Але мені й півроку ще нема,
Я ще мале...

— «Мале»? Мале, та язикате,
Нешанобливе, зле...

(Вовк підступає ближче до Ягняти).

Ви всі святі, як прийде до біди,

А пальця в рот вам не клади!

Коли б могли, усіх би нас пожерли.

Недавно три вівці

Сімох вовків роздерли.

За вчинок їхній у яру

Тебе, як жабу, роздеру! —

Налякане, стає Ягнятко на колінця:

— Таж м'ясо не смачне!

Не їли зроду м'яса вівці.

Помилуйте мене!

— Мовчи`уже, дурне!

Чи винне ти, чи ні,

Одначе мушу з'їсти,—

Не треба в очі лізти

Голодному мені!..

Ніхто не знав, не відав,

Як смачно Вовк Ягнятком пообідав.

ОПТИМІСТ

Хворіючи, Хапун благає лікарів:
— Врятуєте — дам сто волів!
— Та де ж тобі їх взяти,
Коли не маєш і теляти!
— Яке до того діло вам?
Сказав, що дам,— то й дам!

Як дістає
Зла доля до горлянки,
Охоче роздає
Найкращі обіцянки.

ОДЧАЙДУШНА ГАЛКА

З'явившись серед дня
З небесного простору,
Вхопив Орел ягня,
В гніздо поніс на гору.
Те Галка бачивши, позаздрила, дурна:
— І я візьму з отари
І понесу під хмари
Найкращого
 гладкого
 барана!
Коли гуляти, то гуляти
І дзьоба не каляти! —
Та завжди з тих глузує світ,
У кого очі більші, як живіт:
Уплутавшись в руно важкої туші,

Оточена людьми,
Безсило билася крильми,
Благала: — Ой рятуйте душу!

Коли Орла наслідуює тупак,
Виходить завжди так.

КІШКА, ПЕРЕТВОРЕНА НА ЖІНКУ

Не вірите? А факт. Було:
Кохання юне серце поїняло,
І розум над чуттям утратив владу.
Юнак Венеру звав: — Благаю дати раду!
Я Кішку божествлю,
Як світ ясний, її люблю.
Прошу тебе, молю,
Ти маєш силу владну —
Перетвори її на дівчину принадну,
Ласкаву, як вітрець, і світлу, як роса!
Дружина буде — радість і краса! —
Венера слуха, думає — то жарти,
Чи всяким примхам потурати варто?
Але закоханий поклони б'є,
Так молити, так канючить
І криком, і сльозами мучить,
Слокою не дає,
Що мусила Венера поступитись:
— На Кішці хочеш одружитись?
Хай буде так! —
І наш дивак
Солодким щастям впився:
На Кішці-дівчині негайно одружився...
І в першу ніч тоді
На чистім теплім ложі
Заснули молоді,

На ніжні квіти схожі;
В кімнаті благодать
І тиша...

Та раптом їй приснилась миша.
Забувши всі обов'язки подружні,
Загараздила кігті в щоки мужні.
— Рятуйте! Гвалт! — Спросоння муж

З кімнати вилетів чимдуж,
Венеру проклина словами злими.
Прибіг старий Сусід, тамує кров
І гоїть рани, жалує і грима:

— Жив, як у бога за дверима,
І на тобі — жінки,
І на тобі — любов!

Удруге, дурнику, йдучи до шлюбу,
Найперше вивчи наречену любов:
Пильнуй не губок і не брів,
Дивись, чи не ховає пазурів!

Старий Сусіда раду дав путящу,
Бо жінку має сам не кращу.

ВОВК-ЛІКАР

Вовк жив, як пан багатий, в лісі.

Та не сиділося гульвісі,
Мотнувсь на луки соковиті:
Там випасались коні ситі.

— Я — лікар ваш, панове знатні.
Чував — хворієте на ноги задні? —

Кінь-сторож стрепенувсь
І посміхнувсь:

— Вітаєм лікаря Вовчиська,
У копитах у мене тріска.—

Вовк забігає ззаду,
Щоб дати пораду
(У носі свердликом м'ясце смачне!),
А Кінь копитом як смальне —
І лікар кров'ю вмився,
Мов п'яний, поточився.
Кінь дякує, що добре допоміг,
Що витягать тріски уміє з ніг.
— Ти перевір, чи все там до ладу! —
А Вовк до лісу плазом:
— Та хай... зайду
Вже іншим разом...

Вовк накида дешеvu допомогу —
Пошліть його під задню ногу!

МИСЛИВЕЦЬ І ЛІСНИК

Мисливець в ліс забрів
І Лісника зустрів.
— Скажи, шановний, — мовив басом, —
Чи Лева гут не бачив часом?
Давно шукаю кляту цю звірину,
Та от ніяк поганця не зустріню... —
Старий Лісник, що посміятися любив,
Характер знав стрільців:
— Чому не примічав? По службі
Звіриний знаю в лісі кожен крок.
Кажу по дружбі:
Зведи курок!
Лежить твій Лев уже з півдня,
За тим кущем, білує оленя... —
Мисливець враз попалотнів.
Він безпеку зважив:

— Та я... Не Лева я шукаю,— каже,—
Лише його слідів.—
Лісник зареготав з притичини такої:
Не бачив Лева він, сміявся дід.

На язиці — герої,
А спробуй покажи левиний слід.

СОЛОВЕЙ І ДІВЧИНА

Веселий щебетун, скоряючись весні,
Співав коло гніздечка в глушині.
А Дівчина, закохана в його пісні,
Внизу під деревом, як пташка, билась:
— Ой, хоч би раз на тебе подивилась!
Мабуть, невидана, нечувана краса,
Коли піснями твориш чудеса? —
Аж глядь — очам не має віри:
Малий, мізерний, сірий...—
Не бачила б тебе, співця весни,
То мріяла б про тебе з далини!

КОЗА І ПАСТУХ

Коза до річки одійшла напиться
Чи на красу козину подивитись.
Пастух, що мав на неї зло,
Як не пожбурить каменем в чоло,
Так рога наче й не було.
Заплакала небога —
Болить і голова, й немає рога...
Одумався Пастух: — Не плач і не тужи!
Господарю нічого не кажи!
Передамо цю справу небесам,
Надійсь на бога.

Але господар наш не дурень: гляне сам
І здогадається, чоґо Коза без роґа.—

Господар додививсь

Колись:

— Байдуже, що без роґа,

Аби була жива-здорова;

Хай буде вже й така,

Аби побільш давала молока!

Про молоко згадав господар той статечний,
А не спитав про біль сердечний.

КІТ І МИШІ

— Хоч ноги простягни! — нудьґує Кіт.—

При всім моїм умінні

Проклятий голод тисне на живіт:

Котячої бояться Миші тіні,

Зашились в нори і не виглянуть на світ.—

Згадавши батьківську науку,

Кіт пробує останню штуку:

Над ніркою повісивсь на стовпці,

На нірку поглядає скоса.

Одна хвостата висунула носа:

— Даремні штуки ці!

Прикинься хоч мішком з крупою —

Не підем ласувать тобою,

Бо підлі наміри читаем на лиці.

КОМАР І ВІЛ

На гору Віл великий віз тяґар.

Комар сидів на розі.

— Прощай! — сказав Комар.—

Тепер на рівній ти дорозі,
Лишайся сам у возі.—
Гордливо подививсь і полетів.
Віл посміхнувся: — Лети. Не плачу.
Сердечно рад за тебе. Бачу,
Ти в праці добре пропотів.

Шука Комар Вола, про нього всіх пита:
Забув від нього взяти похвального листа.

ГОЛУБКА І КІТ

Сидить Голубка у хліві —
Ані піти, ні полетіти.
В гнізді маленькі, ледь живі
Квилять голодні діти.
Коту майнуло в голові:
Голубка хвора...
— У тебе, — каже, — горе? —
— Так, так, слаба, — говорить.
Мурличе Кіт з сердечним співчуттям:
— Та я за вас пожертвую життям!
(А сам підходить ближче).
Спустися, серце, нижче,
Голубенят з собою забери,
Є в мене корм для дітвори.—
Зітхнула гірко мати,
В журбі поникла голова:
— Ось маю щось сказати:
Іди собі мерщій з хліва!
Буває, дивиться сердечно в очі,
Слова солодкі точить
І хвостиком мете,
А чує серце — щось не те,—
Вкусить, напевне, хоче.

МАВПА І ЛИСИЦЯ

Лисиця з Мавпою як приятелі знались.
Дорогою йдучи, якимось засперечались:
Кого з них краще шанувати слід?
— У мене,— каже Мавпа,— знатний рід!
Всіх родаків цінили за натуру:
Найкращий красень перед ними блід,
А знатні дами з нас он носять шкуру!
Якраз коло кладовища ішли,
І Мавпа залилась сльозами: —
Тут,— каже,— до-до-до ями
Мої великі предки полягли...—
Сміється Лиска на жалобні речі:
— Так завжди кажуть хвастуни:
Могили ці не заперечать —
Німі вони!

Коли у хвастощах поблякне совість,
А для брехні потрібна доказовість,
Звуть в докази тобі не тільки знатних дам —
У землю риються, шукають свідка й там.

ЛИСИЦЯ І ВОВК

За Зайчиком Лисиця гналась,
Біди собі не сподівалась
(Всякчас
Частує доля нас
Нежданою бідою!):
Кума упала в рив
З глибокою водою.
На ту пригоду Вовк набрів.
Лисиця поринає,

То виринає:
— Голубчику, рятуй,
Бо тягне вже до дна! —
А Вовк на просьбу ту
Випитує Куму
(Кортить, бач, страх йому):
Звідкіль ішла,
Куди брела,
Чом плавати не годна
І чи вода холодна?
Аж гляне в рів: а де ж Кума?
І сліду від Куми нема.

Пораду щирю дати мушу:
Рятунку від Вовка не жди!
Чи визволить з біди,
А балачками вимотає душу.

КАЛИТКА З ГРІШМИ

Обнявшись міцно, як братове,
У щирій вірності й любові
Дорогою Панас з Хомою йшли,
Калитку з золотом знайшли.
По-людськи треба б поділитись,
Коли ж Хома, лиха душа,
Калитку взяв, Панасу — ні гроша;
За пазуху сховав, почав хвалитись:
— Бог знахідку послав мені!
Збудую гарну хату навесні,
При хаті — гарну комірчину,
Край двору — клуню й повітчину...
Тоді, Панасе, не цурайсь мене!
Гарненько справимо вхідне,

Щоб збоку видно всім було,
Що я багач на все село...—
Аж гляне: вершники з дрючками
По згубу їдуть, вже махають кулаками.
Поблід Хома: — Погане діло, друже.
Нас битимуть, ще й дуже! —
Сказав з усмішкою Панас:
— А входиш? Комори цегляні?
Змішав ти, Хомо, пиво й квас:
Про гроші ти казав: «Мені!»
А битимуть — говориш: «Нас!»

БЛОХА В ПОРЯДНІЙ ХАТІ

Порядна тиха хата
Зробилася блохата.
Замучені турботою одною,
Боролися з Блохою навісною:
То під пахву залізе, шебершить,
То в рукаві лоскоче і смішить,
То вилізе на спину
І обрида — немає впину...
Де сміх, веселощі, пісні?
Всі стали злі й сумні.

Є люди гірш, ніж Блохи ті:
Десь візьметься Блоха потворна,
І настає година чорна —
Панує гнів і сум в щасливому гурті.

КІТ І ПІВЕНЬ

Нічим розумним Кіт не відзначався:
То на печі лежав, то з Півнем борюкався.
Щоб ворога принизить, доконать,

Став Півню критику читать
За поведінку:
— Хто благородний,— той єдину має жінку,
А ти, розбещений,— юрбу:
Червону, Білу і Рябу...—
Та Півень на докори не озлився,
До вуха, сміючись, Котові нахилився:
— Чия б нявчала,
Твоя б мовчала...—
Кіт одвернувся,
Спокійно потягнувся,
Нічого не сказав,
Лиш губи облизав...
Відтоді
Живуть у згоді:
І Півничок мовчить,
І Котик не нявчить.

Так гріховоди вчать свій язичок:
Дружок мовчить? І ти мовчок!

ЕПІЛОГ

Коли кінчили твір, напученням в дорогу
Для нього є слова прощальні епілогу.

В Езоповім саду я мав тяжку роботу:
Трудом здобувши древній скарб,
Пролив чимало поту,
Щоб взять його на карб.
«Діставши по́зику багату,
Багатства в землю не ховай,—
Учив Езоп,— своє до неї додавай!
Борги слід з природом віддати!..»

Цей заповіт здійснили байкарі:
Йшли мудрості в Езопа позичати;
На всесвіт сяє світ байкарської зорі,
І скільки не беруть живлющої водиці,—
Немає дна в Езоповій криниці,
Блищать поновлені байки старі.
Кінця багатству байки не було ще.
Гримить байкарська зброя по світах,
Зло падає, немов підбитий птах,
А вітер правди знамено полоще.
Сократ і Бабрій, Федр і Лафонтен,
Сковорода, Крилов — всім вистачало тем,
Всім шлях премудрий вільно розкривався,
 Хто до Езопа удавався,
 Хто позичав сюжетів та ідей,
 Щоб байкою збагачувать людей.
Купалася в байках їх правда чиста,
І йшла у бій, смілива і вогниста,
Не знала відступу, разюча, бойова...
 І я свою там Музу напував,
 Гарячу, невсипущу,
 З любов'ю посилав
 В народну гущу
 Будити совість, сіяти добро,
Як і належить те робити байкареві...
Напрацювалося, та не втомилося перо,
Шукати йде байок в новім каламареві.

Інші античні байкарі

Байки Езопа наводили у своїх художніх творах, філософських трактатах, публічних промовах славетні давньогрецькі і римські поети, драматурги, філософи, оратори. Арістотель говорить про важливість байки для теорії красномовства. Він рекомендує ораторам використовувати байку як один із засобів аргументації. «Мале учить великому»,— говорить про байку Філострат. Перші байки в грецькій літературі з'явилися у Гесіода, Архілоха, Сімоніда. Зустрічалися ці твори у трактатах великого грецького філософа Платона («Протагор», «Алківіад I»), в численних творах Арістофана (комедії «Птиці», «Оси», «Мир» та ін.). Особливий розквіт байкової творчості припадає на перші століття нової ери, коли творили у Римі Федр, у Греції Бабрій. Разом з ними і після них байка з'являється у грецького письменника Плутарха,

який розробив до двадцяти байкових сюжетів. Вміщуємо також байку «Тінь осла», приписувану Плутархові. У той час, як Плутарх писав байки з метою виправити суспільство від пороків, його сучасник Діон Хрїсостом творив їх з метою розважати своїх читачів. Вдавалися до байки у своїх усних виступах та у трактатах оратор Елій Арістїд та філософ-ритор Максим Тїрський.

Сімонід Кеоський

Бл. 556—468 до н. е.

МИША І СКОЙКА

Хто Миші в нас не знає?
Швидка, нещадна, ласа,
Усюди нишпорить, шукає
Чи кришки сала, а чи м'яса.
Аж гляне: — Ось моя пожива! —
На Скойку трапила, щаслива:
На березі розкрилася, лежить,
Неначе мертва, спить.
Та ледве Миша зачепила зубом,
Закрилася, вхопивши хижака,—
Прийшла загуба.
Негідників чекає смерть тяжка!

Арістофан

445—385 до н. е.

ЖАЙВОРОН — ВІРНИЙ СИН

Ти неук! Ти Езопа не читав!
Езоп усіх добру навчав...

Родився Жайворон, коли ще
Всяк не на висоті одній літав —
Один високо, другий вище;
Тоді землі ще не було.
Тут горе Жайвору прийшло,
Умер його коханий тато.
А де ж його було ховати?
І Жайворон зробив, що знав:
У серці власному сховав...
З тих пір його пісень мотиви
Такі сріблясто-чарівливі.

СИБАРИТ

Із колісниці впав гуляка Сибарит,
І колесо йому наїхало на вид.
Кричить, ридає, лютий, злий,
Побіг до лікаря мерщій.

Тож ледареві нашому наука:
Ніколи п'яний віжок не бери у руки!

ЕЗОП І СОБАКА

Езоп вертає ввечері з гулянки.
Аж Пес загавкав з-під воріт.
Е з о п:
— Не гавкай! Не здивуєш світ.
Ти дав би хліба з півбуханки —
Я б дякував тобі багато літ!

Платон

427—347 до н. е.

БІЛЬ І НАСОЛОДА

Предивне диво — Насолода!
До неї кожен рветься вік,
Все віддає їй чоловік.
Та з нас кепкує зла природа:
Де Насолода йде вікном,
У двері Біль біжить притьмом.
Хто Насолоду обнімає,
Той знає,
Що Біль з'явиться має.

ПРИБУТОК І БІДНІСТЬ

Коли родилась Афродіта,
Боги прийшли бенкетувать.
Були там Мудрість знакомита,
Прибуток — син її чи брат.

Прийшла і Бідність вбога.
Стоїть коло порога.
Пішов Прибуток п'яний до садка.
І Бідність з ним пішла, ^
Від нього потім понесла
Синка.
Родивсь Ерот, супутник Афродіти,
Що мав Красу глядіти,
Але такий
Нестямний і палкий,
До вигадок охочий,
Ласун дівочий.
Із ним живе
Страждання й Щастя світове.

Арістотель

384—322 до н. е.

ЛЕВ І ЗАЄЦЬ

На зборах Заєць мову вів:
— Усі на світі рівні в усьому!
 А Лев йому:
— Бракує в тебе люті й пазурів!

ЛИСИЦЯ ТА ІЖАК

Езоп в суді велику справу вів:
Розтратника, злочинця Демагога
Обороняв, як лиш умів,
І суддям байку розповів
Яскравіш якомога:

«Лисиця в став залізла покупатись.

П'явки

Вп'ялися їй в боки,
Щоб крові насмоктатись.

Побачив те Іжак

І каже так:

— Тобі я щиро співчуваю!

Давай п'явок я поздираю.

На те Лисиця Іжаку:

— Біду учиниш претяжку!

Ці насмоктались крові

І більш не п'ють,

А як смоктати стануть нові —

Мене уб'ють! —

Цей Демагог нагріб собі достатку,

Новий почне смоктать спочатку!»

Діон Хрисостом

Друга половина I ст. н. е.

РОТ І ОЧІ

Ледачі, заздрісні, злостиві Очі
На Чоловіка подали у суд,
Що Рот їсть меду скільки хоче,
А їм і куштувати не дають.
Тоді вже Чоловік дав меду і Очам:
— Ну, їжте скільки вгодно вам! —
Дізнались Очі: мед — гіркота із гіркот.
І більше не дивились в рот.

Плутарх

Бл. 46 — бл. 127 н. е.

ДАРУНОК СКОРБОТИ

Філософ потішав царицю Арсіною,
Що за померлим плакала синком,
І розповів їй байку. Ось вона цілком:
— «Не плач! Слідкуй за мною:
Хоч гірко іноді,
Сміюся я в біді...
Якось Зевес давав богам пакунки.
І всяк приймав ті божеські дарунки.
Скорбота ну ридать, бо пізно, бач, прийшла,—
Зевес їй сльози дав журби і зла.
Скорбота прийняла,
Як суджену їй долю,
Не скаржилась на бога і недолю».
Царице! Ти шануй Скорботу над усе,—
Вона тобі відвагу й радість принесе!
Почувши слово це живе,
Цариця сльози втерла.
Скорбота у жінок живе
І за віки не вмерла.

КОРОЛЬОК І ОРЕЛ

У мудреця Езопа казочка була:
Вмостився Корольок на спину до Орла;
Орел летів далеко, утомився,
 А Корольок злетів
 І на горі, де сам хотів,
 Високо опинився.

От і нероби так: на спині в тебе їде —
І у твоє добро раніш за тебе ввійде.

САТИР І ВОГОНЬ

Сатир Вогонь побачив перший раз,
В захопленні упав йому на груди,
Цілує, мов напав на нього сказ.
Не знав Сатир, що з того буде.
Дбайливий Прометей йому гука:
— І дурні ж ви, козли хвостаті!
Вогонь безтямних гірко пропіка,
Дарує всім радість багаті.—
Сатир і справді геть себе попик,
Гірку науку взявши на весь вік.

ПСОВА ХАТА

Бог зиму дав і сніжну і сувору.
Пес скулився, бідак, посеред двору,
 Лежав він і тремтів,
 Лиш одного хотів:

— Оце б мені тепер затишна хата!
Зима минеться — буде пребагата!
Прийшла весна. Гра сонечко ясне.
Пес простягнувсь і оком не моргне:
— Колись гадав я збудувати хату.
Не вийде діло. Клопоту багато.

Потребі ліньки на путі стають,
На горло тиснуть, дихать не дають.

РАБ-УТІКАЧ

Один багач раба свого зустрів,
Що двір давно його лишив.
— Негідник! — за рабом погнався.
А раб — тікати, у млин сховався.
Аж мельник: — Ти за цим ослом?
Заходь! Вино чекає за столом.—
Почув багач «вино», сказав: — Прекрасно!
Раб підвернувся несвоечасно!
Він все одно на дереві повисне,
Вина ж не вип'єм — постоїть і скисне.

МІСЯЦЬ І ЙОГО МАТИ

Прохає Місяць Матір — Ніч похмуру:
— Поший убрання на мою статуру! —
Матуся сину: — Як тебе піймати,
Щоб мірку зняти?
То як ріжечок, ніжний ти й тонкий,
А то нівроку — світлий і товстий.

То як же мірку зняти? Бо в свої квартири
Ти завжди різний. А квартир — чотири.

О милий Херсію! Гірке страждання.
Не знайдеш мірки на убрання!
Така й людина: тішиться і скаче,
То зарегоче, то заплаче.

ЯСТРУБ І ПТАШЕНЯТА

По саду Яструбок літає та й літає,
Маленьких пташечок питає:
— Чого втікаєте? Чи кривджу вас?
— Та боїмося: виберете час,
Налетите,
Роздерете!

Мале боїться лиха:
Ой, налетить великий стиха!
Чи з'їсть, а чи не з'їсть, хто зна!
Остерегтися — справа не дурна.

ЛИСИЦЯ І ЖУРАВЕЛЬ

Всі знають казочку відому:
Лисиця Журавля принадила додому:
— Зволяйсь! Для тебе, гостю мій,
Зварила каші горщик немалий!
Та Журавлю не лізе в горло каша,
Дзьоб із тарілки не клює.
— Тепер, Лисице, черга ваша —
Прийти попробувать добро моє!
Лисиця ласа дума:
«Чом не піти до кума!?»

А кум у глечику високім і тонкім
Поставив кашу: — Сам в такому їм!
Лисиця жадібно вертілась, націлялась,
Пішла голодна і не попрощалась.

ПРАЗНИК І ПОПРАЗЕНЬ

Моторний Празник Храмовий гуляв,
Веселу гулянку справляв,
Увечері і вранці
Пісні і танці.

Узявся Попразень його перевершити,
Бо й сам любив так жити,
Щоб слава скрізь гула.

Гостей він запросив до пишного стола,

А брату показав язик:

— Ти чванитися звик,

А в мене піде теж п'янке весілля,

А потім, може, і похмілля! —

А Празник посміхнувся зло:

— Якби не я,— тебе б на світі не було!

Так старшому б'є в носа молодий,

Хоч сам шукає: де його сліди?

Елій Арістід

117 або 129—189 н. е.

МОМ І АФРОДИТА

На троні Афродіта — мов цариця.
Статура ніжна. Чарівливі лиця.
Весь світ красі її моливсь.
Та Мом — бог осуду — явивсь,
Шукав, до чого б причепиться,
Та вади не знайшов —
Прискіпався до підошов.

Прискіпатись не можуть до актриси —
Ганьблять... куліси.

Максим Тірський

III ст. н. е.

ВІВЧАР ТА РІЗНИК

Різник із Вівчарем дорогою ішли
І Барана приплудного знайшли
І кожен простяга до нього руки,—
Один, щоб різати, а другий для науки.

Баран по-людськи говорив,

Обох їх одурив:

— Не гарячіться! Трохи почекайте!
До мене грішних рук не простягайте!
Я богом посланий траву цю пасти.
Як торкнетесь, то мусите пропасти.—
Різник із Вівчарем грішити не могли —
Відразу утекли.

Так спритники, щоб обмануть недолю,
Спирають все на божу волю.

Псевдо-Плутарх

ТІНЬ ОСЛА

- Якось-то Демосфен просив на зборах слова:
— Про справу громадську у мене буде мова! —
Не слухає ніхто: — Ти нам остобісів!
— Тоді дозвольте кілька втішних слів!
— Ну, говори! — І Демосфен говорить:
— Купець найняв з погонщиком осла.
 Пустелею до моря
 Далека путь лягла.
Нестерпно пражить сонце злюче
 І подорожніх мучить.
Погонщик і купець у тінь осла лягли,
 Сваритись почали:
— Наймав — про тінь ні слова не було?
 Тепер улігся як на зло! —
Купець: — Посунься! Я осла наймав —
 Тінь на увазі мав! —
І вмовк промовець і всміхнувся загадково.
А люди: — Говори! Ти ж маєш слово?
 Який в них договір?
 Чим закінчився спір?
— Як про осла — ви б слухали день цілий,
 А про громадське діло
 Послухать не схотіли!

Федр

Бл. 15 до н. е.— перша половина I ст. н. е.

Основоположник літературної байки в римській поезії Федр жив на початку I століття нової ери, в часи правління римських імператорів Августа, Тіберія, Калігули, Клавдія і Нерона. Народився близько 15 р. до н. е. в македонській області Піерії, був імператорським рабом і потім відпущений на волю Августом, тому його й називали «Федр, вільновідпущеник Августа». Мабуть, з дитинства жив у Римі, де й здобув освіту. Він вважав себе римлянином, до греків ставився зневажливо. Писав свої байки, як сам казав, для того, щоб Рим і в цій галузі поезії міг бути суперником Греції. Написавши дві книги політично гострих байок, він викликав гнів Сеяна, временщика імператора Тіберія, і зазнав великих бідувань. Після падіння Сеяна Федра простили. Дожив він до похилого віку.

У своїй творчості Федр відводить велике місце соціальній темі, виступає проти гніту

і насильства правлячих кіл, проти паразитизму і лінощів багатих, проти чванливості знаті. У його байках змальоване суспільство, поділене на рабів і рабовласників. Раби у нього сміливі, а господарі жорстокі. В одній байці він навіть висловив думку, що плоди праці повинні належати тим, хто працює (байка «Бджоли і Трутні перед судом Оси». У цій книжці — «Осиний суд»).

Майже третина його байок написана на сюжети Езопа. Писав він віршовані байки шестистопним ямбом:

*На лузі Жаба раз Бика побачила
І ростові позаздрила великому...*

Велику увагу Федр приділяє моралі в байці. Прагне засуджувати багатих, повчати бідних. Напряма у його творчості — моралістичний, демократичний.

Написав він п'ять книг байок. Збереглося понад 120 цих малих творів.

Байки римського поета не раз перероблялися. У IV—V ст. н. е. такі переробки з'явилися в збірнику під назвою «Ромул». Це був прозаїчний переказ його байок. Ім'я латинського автора зовсім не згадувалось. Читач був переконаний, що це переклад з грецького тексту Езопа.

ПРОЛОГ

до другої книги байок

В Езопа вчіться, добрі люди!
Для того байка коле під ребро,
Щоб виправлять людські заблуди
І похвалять красу й добро.
Хоч розповідь коротка й жартівлива,
Мета її ясна й правдива.
Важливий зміст, не прізвище митця.
Езопів дух я в байці зберігаю.
Коли й додам своє — гріха не маю:
Життя не викривля перо творця.
Прийми ласкавим серцем нас, читачу!
Короткістю тобі віддячу.

СОКРАТ І ДРУЗИ

Сократ собі хатину будував.
Сусід Сократа запитав:
— Чи до лиця великому маленька хата?
Коли б тісна для друзів не була?
С о к р а т:
— Воно-то хата малувата,
Але для вірних друзів не мала!

ХИТРИЙ КОМАР

Комар Бика
На бій кривавий виклика.
Сміється Бик: кого бояться має?
І виклик той приймає.

І юних, і старих цікавість знемагає:
 Комар боротиме Бика!
 Набравшись сили,
 Виходить Бик на Комара,
Наставив роги, мов разючі вила.
Поглянуть збоку — серце завмира.
 Комар легенькі крила,
 Радіючи, розняв,
 Літаючи, голосить:
 — Бій скінчено! Для мене досить:
 Бик виклик мій прийняв —
 Мене до себе прирівняв!

З нікчемою себе нарівні ставиш —
Його підносиш, а себе неславиш.

ВІСЛЮК І ЗАВОЙОВНИКИ

Пасе Пастух у полі Віслюка,
Не зна, що з ним за хвилю буде.
Аж тут вороже військо з-за горбка.
— Тікай! — зове Пастух з напуди.—
Полон! Неволя! В рабство ворогам! —
 І волю дав ногам.
Віслюк, травицю жвакаючи мляво,
Сказав: — А по якому праву?
 Чужинці теж, знать, люди,
 І з ними гірш не буде,
 І в них жива душа?
Травицю їстиму коло коша! —
Але не так судила вередлива доля:
Осла зарізали і з'їли серед поля.

МУХА І ВІЛ

На дишлі сидячи, дзижчала Муха:
— Крокуй-но швидше! Лізеш, як той рак!
А то вкушу за шию так,
Що побіжиш щодуху!

В і л:

— Боюсь я не тебе, прислужницю гидку,
Боюся тих, що з батіжком на передку!

БАРС

У яму Барс упав. Радіють Пастухи,
Камінням б'ють за підлість, за гріхи.
Знайшлись такі: не те що шкода,
А може, буде, думають, вигода:
Колись тебе, гляди,
Врятує від біди...
Як смеркло над полями,
Злодюгу витягли із ями.
А Барс не розбирав —
Овець їх першими подрав.

Услужиш лиходію —
На добре залиши надію!

ПАВИЧ І ЮНОНА

— Покривдила мене! — Павич сказав
Юноні.—
Чим гірший я
Від Солов'я, ·

Що он співа в гаях
Свої пісні?
То чом співають мені,
Як тій бридкій Вороні?

Ю н о н а:

— Всіх доля вдало наділила,
Дала чим дивувати світ:
Спів — Солов'ю, Орлу — могутні крила,
Тобі — пишноту, Ластівці — політ...

Талант свій слід любити
І знать, що з ним робити.

ДЗЕРКАЛО І СЛИМАК

Слимак до Дзеркала прилип, не одірвати:
— Милуюся на блиск і красоту!
Родилось, знать, на те, щоб цілувати
І славити твою кришталъну чистоту!
Люблю! Без тебе я не можу жити! —
Обслинив Дзеркало — мов не бувало блиску.
Вже Дзеркало скидається на миску,
З якої п'ють-їдять, та забувають мить,
Яка свій вік кінчає черепками.

П'єм до жінок, що дружать з Сликаками!

ТРУД І ВІДПОЧИНОК

Езоп ганяв з хлопчиськами горішки.
— Не соромно, Езопе? — хтось пита.
— Нітрішки! —
Мудрець відповіда,

Лук спущений на землю він склада.
— Для чого це? — питає.
Розумник думав-думав — не вгадає.
Е з о п:
— Коли тримати лук в напрузі —
Ослабне він. А чи не правда, друзі?
Залиш ослабленим на кілька хвиль,
І непохибно влучить він у ціль!
Так і уму давай частіш відпочивати —
Прекрасно буде працювати!

ХТО МАТИ?

Між кіз тинялося Ягня.— Дарма
Шукаєш матері. Між кіз її нема! —
Говорить Пес.— Отам твоя матуся! —
І показав: — Овечки там пасуться.—
Ягня відповіло, роняючи сльозу,
І показало на Козу:
— Мені матуся та, що молоком кормила,
На мене дихала теплом в холодну ніч!
А як любити ту, що народила
Ї пішла од тебе пріч?

Батьки! Ягнятї треба віри йняти:
Говорять істину уста дитяти!

АРТИСТ І ЗАЗДРІСНИЙ

До багача гостей зійшлась ватага!
Наїлись, напились, і почалась розвага.
Артист, накинувши плаща,
Кабанчиком кувікати почав,

І так кумедно, натурально,
Що всі заплескали: — Похвально! —
Тут Заздрісний промовив з-за стола:
— Знайшли утіху!
Ось закувікаю, що луснете від сміху! —
І справжня тут кумедія була:
Він порося під плащ свій заховав,
На кін подався, поросям кричати став,
За вухо порося смикне —
Воно й кувікати почне.
— Геть! Геть! — шуміли нетерплячі.—
Нам остогидли виски поросячі! —
А Заздрісний на те під шум і свист:
— Хіба не поросям кричав артист?
— Геть, хитрий! Не виводь з терпіння!
Ми славим труд, цінуємо уміння!

СИМОНІД

Поет, співець, учений Сімонід,
Щоб подолати злидні й горе,
Подався у далекий світ.
Пробув там кілька літ,
Додому повертався морем.
Та розгулялись хвилі, духи злі,
Втопили кораблі;
Багатства, що везли,
На дно лягли.
Врятовані, у чім були,
На берег посушитися пішли.
— Ну, Сімоніде!
Скажи, учена голова,
Хто у свій край і з чим поїде?
Чи не загинеш тут, бува?
Заробок твій пішов на дно купатись!

— Не вам із мене насміхатись,
Бо ваше все лишилося на дні.
Мое ж добро — мої пісні —
Лишилось при мені!

БДЖОЛА І МУХА

Бджола із Мухою зчепились в суперечці.

Чванлива Муха перша завела:
— Велике діло, пхе, літатъ по гречці,
Нектар носити з поля до села!
От я! Царю на ніс сідала,
Красуню в губи цілувала;
А на столах, що там не є,—
Усе моє!

Б д ж о л а :

— З царями знатися вважаєш ти за честь?
Знайомство це не родить блага,
І від красунь тобі лише зневага.
Що більше цінного у тебе єсть?
Для тебе труд — найгірше в світі.
Найбільше щастя ти знаходиш в смітті.
Любов? Прихильність? В тебе їх нема.

Скажи: де будеш ти, як прийде он зима?
А я ношу нектар, я віддаюся праці,—
За це мені і честь у хаті і в палаці!

БОГИ І ДЕРЕВА

Боги дерева вибрали — кому що любе:
Юпітер — Дуба,
Венера — Лавра запашного,
Феб — Мирта дорогого,

Кібела — красеня стрункого Осокора,
А Геркулес — Березу білокору.
М і н е р в а:
— Обрали ви негідне:
Таж кожне з них неплідне?!
Яка в тім сила є,
Що плоду не дає?
Взяли б Маслину плодовиту —
Дає рясні плоди, оливу ситу!
Ю п і т е р:
— Та не в родючості тут суть:
Всі мають цінність свого роду,
В собі добро своє несуть,
Корисне для народу.

ЕЗОП І БАЗІКА

Щоб розпалити піч, зварить обід,
Езоп узяв огню в сусід.
Коли він з свічкою вертався,
Базіка з усміхом його спитався:
— Чого никаєш?
Кого удень
Із свічкою шукаєш?
Е з о п:
— Людину вдень
І з свічкою
Не розшукаю! —
Понурений Базіка геть іде:
Відразу догадавсь, про кого річ веде.

ЗЛОДИЙ І ПЕС

Пес уночі розлігсь коло воріт.
А Злодій сухаря підкинув через пліт.
Пес оком не моргне, готовий взять за груди.
Шмат м'яса кидає. А Пес одводить зір.
 Злочинець не увійде в двір.
 Лютує: що ж то далі буде?
— Чого ж ти захотів, якщо це не секрет?
 Хіба що вабить мед?
 Так подожди!..
— Гаррр! Одійди!

Безсилі мед і всякі там принади,
Де совість подає поради.

СОРОЧИЙ ХВІСТ

— Могла б на світі добре жить,
Коли б не хвіст цей неслухняний:
Не встигнеш сісти — вже й дрижить,
 Тобою крутить, препоганий.
 Тікати прийдеться в світі,
 Там, певно, кращі є хвости...—
В далекий край прямує літ.
 Вмостилась там на пліт,
 Назад скосила очі,
А клятий хвіст і там тріпоче.

У кожного свої хвости —
 Від них попробуй утекти!

МИСЛИВСЬКИЙ ПЕС

Глузує старість жартома:
Пес полював усяку звірину;
Тепер послали взять свиню —
Не взяв: зубів уже нема!
Що, бідний, міг зробити?
Господар Пса почав ганьбити,
Лютує і кляне.

П е с:

— А ти не лай мене!
Май совість, серце чуле;
Згадай моє прославлене минуле!

На вушко, друже мій Фелет, скажу:
Ти здогадайсь, чом байку цю пишу! ¹

ЕЗОП І ПОЕТ

Поет читав Езопу твори.
Не твори — чисте горе,—
Солодку воду лляв,
Своє всіляко вихваляв:
— Ну як тобі, премудрий муже?
— Не дуже...
— Пихи ж тут зайвої нема?
— Дарма...
— Звучить прекрасно слово?
— Чудово...
— Хіба тут самохвальство є?
— Так хвалиш же своє?!

¹ Байка має автобіографічну основу:
Федр зазнавав переслідування.

ПІВНІ НА СУДІ

Пі в е н ь:

— О Яструбе! Благаю — розсуди!
У мене є сусід, страшений забіяка.
Не вирвуся з біди.

Я с т р у б:

— Біда буває всяка.
Давай його сюди!
Розсудим без мороки.—

Прийшли. Суддя позивача — за боки.

Пі в е н ь:

— Ой! Яструбе, це ж я! —
Всміхається суддя:
— Ти в мене — на обід,
А на вечерю — твій сусід!

Наука тим, хто любить битись,
А потім бігає судитись.

ЧВАНЬКУВАТИЙ БОРЕЦЬ

Мудрець фрігійський брів дорогою.
Борець — назустріч. Тішивсь перемогою.

Е з о п:

— А переможений велику силу мав?
— Він спритний: трьох борців поклав!
Та я... сильніший.
— Так що ж тебе тут тішить?
Яка то слава, честь, хвала,
Коли сильніший слабшого дола?!
Коли сильніший слабшого дола?!

ХВОРИЙ ОРЕЛ

Орел заслаб: болить крило.
А матері нема, щоб годувала.
Колись йому добро було,
Тепер сутужно стало.
Удавсь на хитрощі — гостей він наскликав:
— Збирайтеся, хто їсти-пити хоче! —
Орел, відомо, добре годував,
То й миттю позліталися охочі
(Це ж не для праці — для гульні!)...
Потрапили до западні.
Пташиний цар їх їв, давився,
На сльози й просьби не дивився.
О р е л:
— Прийшла з косою смерть-суддя,—
Умреть спочатку ви, а потім я!

ЕЗОП І ЗАБІЯКА

В Езопа Забіяка каменем попав.
Попав і не тікав.
Езоп виймає мідну копійчину:
— Дать більше не по чину.
Піди на того кинеш — він багатий,
Дасть більшу плату.
Регоче той без впину:
— Я не боюсь. Я кину!
Багач і справді заплатив:
До крові бив і молотив.
Езоп сказав, узявшись в боки:
— Шкідливий платить за уроки!

ПРАВДИВИЙ І БРЕХЛИВИЙ

Ішли по Африці Правдивий і Брехливий.
Потрапили в країну Мавп.
Вожак величний, гордівливий
Їх переймав.
Вмостивсь на пень, наморщив лоба,
Питає Брехуна: — Хто я? —
Той знав, що Мавпі до вподоби:
— Ти — цар або найвищий судія.
— А хто ці красені тоді?
— Твої сановники, вожді! —
Цареві Мавп він догодив,
Цар Брехуна нагородив.
Лице до Правдолюбa повертає:
— Що скажеш ти? — питає.
Подумав Правдолюб: «Коли
Дарунки за брехню дали,
За правду матиму подвійну нагороду».
Забув: у правди язичок гіркий...
Собі вчинив він шкоду.
Бо любить цар солодкі язика.

ЖАЛЮГІДНИЙ ДРУГ

Л е л е к а:

— Дурне життя: у глиб ставка пірнати,
Вклоняйтесь дну, ковтати каламуть!..

Г у с а к:

— Е, на ставку слід осторогу мати:
Шуліки он терпляче ждуть,
Щоб виліз я на сухопуть.

— Не бійсь! — задравши дзьоба,
Лелека запевняв: — Я твій до гроба
Захисник, спільник, вірний друг!
Я ж велетень! Поглянь, які ось ноги, крила!
Що та мені шулік мізерна сила?! —
Гусак з Лелекою пішли на луг.
Шуліка впав, як та стріла, на водоплава.
Пуста в Лелеки слава:
Хвалько — захисник, друг —
Із переляку сам в кущі зашився,
Радіє, що живий лишився.

ОРЛИЦЮ ОБДУРИЛИ

Коршак посватався. Орлиця не дурна:
— А на яке ти діло здатний?
— Беру важкого барана!
— Такий мені придатний...—
Побралися. На ранок
Приніс їй мишу на сніданок.
— Чи ти з умом? Орли голодними сидять,
Але здохлятини ніколи не їдять!
Де твій баран? Де сила дужа?
Ганьба такого мати мужа!
К о р ш а к:
— А як здобути жінку люблю?
Сказав би правду — не пішла б до шлюбу.

Не слухайте, дівчатовька, облесних слів,
Бо вийдете за Коршаків.

ОСЕЛ І ЛІРА

Щастить Ослові у житті:
Надбав Ліру на путі,
Узявсь хвостом торкати —
І стала Ліра грати.
— Так ось де мій талант:
Я зроду музикант! —
І Ліру примостив за спину:
— Хай гра на честь Ослину!

Зустрів Осла,
А в нього честь, як і була.

ОБИДВІ ХИТРИ

Щоб відвести Лисицю від гнізда,
Дбайлива Ластівка (пташина мати)
На дерево злетіла (вчить біда!).

Лисиця стала умовляти:

— Боїшся? Вистача мені

Жучків у дерені.

З тобою хочу розмовляти:

Спустися, сестро, нижче,

І познайомимся ближче.

Люблю тебе, не бійсь біди!

— І я люблю... Вилазь сюди,

Я на вербі

Довірюся тобі!

Одна хитрує — живота б напхати,
А друга — як їй діток врятувати.

КІНЬ З БЛЯХАМИ

Кінь виїзний, що зброю мав блискучу,
Зустрів Вола: — Чом навперейми йдеш?
А то копитом як улучу —
Шляху не розбереш! —
Аж раптом Кінь заслаб, на ноги впав.
Господар на село його послав...
Працює Кінь так, як ніколи:
Оре і возить гній на поле,
А кормлять надголодь та й не щодня.
— Де ж бляхи? — Віл спитав Коня.
Кінь голову схилив понуро:
— Та скинув. Бач, понатирали шкуру!

ДРУГ З СИЛЬЦЕМ

Веселі пташки на гіллі сиділи,
Співали і раділи:
— Он чоловік, то друг добрячий!
Аж сяє радістю лице,
Як нас побачить,
Бач, розсіває зеренце?
— Не поспішай давати дружби руку,
Бо попадеш на муку! —
Бувалий Крук сказав на те: —
Скажіть: яку то штуку
Коло зерна кладе?
Таких довірливих, як ви,
З сильця вийма без голови.

БИК І ТЕЛЯТКО

Битливий Бик ріжком застряг в воротах.
Міркує: як тут голову звільнить?
Телятко вчить
З-за плота:
— Ти, дядечку, стань так, рогами поверни,
Уверх, униз крутни,—
Відчепляться вони!
— Ти перше витри моньку коло рта,
А потім з дядьком говори!..—
Крутнув сердито вниз і догори —
Глядь, одчепилися ворота.

Розумна рада — то не зле,
Нехай дає її й мале.

ДОЛЯ ЛЮДСЬКА

Застала буря в морі корабля.
Розверзлися бездонні вири.
Смерть, смерть гуля!
Прощаються з життям
Нещасні пасажири.
Враз море уляглося.
Сказав веселий хтось:
— Давай чарки золотопінні!
Потішимося, щасливі, у спасінні! —
А Кормчий — вік прожив на морі! —
Веселому говорить:
— Не забувай, що ми на кораблі!
Потішишся, як станеш на землі.

ГОЛОДНИЙ ВЕДМІДЬ І РАКИ

Коли притисне голод, нічим жись,
Ведмідь до річки побіжить,
Залізе в воду під вербою,
Лиш ніс і вуха над водою,
А Раки, пожильці ріки,
Мерщій йому в боки.
Коли їх набереться досить,
Ведмідь на сухопуть виносить:
— Отак вас, дурнів, вчить! —
Ість раків — аж тріщить.

Ах, Раки, Раки!
Бездумні небораки!
Гадали: трапили наживу,
Самі попали на поживу.

ВОВК І ВОВЧЕНЯТА

Вовк вивів Вовченят високó:
— Дивіться: скільки бачить око,
Пославсь веселий світ;
Але не жде в ньому вас ласка і привіт:
Там скрізь смертельні вороги,
Що раді нас понищить до ноги,
Не думають, що й нам потрібно їжу мати.
Нам треба злом на зло відповідати.
— А за що, таточку, питаєм вас,
Ненавидять так нас? —
Промовчав Вовк, повів у верболози
(Там саме паслись кози).

ОСИННИЙ СУД

У Бджіл медок — краса!
Говорять Трутні: — Ми його робили! —
Прийшлось судитися. Оса
Їх розсудила:
А принесіть-но щільники сюди,
Побачимо, чий мед, чиї труди! —
Сказали Бджоли: — Ми охоче.—
А Трутні: — Ми не хочем.—
Оса кінчила суд:
— Візьміте, Бджілоньки, свій труд!

Ця байка людям для науки:
Хто робить — видно руки.

СЕСТРА Й БРАТ

Росли дитята в батька й неньки.
Було їх двійко —
Олекса та Надійка.
Синочок — красень, доня — поганенька.
У дзеркало заглянуть — син радіє,
А донька плаче, навісніє,
Олексі коїть капості щодня.
Б а т ь к о:
— До дзеркала ні кроку, дітлашня!
Не буде Олексійко задаватись,
Надійка зло не буде відомщатись.
Найгірше те, хто думає всякчас,
Що він найкращий серед нас!

ГЕТЕРА¹ І ЮНАК

Гетера — і привабна, і в'юнка —
До себе закликала юнака.

Ю н а к:

— Лукава ти й зрадлива,
Але краса твоя зваблива.
Всевладна воля красоти:
Забув я зло, що ти вчинила,
Приваба кличе, серцю мила.
Зовеш — не можу я не йти!

Ця байка — молодим наука:
Міняються місцями щастя й мука.

ЕЗОПОВА БАЙКА ПРО БИКА

У батька доброго синок поганий:
Нема йому ні честі, ні пошани;
Батьків не слухає — ганьба і страм;
Де п'ють-гуляють — перший там...

Езоп розважив батька-старика:

— Ви чули байку про бика?

Бикові Віслюка раз підпрягли до плуга:
А труд для Віслюка — наруга.

Бик хилить голову в журбі.

Та хтось сказав: — А роги дано для краси тобі?

— Спасибі! — Бик промовив роботящий.

І вийшов з Віслюка трудар найкращий...

Езопа слухав син, на батька поглядав,
А батько посміхавсь — науку сподобав.

¹ Г е т е р а — вільна жінка,
що живе незалежним життям.

ЕЗОП І ГОСПОДИНЯ

Езопова Господарка така потворна:
Ряба, маленька, косоока, чорна...
Хоч прибиралася у золото й шовки,
Коштовностей набрала повну скриню,
А не знайшовсь такий,
Що ласився б на Господиню.
Езоп їй дав пораду: — Щастя
За золото купить тобі удасться! —
Взяла пораду за образу
І в крик та лемент зразу:
— Ей, слуги! (слуги вже й летять).
Езопу всипте двадцять п'ять! —
Час проминув. В потвори Господині
Зникає золото із скрині.
Вчепилась до рабині,
Нещадним боем б'є
І плакати не дає.
Сама щоденно в вікна виглядає,
Усе когось до себе дожидає.
Езоп прекрасно зна,
Від чого та біда,
Але...
Мовчи, мале!
За раду били, щоб не ліз у вічі?
А за розраду битимуть удвічі!

Бабрій

Початок II ст. н. е.

Основоположник літературної байки в грецькій поезії Бабрій, можливо, був римлянином, але писав по-грецькому. Час його життя — початок II століття нової ери. Він був сучасником римського імператора Траяна і, мабуть, Адріана. Проживав, очевидно, у східних провінціях Римської імперії, більше всього, що в Сирії. Судячи з його прологів до книг байок, звернутих: перший — до якогось хлопчика Бранха, а другий — до «сина царя Александра», припускають, що був він учителем сина якогось сирійського чи взагалі малоазійського царка, підлеглого Риму.

Дві третини байок Бабрій написав на сюжеті Езопа. Езопові байки ходили між народом у прозових оповідях. Бабрій передавав їх прозорою і простою народною мовою, пишучи звичайним для грецьких сатиричних поезій

розміром — холіямбом (віршований рядок, що складається з п'яти стоп ямбічних і з шостої стопи — хоря):

*Раз якось Бик, прийшовши воду пить в ріці,
Своїм копитом роздушив синка Жаби...*

Соціальної теми у байках Бабрій ледь-ледь торкається. Тому характерною рисою його творів є слабкий моралізуючий струмінь і майже цілковита відсутність викривального елемента. До олімпійських богів ставився без пошани, з насмішкою. Боги у нього злі, мстиві, несправедливі.

Байки грецького поета відзначаються живим викладом, чистотою мови і правильністю вірша. Він прагне дати читачеві художню насолоду.

Написав байкар десять книг, з яких до нас дійшли 140 байок віршованих і близько 60 — прозових.

Байки Бабрія опрацював латинський поет Авіан, що жив у кінці IV — на початку V століття і залишив збірник з 42 байок.

ПРОЛОГ

*Сірійці з давнини байки нам дарували,
Коли в них царювали Бел і Нін.
Мудрець Езоп складав їх для Афін.
У Лівії Кібісс та інші їх писали.
А я свої, мов гордого коня, гнуждав*

І в ямбі золотім їх музі передав.
У дверці їх — щоправда, завузьенькі —
Влітали Музи тих, що люблять готовеньке.
Та ліра їх бринить, мов нежива:
 Байки то їх — мої слова!
Ці ямби заберу в майстерню я робочу —
То гарту дам, то нагострю жало:
 Я щиро хочу
 Бороти всяке зло!

МУДРА ВІДПОВІДЬ

Собака Зайчика не може наздогнати.
Собаці кажуть: — Соромно, цибатий!
 Ми бачим — бігаєш ти зле.
 Воно ж куценьке і мале,
 Стрибає ж як прекрасно! —
 Собака оком не моргне:
— Наздоганять когось — одне,
А інше — рятувати шкуру власну!

СПРАВЕДЛИВИЙ ЛЕВ

Намислив Лев по правді керувати —
 Без крові, гніву й зла;
Щоб справедливість скрізь була;
Щоб Лиска Зайцеві була як мати;
Щоб Вовк був батьком для Ягняти,
Барс Оленю б вважався братом,
А Тигр Козулі — милим сватом...
— Спасибі, Леве! — Заець промовля.—
З таким володарем вся розцвіла б земля!
Чому ж, як гляну Лисці в очі,
 Тікати серце хоче,
 Безпомічне, тріпоче?

КРИЛА ДРУЖБИ

Орел до Лева прилетів:
— Дружить з тобою я б хотів!

Л е в:

— Усяка дружба мила.

А вірна дружба — річ свята.

Умова лиш: віддай нам крила.

Який то друг, що хтозна де літа?

— Е, ні! У крилах — наша сила.

Яка то дружба в нас була б?

Не друг тобі я був би — раб!

ВЕРБЛЮД

Нав'ючили усякого добра:

Вже не Верблюд — гора.

Глузують вуличні нероби:

— Яка тобі дорога до вподоби:

Згори? Чи та, що вгору йде притьма?

В е р б л ю д:

— А рівної нема?

ПЕС І ГОСПОДАР

Мисливець заспаний виходить з хати

Із зброєю в руках; він хоче полювати,

Пройтися по степу, легені освіжить,

Бо на похмілля в голові шумить;

У роті — бррр! — мов спали кури...

— Рябко, гаття! Ледача шкуро,

Все спиш? Лиш даром хліб їси!

Не так, як людські пси...

Поглянь: уже світає.

Пора на полювання зранку йти!
А ти...
— Хазяїне! Це не світає, а смеркає!
— Мовчи! Хазяїн каже «день»,
Так ти — анітельнь!

ПІВНИК ПІД ХМАРАМИ

В бою два Півники зчепились,
А що біда над ними — не дивились:
Орел злетів і з одного удару
Схопив, поніс під хмару.
Нещасний ледь пищить, удавшись у жалі,
І каже до дружка, що на землі:
— Ага! Дивись: я в високості!
Ми летимо до бога в гості.
А ти? Який нікчемний ти!

Я б не хотів такої висоти.

ОСЕЛ І ЛЕВ

Осел і Лев пішли на полювання.
Щаслива видалась пора,
Набралось здобичі — гора.
Взялись до паювання.
Лев нарівно на троє поділив
І ухвалив:
— Оце — моя,
Адже владика я?!
Оця тому, чії гостріші зуби,

А третя... Не подумай, що твоя,
Товаришу мій любий!
За честь подякуй, геть іди й мовчи! —
І почвалав Осел від Лева плачучи.

СОЛОВЕЙ І ЛАСТІВКА

Додому Ластівка летіла,
Зачула голос Солов'я.
— О друже мій! Щаслива я —
Тебе, вигнанця, стріла!
Вертайся в рідний дім,
Знов житимеш в гурті однім!
Соловей:
— Афіни залили за шкуру сала:
В світи мене юрба прогнала.
Та не забудь — і ти пищала,
Щоб гнать мене під три вітри...
Залиш тепер і серця не ятри!

Не солодко на чужині,
І серце рветься в гнізда отчі,
Та сил нема дивитися в ті очі,
Що зрадили в тяжкі для тебе дні.

МУШТРОВАНІ МАВПИ

В Єгипті цар, муштруючи хвостатих Мавп,
Навчав військових вправ:
Ходить в строю
І виявлять свою
Кмітливість, спритність, дисципліну...

Здавалось, вдачу переміг Мавпину.
На пробу ув останній день
Горіхів кинув кілька жмень.
Зламавши стрій, що шикувався до бою,
Метнулись Мавпи дикою юрбою,
Кричали, билися, лишивши зброю...
Сміється цар: — От виродки собачі!
Знать, муштра не міняє вдачі!?

МИША І БИК

Бик спочивав, розлігшися на всю обору.
Маленька Миша мовила з смішком:
— Дивіться, подруги, пограюся з Биком
І нароблю я слави-поговору.—
Вкусила в ногу
І — шусть у нірку під підлогу.
А Бик скипів: — І хто це допіка?
Таке мале й знущається з Бика?! —
Він землю покопав, сколов стіну рогами,
Втомивсь і ліг. А Миша під ногами.
Як не кусне Бика
І — хіп у нору, спритна і швидка.
Нестямивсь Бик, не знає, що й робити:
— Це що? Великому малого не побити? —
А Миша, писнувши, з нори відповідає:
— Великий в нас не той, хто роги має!

ВИНОГРАДАР І БОГИ

Раз Виноградар у саду копав
І десь дівав
Лопату.
В сусід пішов питати.

Сусіди:

— Не були ми там.

Поклянемося своїм богам!

Виноградар:

— Піду я в місто в храм.

Боги великі, що такі їм дано храми,

Одразу знайдуть злодія між нами.—

Пішов. Роззувся ноги мить.

Аж чує — хтось кричить:

— Обібрано дім божий!

П'ять тисяч драхм тому, хто нам допоможе

І вкаже, злодій де,

Й до храму приведе!

— Назад! — гукає Виноградар.—

Чи в того буду я шукать поради,

Хто сам собі не може дати ради!

СВАРЛИВІ БИКИ

Бики жили, як з братом брат.

Один без одного ні кроку.

Дивитись любо збоку,

Як в товаристві лад!

Та дружба враз пішла на спад,

Бики зробились ворогами,

Один на одного — рогами.

Лев здалека ходив і назирив,

Аж землю зозла розгрібав:

Чи не поб'ються за дурничку —

За воду чи травичку? —

Діждавсь — побилися Бики.

Лев розідрав їх на шматки:

Того — у лісі, другого — на полі,

А третього — у лузі на роздоллі.

ХИТРУН І ГЕРМЕС

Хитрун всіляких благ жадав,
До статуї Гермеса припадав.
Герой у сні з'явився серед ночі:
— Твої благання слухаю охоче,
Але по-чесному скажу:
Не знаю, чим тобі допоможу.
Х и т р у н:
— Тобі я — славослов'я прегарячі,
А ти мені — і золото, і дачі!

ЛЕВ ЗБОЖЕВОЛІВ

Пішли чутки (і, мабуть, недарма) —
Владика Лев зійшов з ума:
Довіри до своїх нема,
Боїться глянути підлеглим в очі
І навіть рідних бачити не хоче.
Рогатий Олень каже стиха:
— Такого ще не бачено ніде.
Був при умі — підлеглих гнуло лихо,
Тепер він без ума, то що ж їх, бідних, жде?

НЕЗАСЛУЖЕНА СМЕРТЬ

— Навіщо, Лево, одібрав життя?
Убити Мишеня — хіба це діло?
Воно ж дурне, воно ж — дитя,
На спині в тебе погулять хотіло.
— На спині в Лева пустувать?
Коли він зволить спочивать?
Почав був сон чудовий сниться,
А Мишеня давай казиться...

Я не дозволю! Чорта з два!
На спину стане лізти кожний?
А там подумують, бува,
Що грива — кущик придорожній!

Лев зла накоїть, клятий,
Ніколи він не винуватий!

ОСКОМА

— Здоров! — кричить Мисливцю Риболов.
— Здоров! — Мисливець каже.— Як улов?
— Чудовий! Ледве ось несу додому,
Та коропи набили вже оскому...—
Мисливець радісно гука:
— Міняймося! Не знатимеш похибок:
Я буду їсти щупака,
Ти брате, їж куріпок! —
Мисливець їв смачні сомки,
На дичину Рибалка наполог...
Недсвгий час пробіг —
Мисливцю наобридли щупаки,
Ситенька юшка в рот не лізе,
Нема смаку в сомках, немов їси залізо;
Рибалці в'їлися куріпки та качки,
Все сняться карасі, в'юни, линки:
Людині, мабуть, найлюбіше те,
У що вона свій труд вкладе!

СКУЛЬПТУРА ГЕРМЕСА

Щасливо Скульптор торгував,
Скульптуру славного Гермеса продавав.
Два покупці аж пнуться з шкури,

Бо кожен з них хотів стать власником
скульптури:
 Один — щоб над убитим сином ставить,
 За мужність у бою прославить,
 А другий в школу хоче взять,
 Любов до мудрості і правди прищеплять.
 І, не купивши, розійшлись:
 — Ми прийдемо іще колись! —
 Герой митцю з'явивсь у сні:
 — Вчини добро мені!
 Щоб припинить у них війну,
 Зроби скульптуру ще одну.
 Я для добра щасливий жити —
 Герою вбитому і діточкам служити!

КЕДР І ОЖИНА

Хвалився Кедр Ожині сизоокій:
 — Могутній я, ставний, високий!
 І славу в світі маю он яку:
 На мене богові чіпляють подарунки!
 Я похвали наслуховався на віку...
 А з тебе лиш готують трунки,
 І то не кожному питцеві до смаку...—
 Аж Пилкарі з пилками:
 — Де тут хвальки з слизькими язиками? —
 Заголосила пилка: ж-ху та ж-ху!
 Простягся Кедр край битого шляху...
 Ожина сонцю радісно всміхалась,
 Красою скромною між зеленню пишалась:
 — Не похваляйся, сусідів не ганьби!
 Ставний, а підеш на гроби!

ДОТЕПНИЙ ВІЛ

— Приходь до мене завтра зранку! —
Лев запросив гладкенького Вола —
Для звірів я влаштовую гулянку,
Так щоб весела музика була...—

— Охочий я в гостях гуляти.

Поп'ю, поїм, раденький поспівати! —

До світу в ліс з'явився Віл:

В казан хтось воду точить;

Пала багаття; довгий стіл,

А на столі м'ясяця хоч би шматочок.

«Ні,— дума Віл,— ми не дурні.

Не з тої ми породи!»

Зустрівши Лева в глушині,

Сказав: — Гуляти я приходив,

Та гулі там не по мені:

Було що пити і що їсти,

Та не було де сісти.

Там місце в казані було,

Та дуже вже під ним пекло.

ВІВЦІ І ПСИ

Вівці (до Пастуха):

— Ти нашу шерсть стрижеш

І молочко тепленьке п'єш;

Даруємо тебе приплодом,

А кормиш як? Пасеш

Де-небудь за городом...

Ось хто щасливий в тебе — Пси:

Даєш, що сам їси! —

Ображені, Пси мовили на те:

— Коли ви мовчки пасетесь,

Уткнувши в пил носи,
Хто вас пантрує, як не Пси?
Як нападуть, бува, вовки,
 Всякчас
 За вас
Ми підставляємо свої боки,
Не вимагаємо ніяких ми щедрот,
А ви... нам дивитися... в рот?!

ЩЕДРА ЛИСИЦЯ

Стоїть і знахідці не рада:
Чи справді курка, чи принада?
Візьми — ще трапиш у біду.
«Ні,— думає,— не підйду!..»
Аж Вовк: — Замислилась, сестрице?
— Та ні. Сказали: «Стережи, Лисице!
Лишаєм Вовку поживиться».
Вовк думає: «Лисиця — це не Пес.
Турбується про Вовчий інтерес...»
 До курки лапу простягнув
 І...в яму шурхонув.
Лисиця геть мерщій тікає,
Жадобі дорікає:
— Коли б то добра знахідка була,
Чи я б для тебе стерегла?

НА СВОЮ ГОЛОВУ

Дуби на долю нарікали,
Зевесові казали:
— Ти дав нам міць таку.
Нащо ж дозволив долі хирій,
Тій капосній Сокирі

А разом з тим і Ліснику
Ганьбу дубам чинити —
Аж при землі нас брити?
Ти б нас хоч трохи пожалів...—
Зевес на те їм відповів:
— Коли б ви не дали
На топорища віті,
Жили б собі незаймані на світі!
А ви Зевеса винним нарекли.

ВІЛ І ОСЕЛ

Важка робота у Вола.
Йому до пари підпрягли Осла.
Взяли батуру,
Щоб норовисту підганять натуру:
— Іди на поміч, не крутися!
Хоч раз до поту потрудися!
— Я б за компанію хоч трупом ліг,
Але... до чого тут батіг? —
Сміється Віл: — Тягни, дружок!
Це для ледачих батіжок!

ВОВК-ЗРАДНИК

Вовк сильним видався таким,
Що всі тремтіли перед ним
І Левом звали всюди.
Раз, гордо виставивши груди,
Оглушливо завив:
— Піду до інших я країв!
До Левів десь пристану,
Сам Левом стану!

Л и с и ц я:

— Вовкам ти завдавав біди,
Ти гриз їх, бідних,
А от до Левів не ходи,—
З'їдять, щоб не цурався рідних!

У ЧУЖОМУ ПІР'І

Заквітчана, в чужому пір'ї

Перед Орлом

Ходила Гава по подвір'ї,

Штовхала всіх крилом,

Поважна і спесива:

— Хіба я не красива?

Не те, що ті он птахи,

Нещасниці, невдахи!..

— Віддай позичене перо! —

Гукнув Павичик бравий.—

Убравшись у чуже добро,

Приводиш до неслави!

— Віддай мое! Віддай мое! —

І кожен висмикнув своє...

Перед Орлом ходила,

В чім·мати породила.

Промовець є такий —

Не переслухаєш ніколи!

А відбери чужі думки —

Як бубон голий.

СТАРИЙ БАТЬКО І СИНИ

Хороша приказка на світі є:
Як істину повторюють частіше —
Вона стає ясніша.
Ця байка приклад подає.

Відчувши свій останній час,
Покликав Батько всіх Синів до хати:
— Подайте віник! — став казати.—
Повчити хочу вас.—
Ті принесли.— Ламайте, діти милі! —
Ламають силаки — зламать не в силі.—
А розв'яжіте на прутки! —
Враз поламали залюбки.—
Держіться, діти, гурту! У гурті
Вас не здолать ні людям, ні біді.
Там товариство непоборне,
Де дружба і любов усіх докупи горне!

ЛИСИЧА ПРАВДА

Лисицю Заець став питатись
І правди домагатись:
— Чи то правдивий поговір,
Що ти — здобичник, хижий звір? —
Лисиця каже: — Перевір!
Нікому я й на ніготь не збрехала,
Сама від брехунів тікала.—
Хто правду знати хоче,
То дивляться одне одному в очі.
Що плеще нам язик, на те не важать,
А правду щирю тільки очі скажуть!

Зайчисько правди став шукати,
А чи знайшов? Жаль, нікого спитати!

ХЛОПЧИК-БРЕХУНЕЦЬ

Обридло Пастушкові бавитись, скакати,
Господарів надумавсь налякати,
І зарепетував:

— Вовки! Вовки напались! —
Прибігли люди, здивувались:
— Де ж Вовк? Ти глузував?
— Хе-хе! Я жартував!..—

Аж справді Вовк у турму вскочив.

П а с т у х:

— Вовк! Вовк дере ягня! —
Згадали люди, як Пастух морочив:
— Жартує знов, збитошне хлопчєня! —
Сміялись, а дарма...

Хто раз збрехав — довіри більш нема.

ЖУРАВЕЛЬ І ПАВИЧ

— Смієшся ти з мого простого пір'я,
Що я, мовляв, не так, як ти, кричу,
Собою чванишся на все подвір'я,—
Прилітний Журавель промовив Павичу.—

Я сірий, барвами не граю,
Зате під хмарами літаю
І озираю білий світ,
А ти нездатний вилетіть на пліт.

Волів би я літать на висоті
В плащі негарнім,
Аніж у сірому житті
Ходить в убранні різнобарвнім.

БУРХЛИВЕ МОРЕ

Людина степова уперше море бачить:
Великий корабель у морі потопав —
То вирне, то пірне, аж стогне наче;
Востаннє вирнув він — і в глибині пропав.

— О море, ти жорстоке, море! —
З докором Степовик говорить.—
Чи то ж тобі що допомгло,
Що стільки жертв на дно лягло? —
Відповіла Вода тоненьким голоском:
— Поговори ти з Вітром-Вітруном!
До мене завтра підійди —
Тихішої не знайдеш ти Води!

Блищить росою нині по землі,
А завтра — знову топить кораблі.

ЛЮДИНА, КІНЬ, БИК І СОБАКА

У темну ніч, коли негода гра,
Постукав хтось у вікна несміливо.

Людина глянула: о диво!
Мара якась у шиби зазира:
Собака, Кінь і Бик рогатий
Замерзли, просяться до хати.
Господар двері відчиня,
Пускає до вівса Коня;
Бика запрошує у сіни,
Кладе смачного сіна;
Собаку кличе до цебра,—
Там досить всякого добра!..
Уранці з хати йдуть тварини.
Господар брати з них нічого не хотів,

А несподівано забагатів:
Лишили для Людини:
Кінь — силу молоду,
Бик — відданість труду,
Пес — лють моторну
І вірність необорну.

ОДРУЖЕННЯ БОГА ВІЙНИ

Женилися Зевесові сини.
Останнім одружився Бог війни.
Узяв собі Гордоту-честолюбку,
Лукаву і підступну любку.
Він так її, нещасний, покохав,
Що тільки коло неї й упадав.
Шляхом, було, ідуть, а з їхньої любові
Широкі ллються ріки крові;
Де зайдуть у степи —
Могили та горби;
В луги прямують, в лози —
Там морем ллються сльози.
От і сімейні вже вони —
В них дочки і сини:
Жорстокість, Голод, Зрада,
Підлота, Глум, Кривава Звада.
І гірко скаржились Сусіди:
— Які батьки, такі і діти!

ВІСТІ З ТОГО СВІТУ

Хворіє Бідний, зовсім занепав.
Покликав Лікаря, щоб той порятував.
А Лікар подививсь: взять плату, так нема,
Та й каже: — Не впирайсь дарма!

Навіщо лікуватись і тужити,
Коли одну добу лишилось жити? —
І геть пішов, і двері зачинив.
А Бідний смерть лукаву обманив:
Невдовзі видужав без лікарів.
Ось якось на дорозі Лікаря зустрів.
— Ти тут? — той каже без привіту.—
Які новини нам приніс із того світу?
— Є новина. Її ви не чували:
На кандидатів список подавали,
Кого на той світ брати,
Вас першого хотіли записати,
Так я узявся вас урятувати,
Сказав їм: «Щоб я вдруге вмер,
Не лікар він, а шкуродер!»

ЛЕВИНА ШКУРА

Левину шкуру Пси знайшли,
В бур'ян, жадоби, затягли,
Лютують,
Геть усю шматують.
Л и с и ц я:
— Не завжди ви такі були,
Мої сміливці любі:
До шкури б ви не підійшли,
Коли б у ній стирчали зуби!

Лисиця б не була в тій хаті,
Де пси зубаті.

СУСІДКА І АФРОДИТА

Господар пребридку сусідку покохав,
Її у золото, у пурпур зодягав;
 Годив сусідці
 Як тій цариці.
Сусідка за любов таку
Подяку Афродіті шле палку.
З'явилась Афродіта їй у сні:
 — Ти дякуй не мені,
 А тим, які, дурні,
 Смаку не мають,
 Тебе кохають.

Богине! Чи ж тебе любить єдину?
Дай щастя і потворній хоч краплину!

ВІЛ І БЛОХА

— Ти — велетень. Великі маєш роги,
У тебе он які здорові ноги,
 А долю маєш нещасливу:
 Водицю возиш, ореш ниву.
Мені добро: за комір заберусь,
 Награюсь, насмокчусь,
Живу, мов кінь на доброму вівсі.
 — Але тебе не люблять всі?
— «Не люблять!» Діло не в любові!
 Мені б насатись крові!

Так паразит двоногий:
Громаді служби не несе,
Лиш смокче кров — і все!

СОБАКА З ДЗВОНІКОМ

Кусатися тихцем Собака звичку мав.
Господар дзвоника вчепив до шиї.
Собака із цебра поїв помиї,
На вулиці хвалитися почав.
Йому із посміхом сусідські пси:
 — Вчепили — то носи!
Не за діла тобі дали відзнаку,
А щоб прохожі бачили собаку.
Не дуже-бо господар похваля,
Коли до шиї дзвоника чіпля,—
Підказує: «Ходіть, не оглядайтесь,
А в зуби дурневі не попадайтесь!»

Байки із збірника „Ромул“

У IV—V століттях у Європі з'явився збірник байок під назвою «Ромул». Тут переказані прозою байки «тваринного» типу Федра. Гадають, що упорядник книги користувався збірником латинських прозаїчних байок, який звався «Латинський Езоп». Ім'я Федра тут не згадувалося. Читач був переконаний, що це переклад безпосередньо з грецького тексту Езоп. Його здійснив якийсь Ромул і привчав до свого синові Тіберіну. В історії літератури цей збірник виконав знаменну роль. Саме він доніс до середньовіччя традицію видатного байкаря стародавнього світу Федра.

Подібну роль щодо традиції грецького байкаря Бабрія виконав Авіан, що писав байки у той час, коли виник і збірник «Ромул».

У середньовічній латинській літературі збірник «Ромул» перероблявся дванадцять разів, збірник байок Авіана — вісім разів.

ПТАХИ І ЗОЗУЛЯ

Зібралися птахи царя собі обрати
І чують: у садку Зозуленька кує.
Бог кандидата на царя дає.
— Горобчику! — сказали: — Брате!
Майни та подивись, розумна голова,
Чи не майбутній цар то наш співа? —
 Полинув Горобець дивиться,
 Що там за птиця?
 Чи на царя годиться?
 Сумирна, сіра, мила,
 Голівоньку схилила...
Збитошний Горобець, мабуть, на глум
Сів над Зозулею, і за хвилину
 Забрався їй на спину.
Вертає до своїх. Там шум:
 — Ну що за птиця?
 Чи на царя годиться?
— Ні, браття! Ждали ви дарма:
У неї ні пихи, ні гідності нема!

ОЦІНЩИКА ШУКАЛИ

Баришник вирішив коня продати.
Не кінь, а золото! Брильянт, алмаз!
Шукає покупця, що міг би більше дати.
І покупець трапляється якраз.
 Хитрують сяк і так —
 Не договоряться ніяк.
 Пішли на шлях широкий.
Порадник трапивсь одноокий,
 Таку ціну
 Загнув,
 Дурну,

Що ні один погодитись не хоче:
— Ет, голову морочить!
У суд! У суд! — А там сміються з них:
-- Ви бачили дурних:
Кінь — золото мое!
І грошей повно є,
Пішли на шлях ладу шукати!
Не має щастя той ніколи і ніде,
Хто на шляхи шукати щастя йде! —
Почули суд такий та й ну тікати.

ЯСТРУБ, ОРЕЛ І ГОРОБЕЦЬ

Погнавсь Орел за Яструбом, хотів догнати,
За злочини важкі поклав його скарати.
Та Яструб став тікати,
В далекий край він полетів,
Знайти свободу там волів.
Назустріч Горобець: — Куди, земляче?
Хіба твоя тут доля плаче?
— Жене мене Орел жорстокий.
В краю чужім знайду для себе спокій!
— Гай-гай! Дарма! Не те ти робиш, бачу:
Мінняй не край, а вдачу!

ЗАЄЦЬ І ОЛЕНЬ

Позаздрив Заєць: Олень має роги!
Такі гіллясті та розлогі.
Пішов Юпітера просить явити чудо:
— Дай роги, щоб мене боялись люди!
— Для Зайця затяжка така окраса,
Позбудешся і шури й м'яса! —

А Заєць знов своє: — Безрогим пропаду! —
Юпітер Зайцеві дав роги на біду:
Як довелось тікати полями,
В пашні заплутався рогами,
Собакам, бідорак, попав —
Пропав.

УЧИТЕЛЬ, ЦАП І ВОВК

Цап Вовка азбуки учити підрядився.
Цап каже «Б» — Вовк «Б» за ним.
Цап: «А» — Вовк: «А». Та й скоро як навчився!
У люди вийде Вовк, не вдався він дурним.
Цап мовив «БА», а учень-молодець
Уже й кричить: «Ба-ба-ранець!»
— О! — каже Цап: — Збагнув ти знаки мудрі ці:
Що в тебе на умі, то те й на язиці!

ГАЛКА І ПЕС

За Галку чарку п'єм!
За Галками того не знати дива:
Тямуща та кмітлива,
Весела, воркотлива,
Ледь не співає солов'єм.
Господар Галкою перед людьми хвалився.
Аж Пес мисливський нагодився,
На Галку кинувся й її роздер.
Що діяти тепер?
До суду Пса віддати!
В тюрму його, за ґрати!
Суддя був істинний юрист:
— Яка користь була вам з Галки? —

Позивач:

— Просто Галки жалко.

Вона співак, вона артист,

Нам звеселяла дух,

Була нам вірний друг.—

С у д д я (знать, чоловік-черствяк)

Вирішує це діло так:

— Твої слова — базікання нікчемне.

Розвага й співи нам дарма!

Що в рот не йде — пусте й даремне.

Що шлунок радує — ціни тому нема!

БОРСУК СЕРЕД СВИНЕЙ

Жолуддя, ой жолуддя під дубами!

Лопатою горни!

Занадилися свині пастися гуртами.

Аж і Борсук до них:

— Дозвольте і мені іти в городи!

Я ж вашої породи? —

І випасається розкошами лісними.

Та бачить він щодня:

Сальцем та м'ясом обросте свиня

(Не бавляться з такими) —

Під ніж її!

Борсук — назад: — Голубчики мої!

Цур! Не чіпайте мене! Божусь:

Я не свинячої породи,

Собачого я роду,

На сало не годжусь...—

І показав собачі лапи з пазурами.

Господарі його дрючками:

— Мерзота! Перекинчик! Сатана!

Ти йдеш туди, де їжа є смачна!

ПЕС І ГОСПОДАР

Господар м'ясо їсть, в руці кістки тримає,

А Пес стоїть, дарунка дожидає.

— Кісток тобі не дам і не облизуї губи.

Кістки тому, який мене більш любить!

— Кому ж тоді кістки, як не мені?

З любові я горю, як на вогні!

— Ні, не тобі! Ні-ні! Кістки смачні

Належаться тому, хто ненависть плекає!

— Ага, тоді вони твоїй жоні,

Бо ненависть вона в душі ховає.

ВОВК І ГОРЛИЦЯ

Вовк дорікає Горлиці в діброві:

— Дивлюсь, ти крутишся всі дні,

Ні пишного гнізда, ані рідні,

Ні вірної любові! —

Голубка відповідь дає:

— Що ж в тебе добре є?

Відколи я живу сусідою з тобою,

Скривавлений вертаєшся із бою,

Несеш теля, ягнятко сите,

А ходиш без кожуха й свити...—

Ім соловейко мовить:

— Обое ви майстри полихословить!

Ви живете дарма,

З вас користі нема!

МУДРЕЦЬ І ЙОГО СИН

Старий Мудрець смертельні терпить муки,

А Син прийшов просить його науки:

- Ти ляжеш у труні,
Де в світі жить мені?
— Шукай країв, де будуть вас любити.
— Так там потрібно їм робити?!
— Селись в таких, щоб гнулись до упаду!
— Так там потрібно мати владу?
— Усе тобі не в лад, я бачу.
У будку оселись собачу,—
Всім ясно буде, серденько моє,
Чим ти на світі є!

КІТ-ЄПІСКОП

- Насунув митру Кіт, скликає раду
Щурів, мишей, щоб встановити владу:
— Мені коріться всі,
Бо владу я здобув на небесі! —
Щурі і Миші проти:
— Не мали б ми роботи!
Ти граєш на дурні цимбали:
Хіба тебе ми обирали? —
Кіт митру зняв: — Обман мій зрозуміли!
Цих не з'їси! Коли б мене не з'їли!

СОБАКА І ВОВК

- Приплентавсь до Собаки Вовк голодний:
— Дозволь у тебе взяти баранця!
Дістанеться й тобі шматок м'яся...—
Та був Собака благородний:
— Покривдити господаря боюсь.
А от секретом я з тобою поділюсь.
В коморі сховані давно
Хлібина і вино.

Хліб їж, хоч подався,
А до вина і не торкнися!..—
Убрався Вовк у хату
І заходивсь бенкетувати:
Наївся хліба, аж живіт тріщить.
Наївся... Як же не попить?!
Вовк знався на вині.
Пив, пив. Пішли потім пісні.
Співає Вовк на повні груди.
Не зчувся — збіглись люди.
П'яниці боком вилізло винце,
Знайшов труну. Ходив за баранцем.

Гадаю, ви погодитесь зі мною:
Вино пошкодило ще патріарху Ною.

ПІДСВИНОК

Скортіло Підсвинку поваги і пошани.
А Свині: — «Тю-тю-тю! Куди тобі, погане?
Ось підрости, порийсь, поникай скрізь,
То, може, з тебе й вийде щось колись!»
Образивсь Підсвинок, утік до лісу.
Там Вівці прийняли його, гульвісу.
Та в турму Вовк забіг. Овечки — утікать.
Забули її гостя рятувать.
Вовк ухопив нещасне поросятко.
— Ах, де ви, ненька й татко?
Чого надіявсь на овець?
Невже кінець? —
Почули Свині крик і Вовка-сіроманця
Перейняли, та ще й побили ланця.
Утішивсь Підсвинок, сердечно вдячний їм:
— Тепер не Вовк мене — я Вовка з'їм!

Візантійська байка

Гідним спадкоємцем стародавньої грецької байки була байка візантійська. У Візантії ходило між народом багато байок. Творили їх і окремі автори, як Григорій Назіанзін — християнський письменник, богослов і поет, один з найбільш шанованих «отців церкви», Фотій — константинопольський патріарх, Никифір Васілакі — візантійський ритор, Іоанн Кантакузін — колишній імператор Візантії та багато інших. Досить речно у цій державі зберігалася спадщина Езопа. Коли була перекладена східна «Повість про сім мудреців», то до неї було зроблено додаток «Байки філософа Сінтіпи з його повчань». Додаток складався виключно з езопівських байок. Пізніше з'явився збірник байок Езопа у новій редакції, очищеній від різних перекручень. Була відновлена чиста літературна давньогрецька мова. Цій редакції («молодшій»)

судилося відіграти в історії байки значну роль. Збірник потрапив на Захід, в Італію, де в епоху Відродження у великій мірі зріс інтерес до грецької мови і літератури. 1479 року італійський гуманіст Бон Аккурсіє надрукував у Мілані перше видання езопівських байок грецькою мовою. Так сталася зустріч двох течій байок — латинської і грецької. З цього часу починається історія новоевропейської літературної байки, що почала розвиватися у літературах європейських народів — французів, італійців, німців, іспанців, англійців. Байка, реконструйована і збагачена великими байкарями Лафонтеном і Лессінгом, заходить пізніше у всі країни Європи.

Григорій Назіанзін

Бл. 326—390

ЗВІДКИ ПОХОДИТЬ РУМ'ЯНЕЦЬ

Де щирий чоловік, а де ледащо,
Де добрий, а де злий — не розбереш нізашо.
Обридло богу це. І щоб усунути біду,
Сказав: — На всіх ознаку покладу:
Байдужий дух носитимуть всі ланці,
У злих горітиме від жовчі кров,
Порядних грітиме свята любов,
А всі ласкаві матимуть рум'янці.

Фотій

820—891

ТРИ ГРОНА ДІОНІСА

У винограднику три пишні грона.
Іх Діоніс роздав, щоб догодить судьбі.
Одне — пахуче і червоне —
 Лишив собі;
Одне, що найсмачніше в світі,
Віддав богині Афродіті,
А третє (мовить — без гріха)
Сама взяла собі Пиха.
Як Діоніс почне справляти свята,
 Збирається компанія багата,
Втішається, весела, бойова,
У кожного хмеліє голова.
Коли ж бенкет у Афродіті,
Богиня вміла всім годити:
 Шумливі танці в чарівливі дні,
 І ласки, і пісні...
А у Пихи розгардіяш: ті, п'яні, бились
 І за чуби водились;
 Ті, ледь живі,
 Лежали на траві...
Так кожен способом безладним
Живився ніжним соком виноградним.

Никифір Васілакі

XII ст.

ЛЕВ ОДУРИВ БИКА

Лев націлівсь на Бика,
Бо хотілось їсти,
Тільки ж роги — річ така,
Що аж страшно лізти.
Носить Бик хороший дрюк —
Роги прездорові! —
Лев і взявсь до різних штук,
Вдавсь до підмови:
— Кращий ти за всіх Биків,
Дужчий всіх, їй-богу!
Ех, якби ти ще носив
Голову безрогу...
Кинь ті роги! К бісу їх!
Будеш ти мудріший всіх! —
Бик послухавсь Лева слів,
Скинув гострі роги...

Лев Бика дурного з'їв
В полі край дороги.

Бик велику силу мав —
Заслужив догану:
Збувсь рогів, що бог їх дав,
Бо піддавсь обману.

Іоанн Кантакузін

XIV ст.

ПТАХОЛОВ І ГОРОБЕЦЬ

Якось-то Птахолов Горобчика піймав
І вже його убити мав,
Та спритний Горобець йому говорить:
— Добродію! Впіймав мене собі на горе:
Якщо мене твій коєць забере —
Синок у тебе вмре;
Якщо мене не випустиш на волю —
Твоя жона зазнає кляту долю;
А, боже борони, з'їси мене —
Тебе могила проковтне...—
Злякався Птахолов: недобра доля ця —
Піймав собі на лихо Горобця.
Хай буде клятий день, лиха година,
Коли на мене впала доля горобина!

Не знав наш Птахолов, що Горобець
Нахабний брехунець,
А сам він (мовить правду мушу)
Мав боязливу душу.

Леонардо да Вінчі

1452—1519

Геніальний італійський художник епохи Відродження Леонардо да Вінчі поєднав у одній особі різнобічні обдарування. Був він і живописець, і скульптор, і архітектор, і музикант. Працював і в різних галузях науки — в математиці і фізиці, у метеорології і астрономії, анатомії і ботаніці, геології і механіці. Рукописний перелік італійських слів (понад десять тисяч) показує, що він готував велику працю з філології. Продовжував традиції Данте щодо застосування рідної мови в усіх галузях науки. Його різні винаходи своєю досконалістю дивують і нашого сучасника. Разом з тим він мав і неабиякий дар поета. Усі захоплювались його вмінням складати вірші. У залишених ним ста двадцяти записних книжках багато є записів байок або закінчених, або занотованих схематично, натяком, літературно не опрацьованих.

Байку великий художник використовував як зручний засіб для висловлювання філософських міркувань і свого ставлення до життєвих явищ. Стиль його байок точний і ясний, без випадкових і зайвих слів. Скрізь подибуємо влучні вислови, пройняті уїдливою іронією. Великий митець змальовував образи рослинного світу і стихійних сил (вогонь, вода). Мораль часто мала громадський сенс. Байки Леонардо да Вінчі у цій книзі переказані віршем. У такій формі вони не з'являлися ні на Україні, ні взагалі в Радянському Союзі.

БРИТВА

Пустуючи в кімнаті,
Зірвалась Бритва з рукояті:
— О щастя! Я блищу, як промені ясні!
Чи знов у рукоять вертатися мені?
Роботу чорну знов робити
І бороди колючі брити?
Ні, ні! Сховаюся в куті,
Зазнаю щастя, спокою в житті!..—
Та Бритві спокій виліз боком:
Іржа поїла, полиск зник...
Якось наткнулися на неї ненароком
І кинули в смітник.

Безділля дух, мов Бритву ту,
Іржею їсть талантів гостроту.

ПАПІР І ЧОРНИЛО

Папір:

— Яке бридке Чорнило! Ти
Позбавило мене принади й чистоти!

За що тепер — не знаю —
Честь віддають мені,
Пописанім без краю,
І пильно дивляться, чудні,
В лице...—

Паперові хтось відповів на це:

— Тобі, Папере, я сказати правду мушу:
Увічнило Чорнило чистоту,
Влило премудру душу
В твою бездумну пустоту.

ДУМКА ПРО ВИНО

Вино,
Безсиле,
Сковтали
Піяки.

Вино,
Всесиле,
Іх склало
В рівчаки.

Згадаю, як
Піяк
В рові
Лежить,—

В руці
У мене
Чарка
Задрижить.

ДУМКА ПРО КРАПЛИНУ

Краплина світлим днем
Здружилася з вогнем,
Знялася випаром в небесні високості.
Там з холодом зійшлась, збулася теплоти,
Упала з висоти,
Заплакала у млості.

ДУМКА ПРО СНІГ

Знялась легенька пара, наче дим.
Лягла на гору Снігом молодим.
Спускатись Сніг почав,
Як грудочка безсила;
Що дужче мчав —
Тим більшала у нього сила;
Здіймалось вгору і легке, й безсиле,
Згори злетіло повне гніву й сили.

ДУМКА ПРО ЯЗИК

Патякає Язык, не має впину,
Аж з рота котить слину,
Усіх картає, все ганьбить...
Попав між зуби —
Хтозна-що робить!

БИЛИНКА

Билинка ніжна і тендітна,
Але не дуже-то привітна:
На всіх лютує, криком всіх ляка,

Неначе панія яка.
— Йди, Соняшнику, геть, на тебе страх дивитись,
Підліз під бік, на тебе мушу витись!
Ви, Будяки, десь далі б поросли,
А то, мов вороги, в облогу узяли!

Того ж пестунка і не знає,
Що Соняшник її до сонця піднімає,
А Будяки сумні, що стали навкруги,
Пильнують, щоб її не з'їли вороги.

СНІЖИНА

Під хмарами гірська біліла вись.
А край скали тулилася Сніжина.
— Дивися,— Холод їй: — дивись!
Твоїх сестер пажерна їсть Долина!
Вони примушені сльозами геть зійти...

Благають допомогти...—
Сніжина рушила. Не знаючи упину,
Котилася. Упала на Долину.
Сестер урятувати не змогла,
Свою снагу у річку пролила.

УСТРИЦЯ І КРАБ

Коли на небо вийде місяць повний,
Роззява Устриця у захваті любовнім
Схорону-скою розніма,
Мовляв, дивіться, що в нас в хаті:
Чим ми хороші, чим багаті!
А Краб (у нього совісті нема)

Йй камінець між скойки підкладає
І легко здобич поїдає.

Секрет необережно пустиш з хати —
Сам станеш здобиччю вухатих.

РУЧАЙ

Хваливсь Ручай — нести каміння може.
Наніс, що й сам своє покинув ложе.

МИРТ, ЛАВР І ГРУША

— Пропала ти, сусідко люба! —
Глузують з Груші Мирт і Лавр.—
Згадай гірку недолю Дуба:
На вогнище попав — пропав,
Порізаний безжальними руками...
Глянь: пилкарі ідуть з пилками! —
А Груша радо їм говорить:
— По мене йдуть? Давно пора!
Мене рука мистецька Різьбяр
На Аполлона перетворить.
А то найкраща доля єсть —
Красі віддати силу й честь!
Ви прийдете з сумлінням гнучим
Мене квітчать гіллям пахучим.

ПОГІРДЛИВИЙ КЛЕН

Мов дивну музику на звучній лютні,
Клен слухав похвалу не раз:
— Наш любий велетню могутній!

Таких, признатись, мало серед нас! —
Клен випинає груди:
— Навкруг дерева зріжте, люди!
Всяк мною милуватись буде! —
Пилкар прохання вдоволив,
Дерева всі навколо повалив.
Сердитий Буревій невдовзі розгулявся —
Клен-велетень, мов яворець, зламався.

ДИВОГЛЯД

Кедр викохав горіх небачений, важкий:
— Дивіться — на вершку горіх пудовий!
Який прекрасний він, який чудовий...—
Милуються, немов на дивогляд який.
А дивогляд, смачні попивши соки,
У Кедра верх зламав високий.

ПЛОДОВЕ ДЕРЕВО

Росло собі й росло, та не давало плоду.
Уваги не звертав ніхто на нього зроду.
Та ось плоди повисли на гіллі —
Жбурляють каміннями старі й малі.
Гілля покривджене голосить:
— Така подяка тим, хто плодоносить?!

УСТРИЦЯ, ЩУР І КІТ

Бурхливе море хвилями жене,
Нещасну Устрицю на берег як жбурне,
Пищить бідаха з горя:
— О Щурику, рятуй мене!
Верни мерщій до моря! —

А Щур-хитрун говорить: — Я боюсь.
Розкрийсь, на тебе подивлюсь! —
Розкрилась Устриця: дивися!
У неї Щур зубами впився.
А потім він і вирватись хотів:
— Ах, сто чортів!
У лещата вхопила! —
В Щура, звичайно, більша сила,
Та іноді й слабке затулить сильним світ.

Не скажете: чому облизується Кіт?
Два спритних здуру заведуться —
А збоку з них Коти сміються.

ГОРІХ І МУР

Горіх укравши, Гава
На Мур міський злетіла, та, роззява,
Загавилася на якусь хвилинку,
Горіх упав і трапив у щілинку.
— Добренький Муре,— став благать Горіх: —
Врятуй мене в ім'я богів святих! —
Мур пожалів. Горіх почав рости,
Набрав і сили, й висоти.
І Мур, який стояв віками,
На друзочки розпавсь, змішався з порохами.

КАШТАН І ФІГА

Каштан знущався: — Фігам горе в світі!
Не встигнуть ще дозріть плоди рясні,—
Жадібно рвуть їх з віття.
Хоч «дякую» сказали б — так же ні!..

Моїм плодам у панцирі колючім
Живеться лучче:
Гладенькі та блискучі,
Тихесенько сидять.
Гірки, що й кози не їдять...
— Не зовсім так, мій дорогий Каштане!
Я бачила щось інше, щось погане:
Безжально збивши палюгами,
Топтали їх ногами,
А ти набрав у рот води,
Мовляв: це не мої плоди!

Погано, милі діти,
Коли за вас хтось має червоніти!

РАК

— Я не дурний! — чванливо Рак говорить.—
Не пруся на верхи, пірнаю сам до дна.
Мій тихий дім — печера кам'яна.
Хай інші рвуться на простори,
Я ж далі від людей, від діла, від турбот.
Одна мені турбота — власний рот.
Живу як в бога за дверима...—
Де не взялась скажена злива.
Ріка каміння рве, грім безнастанно грима.
І Рак, що жив собі щасливо
Під каменем в самотині,
Затертий був на дні.

БЛОХА

Блоха з собачого хвоста,
Смачнішої шукаючи поживи,
Скік-скік на кожушанку сиву.
Помилка сталась: шерсть густа,
А шкура — як сухар, не вкусиш.

І що робити мусиш?

Блоха — назад, хвоста шукать,
А хвіст — з собакою тікать.

Бува як тій Блосі, хто на нові місця
Стриба, шукаючи ситнішого м'яця.

МАВПА І ПТАШЕННЯ

Знайшовши Пташеня, яке літять не вміло,
Дурненька Мавпа знахідці раділа:
Голубить, пригорта до тіла,
Скубе, цілує ніжний пух;
Вже з Пташеняти вийшов дух,
А Мавпа пестує холодний труп щосили.

І для дітей така любов — могила.

ПАВУК

Павук про себе думав: — Добре жити,
Ловити жертви на льоту!
Нікому не служити,
Хіба своєму животу! —

Не думав, паразит, ніколи,
Що є на нього Богомоли¹.
А той не спить, усе никá:
Набрів і знищив павука.

ДРОЗДИ І СОЙКА

Дрочили Сойку капосні Дрозди:
— Піймалася в сильце, лукава?
Про тебе тільки лине слава.

А ти...—

Не відали, нахабні і шкідливі,
Що їм самим недовго до біди:
Мостилися поласитись на сливі,
Аж тут — мисливі.
Попалися Дрозди.

МИША, ЛАСИЦЯ І КІТ

На Мишу Ласиця чигає опівночі,
Затамувала дух і видивила очі.
Не зглянулась, як Кіт наскочив,
Вмить Ласицю розшматував.
— Спасибі, братику, урятував! —
І Миша скочила на ноги,
Зраділа, що звільнилась від облоги,
Й ну витинати тропака.
А рятівник немов чекав нагоди,
Врятовану він з'їв без перешкоди.

Історія гірка:
Остерігайся і рятівника!

¹ Богомол — хижа комаха.

МУРАХ І ПРОСЯНЕ ЗЕРНО

Хтось загубив малесеньке зерно.
Мурах знайшов, дбайливець знакомитий:
— Хоча й мале воно,
А й з нього можна нам забагатіти!
Я можу мати сто зерен, замість одного! —
Комаху слава надить.
Мурах зерно у землю садить:
— Зберу сам-сто для щастячка свого! —
Вдоволений, себе по череву став гладить...
Прийшов по урожай — ох, ах:
І зеренця знайти не може.
Сказав собі Мурах:
— Отак, небоже!
Дурненький, хто
Не взяв ані зерна, надіявшись на сто!

ОСЕЛ НА ЛЬОДУ

Осел не думав про біду:
Не знавши про зрадливість льоду,
Заснув спокійно на льоду;
А лід розтав — він бух у воду.
— Чи бач, в яку біду попав!
Довірився, а він мене скупав.

Я співчуваю Віслиюкові.
Ступав і сам у його слід:
Довірився непевному дружкові,
А той пустив мене під лід.

ВИНОГРАД І ПІДПОРИ

Розкішний Виноград тримався на підпорах.
Бундючна слава йшла по долах і по горах,
Що кетяги його солодкі й запашні...

Гордюючи, говорять:

— Підпори, кланяйтесь мені!

Щоб світ увесь дивився,

Як буйно я расту, як високо повився! —

Підпори з посміхом вклонились до землі,

Немов його так дуже шанували.

І кетяги, що зріли на гіллі,

З лозою разом впали.

ЯСТРУБ І КАЧКА

Не завжди, кажуть, сила в силі.

На Качку Яструб ласиться щохвилі.

Він розженеться, а вона

Хлюп! — і пірне до дна.

Розгнівався, як кинеться у став:

— Я дужі крила маю,

На дні тебе піймаю! —

Пірнув, а Качки не дістав.

В повітрі — молодчина,

В воді — взяла пучина.

ЛЬОН

— Ти, Льоне, наймізерніший у світі:

Чи неводи в'язать,

А чи сильце, чи сіті —

Тебе на допомогу треба закликать.

Небіжчик на столі — потрібне полотно,
В могилу з ним ідеш на дно...

Льон:

— Не все згадав: коли заллюся цвітом,
Змагаюся я з небом в ясні дні —
Закохані мене вшановують привітом.
Дівчата йдуть мені
Співать пісні!

Як трапиться судити ненароком —
До речі повертайся передом, не боком.

ЩЕПА

Щепив раз Садівник солодку сливу,
І дикий корінець, хотів чи не хотів,
Дав парість пишну і красиву,
І слива смак втіша споконвіків.

Любим своїх садівників!

КАШТАН І ВИНОГРАДНА ЛОЗА

Қаштан всім серцем подружив з Лозою.
Лоза його, мов друга, ніжно обняла.
Тягнулася, мов із води росла.
Роса кропила їх щасливою сльозою
І перлами на них цвіла.
— Немов сестру свою,
Тебе шаную і люблю
І до загину
Не кину! —

Не встиг це проказати,
Прийшли Лозину обрізати.
Стрижуть Лозу з Каштаном без жалю,
А він Лозу тісніше обнімає:
— Люблю!

У справжній дружбі відступу немає!

НІЖ І НІГТІ

Хвалився Ніж собою:
— Зробили з мене зброю! —
А Нігті: — Захочай пиху!
Зробили зброю, та лиху:
Ми бачили, як ти, шматок заліза,
Невинним людям горло різав.
— Все так, та не моя у тім провина,
Коли людину знищує людина,
Мою шляхетну гостроту
Використовує на мсту.

ДЗЕРКАЛО

Хвалилось Дзеркало, мовляло: — Ми — столикі!
В нас дивляться царі й пани великі!
— Не хвастай! — хтось йому на те.—
Одійде цар, і ти — пусте!

ГОРІХ ПРИ ДОРОЗІ

Горіх на шлях розкрилився гілками,
Хотів весь світ обнять руками:
— Для вас мої рясні плоди! —
А діти мелють язиками:
— Так завжди нам роди! —
І почали жбурляти паличками.

ЛОЗА ВІНОГРАДНА І ВЕРБА

Лоза Віноградна дружила з Вербою,
Довірливо гілля її повила.
Верба ж та була і трухлява, й гнила —
Упала — й Лозу потягла за собою.

Хто серце дарує підгнилій Вербі —
Гірку її долю готує собі.

ДИКИЙ ВІНОГРАД

Незадоволений із свого живоплоту,
Пихатий Віноград послався через шлях:
— На світ погляну з-за чужого плоту,
Подамся в мандри по чужих краях! —
А люди йшли, топтали лози,
Приблудні випасались кози,
І Віноград, потоптаний, зачах.

Оце тобі чужії живоплоти.
Чужі краї й свої гордоти.

СМОКВА

Позаздривши на урожай багатий,
Що цього року дав Горіх крислатий,
Клялася Смоква: — Вірно вам кажу:
На рік утрое плоду народжу! —
 Снагу зібравши, народила,
 Аж вітигнулися рясні,
 І вичахла родюча сила,—
 Засохло дерево на пні.

МЕТЕЛИК І КАГАНЕЦЬ

Метелик облетів сади й гаї шовкові:
Шукав гарячої і світлої любові,
Бо як без неї вік веселий жить?
І полетів до Каганця дружить:
— Дозволь, прекрасний брате,
 Тебе поцілувати! —
 Байдужий Каганець
 Спалив кінці крилець.
Сказав Метелик: — Все дивуюся на вроду:
 Щоб сила отака чинила шкоду!?
 Дозволь, прекрасний брате,
 Ще раз поцілувати! —
Набравши лету, колами врозгін
В обійми кинувся... й загинув він.

Обходь незвідану принаду:
Замість любові, налетиш на зраду.

ДЕРЕН І ДРІЗД

Д е р е н :

— Не досить, що плоди мої їсте,
А й листя без жалю рвете?

Д р і з д :

— Для того вам на світі жить,
Щоб нам, Дроздам, служити! —
Не встиг гордун дзьобатий мовить це —
Потрапив у сильце.

Д р і з д (*вже іншим тоном*):

— О Дерне, братику коханий!
Ти змилуйся на біль і рани:
Хоч не давай їм віти
На кліті!

Гордливий тон тоді впаде,
Як доля ніж до серця прикладе.

ВЕРБА І ДИНЯ СТЕПОВА

Верба із Вітром вранці розмовляла.
Верба на самотину гірко нарікала:
— Без дружби, Вітре, я не проживу.
Я запрошу до себе Диню степову! —
І невідомо, як таке вчинилось,
Що Диня під Вербою оселилась.
Огудиння, що десь вилося під ногами,
Метнулось на Вербу шмалькими батогами,
Поволі віття обплело;
Спочатку ніжно зацвіло,
А потім плодом поросло;
Плодами так на груди налягло,

Що віти й голови схилили,
І дихати Вербі не стало сили:
— Ой Вітре, порятуй, молю!
Важка це дружба, не стерплю! —
Надувся Вітер, листям лопотить:
— За дружбу і життям доводиться платити!

ПОЛУМ'Я І СВІЧКА

Помітивши Свічу в яскравім ліхтарі,
Чванливий Пломінець од Полум'я відскочив,
До Свічки пригорнувсь, шепоче:
— З тобою в дружбі жити хочу!
Світитимеш, як сонце угорі! —
Свіча від радості запломеніла.
Незчувся Пломінець,
Як Свічечці прийшов кінець:
Згоріла,
Начадила.
Загинув Пломінець безславно уночі.
А Полум'я палало у гурті в печі.

В'ЯЗ І ФІГОВЕ ДЕРЕВО

Ф і г а:
— Дивися, В'язе, скільки в мене плоду!
Я славна у віках, як добра мати роду.
А на тобі хоч би один був плід.
Від тебе користі не має світ.
В'яз:
— Чекай, ідуть солдати,
Вони і зможуть нас поцінувати...—
Солдати підійшли
І Фігу обскубли,

Під В'язом в холодку лягли:
— Прекрасні солодощі плоду!
А ще солодше довгу путь пройти,
Під В'язом в холодку лягти
І любо пити прохолоду!

Корисний всяк по-своєму народу.

В ПОШУКАХ ТЕПЛА

Нічний Метелик в темряві тремтів,
На вогник в хату залетів..
Там Свічка весело горіла,
Сміялась, тішилась і гріла.
— От де життя мені —
В огні!

Я мерз, давно шукав розради,
Не знав, мені хто буде радий.—
Метелик на вогні погрітися хотів,
Але... зайнявсь і спопелів.

Фальшива дружба гірш вогню пече:
Коли й не згубить — зробить боляче.

ПАВУК І ВИНОГРАДАРИ

Павук — хитрун: примітив,
Що мухи люблять виноград,—
На лови перебрався в сад;
Найкращі обснувавши віти,
Зробив собі квартиру,
Ів, пив, аж тріскався від жиру...

— Мені тут справжній рай!
Господар прийде — я скажу,
Що виноградник стережу...
Живи, Павуче, не вмирай! —
Аж Виноградарі зійшлися:
— Глянь, паразити завелися!

Як з тебе користі нема,—
Бреши, бреши,— усе дарма!

РІЧКОВА ЛІЛЕЯ І РОЖА

— Приходь, Лілеє, будемо дружить! —
Сказала Рожа: — Вік нам спільно жить!
Бо злива налетить з грозою
І попливеш, нещасна, за водою.
— Спасибі за любов. І рада б я туди.
Сусідська приязнь серцю мила,
Так зрадити не можу я води,
У ній мое життя і сила...—
Громи гримлять.
Ріка реве.
Світ захлинула злива.
Буяють вири і киплять.
Схилилась Рожа боязлива,
Лілея он по течії бурхливій
Гойдається, пливе
І горда, і щаслива:
— Сміюся в очі я біді:
Я виросла в воді!

ГРУША

Трусивши якось пресмачні грушки,
Шкодливі хлопчаки
Збивали листя та гілки.
Взяло за серце Грушу:
— Я вас, малих, люблю,
Плоди свої вам віддаю,
Так майте ж серце й душу!
Я вам роблю добро,
А ви б'єте мене попід ребро.—
На другий рік грушки вже не вродили.
Дарма по груші хлопчаки ходили.

Де хочеш мати користь, славу,
Посій там людяність ласкаву!

СТАЛЬ І КРЕМІНЬ

— Не бий! — голосить Кремінь.—
Чим я перед тобою завинив?
От запитай хоч Темінь:
Чи я їй зло чинив?

С т а л ь:

— Не опирайсь! Служи правдиво!
Покажеш людям диво,
Якого ще на світі не було! —
Підставив Кремінь бік слухняно,
Сталь викресала світло і тепло,
І вогнище розквітло полум'яно.
Сталь з Кременем, як світлодайні сили,
Красу явили.

Жан де Лафонтен

1621—1695

Видатний французький поет-байкар, крім віршів у дусі «легкої поезії», комедій, поем, фривольних казочок та новел у віршах, у 1668 році видав перші шість книг «Байок», які й принесли йому невмирущу славу. Інші шість книг вийшли пізніше. У творах цього жанру байкар використовує народну мудрість, розвиває традиції фольклору. Автор має схильність до іронічної насмішки, прагне якнайширше охопити дійсність. Його байки розгортають широку картину тогочасного французького життя. Байкар, як тоді казали, своїми байками написав «комедію на сто актів». У них висміювались вади панівних класів і протиставлялись їм здоровий розум і моральна чистота простого народу. Усяка його байка, казав французький мистецтвознавець Іпполіт Тен, побудована як маленька драма,— з експозицією, інтригою

і розв'язкою, з майстерним діалогом, з неперевершеним змалюванням персонажів. У них передається різноманітна гама особистих переживань персонажів — від дошкульної іронії до елегійної туги і високого громадянського пафосу. Лафонтен використовував сюжети Езопа, Федра, індійських байкарів, а також народний тваринний епос. Лафонтен надав байці надзвичайної ритмічної різноманітності. Сюжети інших байкарів у його обробці засяяли новим світлом і привернули до себе читачів усієї Європи. Лафонтена наслідували байкарі інших народів, як, наприклад, у Росії І. Крилов, на Україні Л. Глібов. Українською мовою байки перекладав М. Терещенко.

МОЛОЧНИЦЯ І ГЛЕЧИК

Несе Хаврона глек на голові.
Йде на базар, щоб молоко продати:
Думки — мов зайчики живі,
А мрії жваві кличуть танцювати:
— Продам я молока свій глечик,
Дві сотні накуплю яечок,
Під квочку підкладу,
Курчаток заведу;
Продам курчаток,
Поросних свинок я куплю,
Бо дуже поросяток я люблю;
Я вигодую їх на сало і на плід,
На продаж буде й на обід;
Вторгую і куплю корову,

Попасти вижену в діброву;
Корова приведе бичка,
Бичок ушкварить тропачка,
Почне отак брикати...—
Хаврона з радощів пустилась танцювати,
А глечик — з голови. Лишились черепки.
Розвіялись думки,
Неначе дим легкий.

Частенько сам собі нагадую Хаврону:
Легкою думкою царя скидаю з трону;
Мене народ становить на владу,
Виказує любов і честь велику...
Мине той сон — біда
На голову сіда:
Череп'я з глечика перед очима.
Прощай, мій троне! Дійсність за плечима.

СИЛА БАЙКИ

Хіба можливо, щоб поважного посла
За мотуз, мов того вола,
Пустенька баечка вела?
У нас турбот — мов тягарі на плечах,
А бавимось, мов та пуста малеча!

В Афінах на плацу зібрались громадяни
Обговорити справи чергові.
Та в серце хто кому загляне?
Хто угада, що в кого в голові?
Оратор не спитавсь, забрався на трибуну,
Схвильовано розмову розпочав:
— На батьківщину ворог суне!
Ходім у бій! — кричав.

На вітер заклики його пішли гарячі.
Собі громада в тім біди не бачить.
Всі відвернулися, вдивляються убік,
Нема потреби їм в гарячій мові,
Дитячі виграшки дивитися готові:
За коси дівчинку он хлопчик поволік!..
Ображений оратор мову тут повів,

Громаді казку розповів:
— «В'юн, Ластівка й Венера мандрували,
До річки підійшли і поставали.
Як бути їм? Їм треба на той бік!
Як подолати перепону?
В'юн фіть в ріку — і втік,
Пірнув у глибочінь бездонну.
Махнула Ластівка крилом —
Через ріку притьмом.

Венера ж...» — проказав і губи стиснув.

Громада крикнула: — Чого замовк?
То як горохом в стінку товк...—

Оратор стиха свиснув:

— Та що там говорить? Сердита й зла,
Богиня вас ганьбити почала:

«Про людські болячки і слухати не хочуть,
А казку розкажи — приймуть охоче!»

Громада ойкнула: — Ну й хитрий, чорт бери!
Ти що хотів сказати — говори!

Ми всі такі афіняни, на жаль.
В момент, коли пишу свою мораль,
Почніть казки про шкуру про осячу,
Я слухатиму вас, та ще й віддячу.
Наш світ старий, пройшов важке життя,
А треба розважать його, як те дитя.

ПОХОРОН ЛЕВИЦІ

В Левину хату смерть прийшла неждана:
Дружина богу душу віддала.
Підлеглі збіглися до смертного стола
Сльзьми обмити царську рану.
Хто смів би не прийти явити співчуття,
Полегшити володарю життя?!
Ті, плачучи, до гробу припадають,
Ті на сусід спідлоба поглядають:
Хто плаче як, хто як приповіда,
Щоб Леву меншала біда!
Одні ридають начебто охоче,
А інші слиною втирають очі,—
Є ж хитряки: навіщо сльози лить,
Як можна спритно обдурить?
Ось раптом хтось підлесний бачить:
З'явився Олень. Став. Не плаче.
Підлесник не вгада:
Чом Олень не рида?
Чом не болить начальницька біда?
Як знать підлеснику, що трапилось колись?
Під лісом Олені паслись;
Підкралась спритниця Левиця,
Розтерзана була з дитятком Олениця;
Вдівцем лишився Олень-сирота
І змарнував свої сумні літа...
Чом Олень не ридав? Чом очі не сльозились?
Лиха біда рогатому й не снилась.
Лев заволав: — О, жителю лісів,
Ти з мертвої сміятися посмів?
Стоптати нашу честь в моєму домі?
Знать, пазури мої тобі ще не знайомі?
Готуйся на той світ сю ж мить!
Хай знають всі, як нас ганьбить! —

А Олень: — Хочу, царю, мовить:
Донощик лихословить!
Небіжка, вся в цвітах,
З'явилася мені з наказом на устах:
«Ця передчасна смерть — то славна божа
воля:

Я житиму в раю, моя завидна доля.
Хай ні одна сльоза не пада на труну,
Щоб не збенгежити небесну тишину!»

І Лев те чув,
І всяк, хто був;
Утішилась громада,
За мертву рада.
Хоч серце як болить,
Та вже не треба сльози лить.
Господар сам лукавить не схотів,
Повірів Оленю, зрадів.
І, щедрий зроду,
Дав Оленю високу нагороду.

Учітеся дурить, щоб зникла туга!
Втішаються брехнею королі.
На вудочку ловіть, то будете за друга.
Такий закон дурний на цій землі!

ЩУР-ПУСТЕЛЬНИК

Мирське життя Щурові наобридло.
З ділами грішними возитись остогидло.
Схотів себе ділам святим віддати;
Служить богам душею — благодать!
На келію собі обрав головку сиру,
Щоб звідтіля служити миру.
Зубами, кігтями старанно працював,

В затишній келії днював і ночував.
Було що їсти й пити,
Смиренно-господа молити.
Так жить — не треба в рай іти...
Якось-то Шур побачив:
Йде делегація Щуряча.
— Добридень, дядечку святий!
Чи не могли б в біді допомогти?
До міста вашого добрались,
Та, на біду, без засобів zostались.
Тепер проти котів без засобів іти?
Всі знають, що таке коти!..
— Кохані земляки! Що, бідний, можу?
Лише молитися про милість божу,
Щоб він послав вам благодать,
Бог може порятунок дати...—
Очиці опустив, вклонивсь, утерся
І двері зачинив, заперся.

Всміхаєтесь? Гадаєте: в монаха поціляю?
Монаха вченого за милю обминаю,
Бо в нього благосна душа...
Я маю на увазі... дервіша!

ПАСТУХ І ОТАРА

Пастух ганьбив отару голову: —
Що доброго про вас казати?
Ви недбайливиці, і все!
Не зглянешся — вже вовк вівцю несе.
Ви здатні мекать, витріщати очі,
А жодне рятувать товаришку не хоче.
В нас був баран Робін,
Слухняний, добрий, вірний,

Люб'язний і покірний;
За мною всюди бігав він,
Лиш покажи йому хлібця шкуринку,
Скажи: «Ходи за мною, синку!»
Ви не доглянули, не вберегли...
• Для чого ж роги вам дали? —
У відповідь Баран забекав сановитий:
— Капут злодюзі! Вовкові не жити! —
І вівці всі за ним улад:
— Нехай покажеться — життю не буде рад! —
Вовків понищить присягали,
Лише б коло овець застали!
Аж Вовк в обору шусть — отара утєкла...
То був не Вовк — то тїнь його була.

Є лживі обіцяльники солдати:
Заприсягаються в бою стояти;
Якби ж загроза сталась —
Кричи, учи — вони б порозбігались.

РИБИ І ЗАКОХАНІЙ ФЛЕЙТИСТ

Закоханий Таренс Аннеті милій
На флейті вигравав,
Співав,
На берег рибу прикликав.
Байдужа риба — як той мрець в могилі.
Аннета кидала в ріку
Смачну поживу на гачку,
А риба змовилась, від берега відбилась,
І хоч убий, проклята не ловилась.
Таренс завзято примовляв,
Благав і умовляв:
— Залиште глибину, кришталі хвиль бурхливі

Та до Аннети йдїть — і будете щасливі.
Вона лише до нас байдужа,
Але до вас ласкава дуже.
Якщо хто з вас на сковорїдку ляже,
За ласку, за тепло спасибї скаже.
Я заздрив би такїй і не боявсь пропасти.
То щастя неземне — до нїг Аннети впасти...—
Таренс чудово так співа,
Доводить, просить,
А вітер ті слова
У далечїнь односить.

О людські пастирі, не пастиухи козині!
Як риби хочете, то відайте віднині:
Не на слова солодкі їх ловїть,
А закидайте в річку сїть.

ДВА ПСИ І МЕРТВІЙ ОСЕЛ

Чесноти люблять в ногу йти.
Пороки теж мандрують, як брати:
Лише один вгніздиться в серце —
За ним і решта пнеться.

Над річкою жили два Пси —
Старий і молодий.
Настали скрутні в них часи.
Натерпілись біди.
Сказав старий:
— На очі я не сильний.
Ти — молодий,
І зір у тебе пильний,
Поглянь-но на ріку: там щось пливе —
Мертвяк чи, може, щось живе?

— Я, батьку, бачу:
Неначе
Осел-мертвяк пливе.
Товстий,
Смачний.

Поїли б, ще й лишили б про запас.
Щаслива доля шле його до нас.
Давай,— молодший Песик каже,—
Всю вип'ємо ріку, Осел на дні сухому ляже!
— Давай! — сказав старий. І — почали:
Пили,
 пили,
 пили,
Аж поки трупами лягли.

Людина теж така: як дурість ввійде в ум —
За неї і життя віддасть на глум.
 З дурної голови,
 Біду пусти до хати —
Трьох патріархів позови —
Не зможуть ради дати.

ЛЕВ ТА ОСЕЛ

Намислив Лев піти на полювання в ліс.
Потрібна дичина — засмажити на свято,—
Не горобець якийсь, що десь на стрісі ріс,—
Козуль і оленів, зайців би вполювати.
Та Лев і не простак — на себе брать тягар,
 Він має ким послатись;
 Осел, сказати б, головата твар,
 На полюванні може здатись.
Пішли з Ослом у ліс. В куцах сховав Осла.
Накривши віттями, велів йому ревіти.

Нещасна звірина, що поблизу була,
Не знала, де себе подіти.
Тікати! Тікати!.. Лев в засідці сидів
І звірину ловив та їв...
Осел страшенно зголоднів:
— Чи звірів не зігнав усякої породи?
Хіба не заслужив смачної нагороди?
— О,— каже Лев,— ти здорово кричав.
Не знав би я того, що то Осел лежав,
Я б сам перелякався, тікав би у світи.
Служив прекрасно ти!..—
Лев насміхавсь, безкарний і невдячний.
Осел хоч їсти і хотів,
Образитись на Лева не посмів:
Не мав такої вдачі.

ЗВІРІ ПІД ЧАС ЧУМИ

Нечувана біда страху наслала люті.
Щоб смертю покарати гріхи земні —
І нещасні, і страшні,—
Чума напалася за вчинки забуті,
Супроти звірів почала війну,
Зганяла в пекло всяку звірину.
Зник апетит, немає в звірів сну:
Сумирні горлиці гризуть одна одну;
Де й ділася любов, і дружба, і довіра.
Лев звірів накликав
І їм таке сказав:
— Прийшла біда на звіра,
Настав наш смертний час.
Історія навчає нас:
Знайти, хто винен,—
І вмерти той повинен,

Покрити смертю гріх,
І друзів тим урятувать своїх.
Про себе розповім я правду, любі друзі:
Ох, досить натворив гріхів —
Чимало баранів роздер у лузі,
Загриз невинних пастухів.
Як скажете, за ці провини
Готов лягти до домовини.
Хай кожен з вас, у кого совість є,
Тяжкий свій гріх прилюдно визнає! —
— Володарю! — Лисиця низько гнеться: —
Про що там мова йдеться?
Для баранів, гладких і мовчазних,
Та кара — ласка з неба;
А пастухів дурних
Карати завжди треба.
Скажу: то щастя є —
Нести тобі до ніг життя своє...—
Всі слухачі ту мову привітали
І дружно заплодували.
Не сміли в тигра гріх знайти;
Ведмедя вирішили обійти;
Псів-сторожів на раді
Не осудив ніхто в громаді,—
За службу їм і слава, і хвала...
От черга підійшла і до Осла.
Покірно визнає Осел провину:
— Колись в лиху годину
Брів луками ченця,
Вхопив жмуток сінця
(Чорт, мабуть, спокусив!).
Осел пробачення просив,
Та вчений Вовк промовою палкою
Довів: скарать Осла покарою тяжкою:
— Тепер відомо, звідки зло
До нас прийшло,

Чому вмирають чесні друзі:
Травицю жер Осел в ченцевім лузі!..—
Осел був усіма
Обвинувачений.
Безжально страчений.

Безсилий ти — тобі жалю нема!

ВОДОСПАД І РІКА

Грайливий водоспад з високої скали,
Де оселялися самі орли,
Гримів, дзвенів веселими струмками,
Тік ручаєм, виблискував боками.
Ні дикий звір, ні хижа птиця
Не сміли підійти напитися.
Нещасний верхівець,
Втікаючи від розбишак у полі,
Довіривсь божій волі:
В ручай ввігнався — рятунок чи кінець!
А кінь лиш ноги замочив,
На другім березі спочив...
Та незабаром вершнику
Перепливати довелось ріку:
І не широка, тиха та ласкава,
Але підступна і лукава.
В ріку погнав коня одважний верхівець,
Але знайшов там свій кінець.

Шумливий, говіркий усюди верховодить,
Та не страшний, не шкодить.
А той, що ластиться невинним котеням?
Минай таких, не важ своїм життям!

ВОВК І ЛИСИЦЯ

Лисиця з Вовком раз зустрілася у полі:

— Я не вдоволена з своєї долі:

Живеш голодною, всяк наганяє страх...

Для тебе благодать: весь час гуляєш;

Купаєшся в гріхах —

Біди не знаєш...

Повчи мене, як треба жити!

Поїсти баранця, крові попити.

— Це можна,— Вовк говорить.—

Спіткало мене горе:

Загинув брат,

Вдягни його ти шкуру,

Стань страхом для ягнят,

Візьми його натуру.

У вовчій ділі новачок,

Скакай до овечок!..—

У вовчу шкуру зодяглась Лисиця,

На турму кинулась, страшна і зла.

Тікають вівці і собаки до села.

Лишилась перелякана Ягниця,—

Втекти, сердешна, не змогла.

Лисиця понесла поживу в ліс.

Аж чує: між беріз

Деся півень заспівав на вітті.

— Чи є що краще півня в світі! —

Лисиця мовила. Вівцю — набік,

Погналася за Півнем. Півень втік.

Міняєш образ свій, міняй не тільки шкуру,

Але й натуру.

ПАСТУХ І КОРОЛЬ

Старий Пастух прихильний до отар.
Обласкані і ситі,
Гуляли на полях, доглянуті, не биті,
Вовнисті овечкі, улюблений товар.
Король вподобав Пастухову вдачу,
Дбайливість, мудрість, доброту,
Сказав: — У тебе чесність бачу.
Тобі б стояти на державному посту! —
І став Пастух суддею славним,
Великим діячем державним...
Зайшов до Пастуха мудрець сусід:
— Ввірятись королям не слід!
Де видано: отари залишити,
Податися в верхи, розкішно жити?
Кому? Та Королеві нашому служити!
Хто догодити може Королю?
Кому з своїх він говорив «Хвалю!»?
Хто бачив правду коло влади?
Володар скрізь шукає вади...—
Пастух мовчить. Минуло кілька днів.
Король наслухавсь брехунів
І від підозри геть змарнів,
Зів'яв, як плід не дуже зрілий.
Лихий, сердитий, підозрілий,
Привів ревізію до Пастуха:
— Говорять, ти наживсь у нас з гріха,
Напхав ти скрині жадними руками
Камінням дорогим, перснями і шовками,
Купаєшся в народному добрі;
То людська праця, хабарі...
Розкрий-но скрині пребагаті,
Набиті кривдою в державній хаті! —
Пастух покійно уклонився:
— У скрині скарб, ти в цім не помилився:

Пастуша шапка і торбина,
Гирлига і свитина,
Які мені служили всюди і завжди,
Моя любов, надія, честь.
Коли вони у мене єсть,
Я не боюсь ніякої біди!
Мені і лихо не страшне,—
Моя отара жде мене...—
Король здивований вклонився,
Перед суддею повинився:
— Прости, я помилився, бачу.
Я над міністрами тебе призначу!

Володарю! Як піднімався в висоту,
Приймав велику честь чужої хати,
Як слід запам'ятав я річ святу:
Минуле пошануй, не будь пихатим!

ДВІР ЛЕВА

Його величність Лев дізнатися хотів,
Яких підданих він привідця і володар.
Рабам звелів
Покликать депутатів, славних родом.
Повсюди розіслав він циркуляр,
Мовляв, на збори кличе світлий цар;
Там вас прийняти з шаною повинні,
Покаже вам штукар
Розваги сміховинні.
Зійшлись. Лев запросив
У свій палац чудової краси.
«Палац»... Там не один з життям прощався,
Конали в муках жертви Лева там...
Зачувши той нестерпний «фіміам»,
Ведмідь скрививсь, аж нібито стерявся.

Не стерпів Лев: зневажить царський дім?
Скарать на смерть його, на пострах всім!
Те Мавпа бачила (натура полохлива!),
Хвалити почала і гриву, й пазури,
І запах царської нори,
І підлабузнюватись стала, твар лестива,
Аж бридко слухати нікчому ту убогу...
Лев і її послав услід за клишоногим.
Прийшла черга Лисиці. Та сказала так:
— У мене нежить. Не дихну ніяк!
Що тут у вас — сказать не вмю.
Що тут у вас — не розумію!

ОРЕЛ І СОВА

Сова й Орел любитись поклялись.

По-братськи обнялись,

Заприсяглись:

Одне до одного в гніздо не залітати

І діток не хапати.

С о в а:

— А можете дітей моїх пізнати,

Щоб при польотах обминать?

— Не знаю їх.— Орел говорить.

С о в а:

— Отож мое і горе!

За долю їх журюсь.

Боюсь:

Ви, королі й боги, не знаєте, що лучче,

Не церемонитесь, мішаєте все в кучу.

Тож совенят моїх не глядячи з'їсте...

— А як пізнати їх? Ви, може, навчите?

— О, діти в мене красені пригожі,

На янгеляток схожі,

Такої ви не бачили краси!

Їх можна по красі пізнати,
Зустрінете, прошу їх обминати...—
За здобиччю Сова летить в ліси...
Полинув і Орел. Голодний шлунок грає,
Хижак у гнізда зазирає.
В однім гнізді побачив він гладких
Пташат нечувано гидких.
О р е л:
— Це не совині.
Совині не такі.
Казала: не брудкі.
Погані й жити не повинні...—
І тут же їх поїв...
Від совенят немає і слідів.
Аж тут летить Сова. Нещастя бачить,
І побивається, і плаче:
— Негіднику! І як ти міг?
Дітей поїв моїх?
— Твоїх? Казала ж ти,
Що кращих не знайти?!

Чуже — погане й непутяще.
Своє ж — найкраще!

КОРШАК І СОЛОВЕЙ

Хто в нас не зна про Коршака-злodyгу?
Тривогу зняв на всю округу,
Завдавши клопоту селянській дітлашні,
Він прилетів у сад. Там, Солов'я піймавши,
Наладився поснідати, як завше;
Вмостивсь на пні.
Митець, що почуття переливав у звуки,
Потрапивши в злочинні руки,
Почав благать пощади в Коршака:

— Мої пісні — моє багатство.
Мелодія моя до серця проника.
Понищити мене — це ж святотатство!

Пусти! —

Коршак відповіда співцеві:
— Співець прекрасний ти,
Та музика твоя смакує королеві,
А ми — невчені ми брати,
Коршак при голоді її не слуха.

Голодний шлунок в нас тугий на вуха!

КІНЬ І ОЛЕНЬ

Ще рід людський живився жолудьмі,
А коні ще не зналися з людьми,
Кінь з Оленем жили у лісі дикім;
Ще не було ніякого сідла,
Ні хомутів, ні шлей в числі великім,
Уздечка теж незнаною була...

Кінь з Оленем змагалися в ходу,
І не могли зрівнятись, на біду.

Людину Кінь просив-благав:

— На спину ти мені сідай,

Вудила в рот вкладай.

Тоді ми Оленя переженем швидкого!

Я мушу проворнішим бути за нього.—

Загнузданий, з сідлом, Кінь швидко біг

І Оленя в змаганні переміг.

— Спасибі! — Кінь сказав.— Доволі!

Тепер мене пусти! Я хочу волі!

— Ні, Конику! Сідло й уда

Тепер навек твої незмінно.

У мене є вода

І досить сіна...

— Нащо мені їда,
Коли не буде волі?..—
Потрапив Кінь в біду:
Довіку став носить сідло й узду
В неволі.

Тяжка ціна проклятій долі:
Кінь Оленя все ж переміг,
Та сам до ніг
Людині ліг.

ШЕРШЕНЬ І БДЖОЛА

Солодкий мед у мураві валявся.
Аж Шершень де не взявся,
Йому поласитись кортить.
А тут Бджола летить:
— Ти ласишся на наш бджолиний труд?
Роззявився на готовеньке?
Ходімо в суд!
Як вирішить Оса — бери й усеньке! —
Оса — премудра голова:
На свідків опиралась,
Щоб правди не порушити, бува,
В Мурашок-працівниць про факти дізнавалась,
Та свідчення звіряла, справу zvolікала,
Бо судові порядки добре знала...
Гуде стривожена Бджола,
Що з тяганини невдоволена була:
— Здається, все так ясно.
Так розберіться своєчасно!
Хай Шершень доведе, як соти будувать,
Як мед у них збирають! —
Та Шершень на таке пристать не може;
І оскандалитись негоже.

Від меду одвернувсь, утік,
Зневажений навік.

Так часто руки простягають,
До чого прав не мають,
А право що дає? Відомо з давніх літ:
Любов і чесний піт!

ВОВК І СОБАКА

Голодний та худий, лиш шкура та кістки,
Вовк за селом зустрів Собаку.

Такий

Великий та гладкий.

Утер би Вовк Собаці маку,—

Тече голодна слинка,

Чи тут до поединка?!

Ледь-ледь не пада з ніг.

Перед Собакою покірно ліг

І скаржиться на час цей проклятуший:

— Нещасний я. Голодний та худющий.

Хотів би працювать, та ба —

Знущається судьба:

І праці не дають,

Вкраду — безжально б'ють...—

Собака-простачок Вовкові каже:

— Ходім зі мною. Я і ти

Жить будем, як брати.

Разом робитимем, разом і спати ляжем.

— А що ж робить?

— Подвір'я стерегти...—

Пішли в село. В дорозі Вовк побачив:

На шиї в пса

Біда собача:

— Це що? Так шкодить ковбаса?

— Ммм... Це, той... Буває на віку —

Сиджу на мотузку.
— Така твоя солодка воля?
Хай краще здохну серед поля,
А не дозволю, мій дружок,
В'язать мене на мотузок!

ДРОВОРУБ І МЕРКУРІЙ

Нещасний Дроворуб утер сльозу гірку:
Сокира люба впала у ріку.
— Юпітере, благаю допомогти!
Хто порятує, як не ти?
І стало жалко бідолахи богу —
Послав Меркурія на допомогу.
Меркурій каже: — Не журись!
Пірну — знайду... дивись! —
Пірнув — і золоту сокиру показав.
— Ні, не моя це! — Дроворуб сказав.
— То ця? — Меркурій діда-трударя морочить
І срібну подає, то, може, цю захоче?
— Ні-ні, моя проста.
На ній сліди мого труда.
— Так, може, ця? — І Дроворубу
Показує його сокиру любу.
— Моя! — Меркурій подає сокиру ту,
А з нею срібну й золоту...
Дізнавсь про це його сусіда,
Свою сокиру теж у річку кида:
— Меркурію, мою сокиру порятуй! —
Меркурій подає сокиру золоту.
— Вона! Вона! — сусід гука.
— Брехун! — Меркурій вдарив по руках.

Панує правда в світі,
А задрість і брехня завсіди биті!

КАЖАН І ДВІ ЛАСКИ

Кажан побавитись хотів,
До Ласки у гніздо нехотячи влетів.
Та кинулась смачну поживу жерти:
— Прощайсь з життям! Ти мусиш вмерти!
— Тю-тю, дурна! Збитошниця! Невдаха!
Не миша я! Не бачиш: птаха!
 У мене крила є!
 Крило до хмари дістає!
 — Ти справді птах? Щасливо майся!
Лети і більш мені не попадайся!

Кажан побавитись хотів,
До Ласки у гніздо вже другої влетів.
Сердита, ворог всіх дітей пташиних,
Готова їсти винних і невинних:
— Ну, пташечко, не борюкайся
 З життям прощайся!
— Тю-тю, дурна! Збитошниця! Невдаха!
 Хіба ж не бачиш? Я ж не птаха!
Я миша. В птаха в пір'ї тіло і крило,
А на мені ніколи пір'я не було.
— Ах, так? Ти миша? Ну, то й розмовляти годі!
Лети собі! Ми з мишами у згоді!

Відомо: Кажани дволикі,
Ще й брехуни великі.
 Є люди-кажани:
 Вважаються вони
 При королях,
А на душі в них зради жах.

ЛЮДИНА ШУКАЄ ФОРТУНИ

Високого б гнізда мені, щоб мати змогу
Дивитися звідтіль на збуджену юрбу,
Що топче життєву заплутану дорогу,
Шукаючи свою щасливих днів судьбу.
Нам шкода диваків, вони не знають:

Щасливі дні очей не мають...

На щастя набредеш,

Коли його не ждеш.

Жили собі колись два други на селі.
Один не клопотавсь нічим ніколи,
А другий рвався в світ, на ширші видноколи.
Мовляв, там доля жде, там щастя у імлі.
Він каже другові: — Ходім шукати щастя!
Фортуну між людьми знайти удасться.

— То йди, коли тебе кортить,

Коли сверблять непосидючі ноги.

Вертайся, похвались, де пані та сидить...—

Пішов шукач у світ. Круті в життя дороги.

А доля — хижий звір.

Прийшов у царський двір.

Бенкети. За́бавки. Чини високі.

Красиві паничі і дами ясноокі.

Дівчата там — небачені красуні...

Ніхто з них не вклонявсь Фортуні.

І хтось його навчив: до Індії йде шлях;

Багато там людей блукає на полях;

Там мудреці, храмї, богині,

Шовків, брильянтів повні скрині.

А де таке добро, благочестиві люди,

То в тім краю Фортуна буде...

Найняв мандрівець скорі кораблі,

Приплив у той щасливий край землі,

Де сяють камінці.

Сказали мудреці:
— Фортуна в гості і не загляда,
Товчеться в нас стара біда.
Чували ми: Японія — блаженний край,
Фортуна людям там створила рай...—
Знов море виграє
І кораблі гойдає.
Аж ось Японія
З-за моря виринає.
На березі народ обсів піщані дюни,
Питається:
— Чи не привіз, бува,
Фортуни?
Давно її ждемо
І сльози ми ллемо.—
Шукач нещасної Фортуни зблід,
Ледь-ледь не плаче:
Вертатися додому слід
Без щастя, без удачі...
Знов буйне море гра, гойдає кораблі.
Прибивсь до рідної землі
Чорніший від ріллі.
Аж дивиться: це що? Фортуна тут уже,
На ганку скулилась, сусіда стереже.
А він собі сопе
І на весь двір хропе.

ЛИСИЦЯ В КОЛОДЯЗІ

Лисиця вешталась сюди-туди,
Та й захотілось їй води.
Аж ось в долині і криниця.
В криниці блискотить водиця.
І сир на дні.
— Ой, дайте сир мені!

Та як добратись до того добра? —
Є журавель, при ньому — два відра:
Як вниз одне той журавель спускає,
То друге вгору піднімає.

Вона

Сіда в відро — летить до дна.

Та дно порожне.

Така біда! Піднятися не можна.

— Ой матінко! Загину тут, на дні!

Удома діточки дрібні

За матінкою плачуть,

Втоплюсь — і не побачать...—

Та іноді буває,

Що втоплений живим із дна зринає.

На щастя, до криниці

Заскочив Вовк. Йому не спиться —

Водиця

Сниться.

В криницю

Зазира.

— Мій друже! — проситься Лисиця: —

У журавля, дивися, два відра.

Сюди спускайся. Вода цілюща

Й живлюща.

Я напилася і зцілю умить

Того, у кого що болить.—

Хоч мудрості порада ця не мала,

Та Вовк не ждав, щоб Лиска ошукала,

Сів у відро і полетів до дна,

У воду впав, волає...

А Лиска де? Вже нагорі вона!

Так спритний дурника сідлає.

ЧАПЛЯ

У Чаплі ноги — височезні!
А дзьоб у Чаплі довжелезний!
Поснідаць коло річки сіла.
Аж коропець підплив годящий.
Піймать хотіла,
Та... може, підпливе ще кращий.
Он шука вплива... Але то шука.
Зубата. З нею тільки мука.
Та й апетит, сказать, не допіка;
Хто вміє подождать — ніколи не програє.
Он пліточка в воді гуляє...
Ой, утекла... Та й страва то яка?
Для Чаплі не годиться!
Ага, лини пливуть. Нехай уже й лини!
Та де ж поділися вони?
Пожива тільки сниться.
А Чаплі їсти — шкура вся болить,
Давай хоч пічкурів ту ж мить!
А зграя пічкурів у даль стремить...
Пішла живитись... слимаками.

Скажу між нами:
Чудацька байка ця
Для нашої громади —
Погребував, не хоче короця,
А потім слимакові радий.

СМЕРТЬ І ДІД

Доживши до ста літ, дід хоче й далі жить,
Та Смерть прийшла, старий дрижить:
— Чого це ти мене морочиш?
В могилу взяти хочеш?

Ти ж знаєш: я будую дім,
Не сплю, не п'ю, не їм;
Діла в майстерні слід наладити,
Та й внука ожениць не вадить.
Тоді вже й до попа — хай кадить,
Спроваджує старого на той світ...
— Невдячний ти! А я ж багато літ
Все знать тобі даю:
В чуб кину сивину,
Почути дам, що ноги вже не носять,
Слабіють твої очі,
Хвороб наслала досить...
Хіба ці посланці пророчі
Не свідчили, що смертний час настиг?..—
І Смерть старого збила з ніг.

Бува, старий, похилий,
Якому б час і до могили,
Вмирать не хоче, бубонить:
— Ще б дачу збудувать, ще б внука ожениць!
А я б йому сказав: «Учися жити, брате,
Щоб не боявся помирати!»

ФОРТУНА І ДИТЯ

Хлопчина спить. Ногами до криниці.
От-от в криницю упаде. Йому-то все одно —
Пішов собі на дно,
А рідній матері? Тужити і журиться!
Фортуна йде, побачила — хлопчина:
— Устань, малий! Утопишся, тоді
Мене обвинуватять у біді:
Фортуна, скажуть, винна!
Чи втопиться, чи ні —
Те байдуже мені,

Та зеленіють правди вічні вруна:
Опинимось в біді, тяжкий надійде час,
 То винуватимуть не нас,—
Підсудних лаву займе в нас Фортуна.

КАЗАНОК І ГОРЩИК

Збитошний Казанок намислив мандрувати.
Самому йти, признаться, скучнувато.
 Хіба Горщок з собою підмануть?
— Ходімо мандрувать! Пора у путь!
 Чи не обридло коло печі?
 Грїть на вогні живїт і плечі?
— Пробач. Не можу я. Я надто боязкий.
 Варю обїд, мені не лячно,
А на шляху десь стукнусь необачно —
 Збереш-но черепки...—
Сміється Казанок: — Не піддавайсь журбі!
Таж я від друга не відстану.
Як хтось твердий зустрїнеться тобі —
 Я межі вами стану,
 Моя в тїм голова!
— Хіба що так! Не підведеш, бува? —
І подались по луках і полях —
Де горбики, вибоїни, де ями,—
Веселі йдуть, з піснями.
 Їм рівний простелився шлях!
Збитошний Казанок так розгулявся,
Горшка торкнувсь, і той — розпався
 На черепки.

Сильнішому боків не підставляй, слабкий!

ЩУР І СЛОН

У Франції ніхто не стане дивувати,
Як з себе хтось почне персону удавати,

Возносити себе:

«Я он яке цабел!»

Французи визнають за щастя,
Коли почванитись удасться.

Якось нікчемний Щур, зустрівши Слона,

Подивувався: несе поклажу

Не будь-якого екіпажу:

Султанша їде! Не сама вона,

А з гувернанткою своєю,

Та ще папуга, ласка, кіт і мавпа з нею.

Слон повагом бреде,

Немов барон іде.

Народ його стрічає шанобливо,

Чесць віддає: — Дивіться — диво!

Такий тягар несе і хоч би застогнав.

Оце силач! — дивуються з Слона.

А Щур крізь зуби цідить: — Ди-ви-на!?

Великий і важкий — дітей лякати.

Але чому тут дивувати?

Хіба ми гірш такого бугая?

Візьміть мене... Я... я...—

Тут де нє взявся Кіт з подвір'я —

З Щура лиш полетіло пір'я.

Отут і дивина:

Щурові не рівнятись до Слона!

ПІВЕНЬ І ЛИС

На варті Півень став. А у зеленій гущі,
Готовий і на мир, і на війну,
Лис пробігав хитрющий.
Став м'яко слати співуну:
— Я чув цікаву новину
В народі:

Надалі будем жить у добрій згоді.
Злізай! Зламаємо минулого ярем!
В любові й дружбі жить почнем.
Тепер безпечно вам співати,
А ми вам щиро будем помагати.

А Півень відказав: — Іде блаженний час!
Мир, згода і любов — чого іще жадати?!
За чутку дякую... Але це щó? До нас
Біжать про це кур'єри об'являти.
За хвильку будуть тут хорти...
Світім огні! Відзначим свято!
Розкрий обійми — дай поцілувати!
Але... куди ж це, друже, ти?
— Та хай... Ще буде час націлуватись! —
І Лис почав хапатись,
І зник в кущах... Страшні йому хорти!
А Півень засміявсь: — Хотів дурних знайти,
Брехнею правду мав затьмити!

Подвійна радість в нас — дурисвіта дурити!

ЧОБОТАР І БАГАЧ

В підвалі Чоботар веселий проживав.
Ледь блисне сонечко — а він уже співав.
Співав до півночі і, поки сон не зможе,
Замовкнути не може.

В сусідстві жив Багач. Все в нього є,
Ніякої нужди, ніякої турботи.
Одна біда: сусід навпроти
Поспати не дає.
Щоб на базарі можна сон купити,
Як продають поїсти чи попити,—
Гроша б не шкодував.
Багач якось Чоботарю сказав:
— Хвались, сусідо, як живеться!
— Та добре. Їсться й п'ється.
Як молоточком стук та грюк —
Біжить копійчка до рук,
Прогодувати годна.
Я ситий сам, родина не голодна.
Бувають, правда, дні
Трудні,
Коли роботи не несуть мені
Або коли якесь там свято:
Сидиш, хоч праці є й багато.
— А не хотів би ти забагатіть?
— Чом, пане, не хотіть?
Всі до багатства ласі,
Гаразд, коли добро в запасі! —
Багач:
— Ось на́ тобі мільйон.
Сховай! Тримай про чорну днину! —
Бідняк сховав мільйон в ряднину
І закопав під піч...
Де й дівся сон.
Настане ніч —
Не чуть пісень в бідняцькій хаті.
Минають дні, тривогою багаті:
Десь миша заскребе вночі
Чи кішка з лави скочить —
Чоботарю не спиться на печі,
Склепить не може очі.

Думки із голови не йдуть:
А чи не злодії ідуть?
Більш не співа Бідак, позбувся сну...
В безсонну ніч одну
Бере мільйон і Багачу відносить:
— Спасибі вам. Але для мене досить.
Візьміть назад ці гроші нависні,
Верніть мені
Мій сон, мої пісні!

ЗАЯЧІ ВУХА

Проводив Лев у лісі лов
І з Оленем погрався,
Та Олень, граючись, перестарався:
Царя він поборов,
Рогами поколов.
Лев не простив образи і неслави:
Звелів рогатим всім іти з держави;
А хто вигнання уника,
На кару хай чека.
Бики та барани та лані й кози
Галопом кинулись в кущі та лози.
Побачив Заець тінь ушей своїх,
Сказав: — Або відтяти їх
Відразу,
Або тікати в краї сумні,
Бо Лева вуха доведуть до сказу,
Тоді капут мені.
— Русак — дивак! —
Сказав йому Хом'як: —
Хто вухо, дане богом,
Вважати буде рогом?
— Ой, не кажи! Нетяма ти, я бачу:

Впіймають — вуха одірвуть,
Порушником закону назовуть,
Пошлють десь на далеку дачу.

ЛЕВ ЗБИРАЄТЬСЯ НА ВІЙНУ

Лев на війну збирав свою громаду.
Послав гінців скликать військову раду,
Щоб звірю кожному завдання дати —

Як виступать, як воювать.

Слон-велетень — могутній, ситий —
Спорядження для війська мусив би носити;
Ведмідь на засідку таємну йти;
Лисиця — таємницю стерегти;
Весела Мавпа має штуки витворяти,
Щоб ворога в бою перемагати...

Порада одностайна всім була:

Щоб на війну не брать ні Зайця, ні Осла,
Бо Заець — слабодух, не витримає бою,
Осел — від роду пень, не сильний головою:
— З поповненням таким сутужно на війні! —
Лев діло повернув одним ударом:

— Ні!

Осел згодиться нам замість фанфари,

Байдуже, що дурний,

А Заець — добрий посильний,

На ноги він швидкий.

Не думайте, що ви до діла здатні,

А інші непридатні!

ХВОРИЙ ЛЕВ І ЛИСИЦЯ

Лев дуже захворів. Цареві скрута.

Як жить? Як годуватися в біді?

Шукає виходу в нужді.

Є влада — вихід мусить бути!
Васалам розіслав листи:
Підлеглі мусять в гості йти,
Цареві уклоняться в ноги.
Щоб не боялися, небоги,
Для певності давались паспорти —
Порука від зубів і кігтів згубних
Для боязких і волелюбних.
Осел на чатах під дверми стояв,
По паспортах до Лева пропускав.
Із паспортом Лисиця,
Кмітлива молодиця,
Навколо барлога стривожено ходила
І недовір'ям душу холодила:
— Йти? Не йти? — питає Віслиюка.—
У мене паспорт на руках,
Та одного не зрозуміла:
До барлогá пройшла ватага ціла,
А звідти жодного я сліду не знайду.
Боюся, щоб не вскочити в біду!..—
Осел — особа, звісно, претолкова! —
На це ні слова.

КРАМАР, ДВОРЯНИН, ПАСТУХ І ЦАРСЬКИЙ СИН

Пастух і Дворянин,
Крамар і Царський Син —
Чотири шукачі чужих країв далеких —
Зазнали у дорозі чорних днів:
Топили хвилі їх, терпіли від вітрів,
Чекали їх жахливі небезпеки,
Поки на берег диких островів
Диявол диваків привів.

Розсілись посушитися. Обдерті,
Аж чорні від журби,
Замислилися жертви чорної судьби:
Як врятуватися від смерті?
Говорить Царський Син:
— Політикою жив я не один,
Тримався нею коло трону,
Не дамся і тепер у рот налити хрону! —
Хвалився Дворянин: — А ми, культурні,
Ми маєм гострий розум, ми не дурні.—
Купець, панок багатий,
Він обіцяє лічбу в школах викладати.
Пастух показує великі руки:
— Я не вивчав ніякої науки,
Важким трудом утримував сім'ю
І не боюсь тепер за долю я свою.
Я думаю одне: врятує нас діброва! —
Сокиру взяв
І почвалав
По дрова.
Набрав дровець, поніс, продав,
Продуктів накупив, роздав.
Товариші наїлись; напились,
У затінку, щасливі, розляглись:
— Не пропадем довіку,
Талант рятує нас в житті!
Спасибі трудовому чоловіку,
Його спасенній простоті!

УЧЕНЬ І УЧИТЕЛЬ

Із школи ідучи, подався Жан ковзатись,
Та лід тонкий ввігнувсь,
Хлопчак життя заледве не позбувсь,—
У річку проломивсь, не може врятуватись.

— Ой пане вчителю! — волає хлопчєня.—
Рятуєте, пропаду!
Загину серед дня! —
Учитель зупинився на льоду
І здалеку почав вичитувати бїдаці,
Байдуже, що малий потрапив у бїду,
Енергію учитель виявля в балачці:
— Лихий тебе заніс (знать, голову задер!)
На лїд тонкий, в зрадливу ополонку!
Хїба не знав, що рветься там, де тонко?
Кричи тепер!
А дома ждуть тебе і батько й мати,
Сестричка плаче, братик у вікно
Вже очі видивив давно,
Всі терплять горе й муку...
Давай-но, дурню, руку! —
Задовольнивши язика,
На берег витяг юнака.

Про себе будем говорити:
Раніше, ніж добро творить,
Нам дай наговоритись,
Собою нахвалитись.

ЛЮДИНА І ЗМІЯ

Людина у садку побачила Змію:
— Зроблю я добре діло —
Шкодливицю уб'ю! —
Змія втекти хотїла — не зумїла,
І от уже чекає смерть свою.
Щоб виправдати потребу злого чину,
Людина винайшла причину
(А ми на це майстри!):

— Тварина ця — руками не бери! —
 Отруйна і невірна...—
 На це йому Змія:

— Ця справа спірна!
 Клянуся: краща тебе я.
 Давай, Людино, перевірим:
 Спитаємо того, кому ми вірим! —
 Пес поблизу голодний брів.
 Спитали — відповів:

— Змія мені не шкодила ніколи.
 Людині ж не один служив я рік,
 Мене ж Людина вигнала у поле.
 І от голодним я кінчаю вік.
 Найгірший в світі — чоловік!

— Базікало дурне! — Людина каже.—
 Спитаємо Бика, він правду скаже.—
 Спиталися Бика, що через річку брів.
 Той відповів:

— Служу Людині я узимку, вліті,
 Що бачите в хазяйстві — все моє,
 Вона ж мене на м'ясо віддає...
 Нема над неї гіршої на світі! —

— Неправду каже він,— злоститься Чоловік.—
 Не гóджуся я з думкою такою.
 Він тільки те і знав, що борону волік.
 Давай з берізкою порадимось стрункою,
 Не знаю кращого судді! —
 Прославлена в труді,
 Берізка похилила віти,
 Мов сльози, ронить ніжний сік:
 — Немає гіршого на світі,
 Як той жорстокий Чоловік!
 Коли у мене сік солодкий набігає,
 То він мене ножем по тілу крає...
 — Ну що? — Змія питає.—
 Бач, правда скрізь моя!

А хто ж мене готовив до могили?!
— Мовчи, Змія! —
Людина мовила і вдарила її щосили.

ДВІ КОЗИ

Щодня, було, дві Кізки йдуть
На соковите пасовище.
То в гори забредуть, де вітер свище,
То в луг, де трави запашні ростуть.
Містки вузькі, і кладки, і калюжі —
Про них було для Кіз байдуже;
Високі скелі та стежки круті
Не заважали Козам у путі...
От якось Кізок розлучив ручай бурхливий,
З умом би й той рубіж не важко перейти.
От з різних берегів відважно і сміливо
По кладці вирішили Кози йти.
Назустріч одна одній Кози йдуть,
І в голови, як розминуться, не кладуть.
Над скелями не раз розходились колись
Чому б і тут не розійтись?
Уперлась лобом в лоб одна одній.
Вступитися? Дорогу дати?
Послухать розуму? Себе заплямувати?
А гордість де? Ні, краще пропадати!
У річку впасти! Зникнуть в глибині!
В наругу честь свою не дати!..
Лобами стукнулись, дурні,
В очах позеленіло.
Здригнулась кладочка вузьенька і хитка,
І Кози у ручай із неї полетіли.
Два трупи понесла вода стрімка.

Жан-П'єр Флоріан

1755—1794

Визначний французький письменник, по матері внук Вольтера, перед тим як стати байкарем, написав багато творів, за які був обраний до Французької академії. Його перу належать повісті, віршовані романи «Нума Помпілій», «Гонсавль Кордовський», «Вільгельм Телль» та інші, які перекладалися і російською мовою в кінці XVIII та на початку XIX ст. Про його літературний авторитет у Росії говорить той факт, що саме з його французького перекладу В. А. Жуковський переклав російською мовою «Дон-Кіхота» (у формі «Дон-Кішота») М. Сервантеса. Припускають, що Флоріан — автор ліричної пісні, мотив якої пізніше був використаний для відомої революційної пісні «Карманьйола». Та найбільшу славу йому принесли байки, які трохи поступаються перед байками Лафонтена щодо виразу поетичного

почуття, ідейного спрямування, та все ж належать до найяскравіших зразків цього жанру і вирізняються серед творів сучасних йому французьких байкарів. Деякі сюжети байок він запозичив у іспанського байкаря Т. Іріарте. П'ять байок Флоріана переклав українською мовою М. Терещенко.

НОСОРОГ І ВЕРБЛЮД

Могутній Носорог сказав Верблюду:
— Дивуюся: за що подобається люду?
Сінця вам піднесуть, води наллють,
Бува, що й власний хліб вам віддають.
Я знаю, ви їм служите: на спинах
Тягар їх везете, жону чи сина;
І витривалі ви, і на ходу легкі...
Але ж і ми такі?
На нашім боці перевага —
Вінчає ріг нас, ми в броні.
З'ясуй мені:
Чому до вас така увага?
В е р б л ю д:
— Вам це потрібно знать:
Верблюди вміють ноги підгинать!

ПЛЮЩ І ПОВІЙКА

П л ю щ:
— Дивлюсь
І диву я даюсь —
Така ти кволла і тоненька,
Слабенька і скромненька;

Стеблинки ніжні і малі,
Покірно гнуться до землі...
От я! В повітрі маю чубом,
У дружбі із могутнім дубом,
З дерев я соки п'ю,
На долю не поскаржуся своєю...
— Не чваньсь! — Повійка тихо каже.—
То правда, що життя у тебе княже:
Але ти смокчеш сок з дерев, свого нема.
А я тримаюсь на ногах сама.

Плющам прижитись би хоч боком,
Аби чужим живитись соком.

МАВПИ І ЛЕВЕНЯ

Веселі Мавпи бавились в діброві.
«Рука хоробра» — звався їх розважний жарт.
Звичайно, били не до крові.
До крові б — о, тоді дивитись варт!
Гурт реготався,
Побитий угадать, хто вдарив, намагався.
Та де вгадать, якщо навколо
Десятилик коло?!
Аж ось одного дня
З'явилося Левеня.
Всі задрижали.
Гість:
— Погратись хочу,
Потішить душу, до розваг охочу.
Я Мавп люблю
І радо з вами ігри поділю.
— О, ясний пане! Чом ви кинули свої висоти?
— Пусте! Побавитись — фантазія моя!

Філософ я.

Проти неправди й глупоти

Я завжди буду йти...—

Знов гратись почали. Знов Мавпа ставить руку.

Побило Левеня. Ударений скрививсь,

Подув на руку;

Затамувавши кров і муку,

Шугнув у ліс і більше не з'явивсь.

Затьмарилася Мавпам радість дня.

Регоче Левеня.

А Мавпи: — Левеня... воно добряче,

Та кігті в нього... От наш брат і плаче.

ПРАВДА І БАЙКА

Раз гола Правда між людьми блукала,
Притулку і симпатії шукала.

А люди відвертали соромливо очі,

Бо голу бачити ніхто не хоче.

Аж Байка їй навстріч, весела і вертка,

В убранні дорогім, мов панночка яка:

— Ви що тут робите? — питає бідолаху.

— Просилась до людей, та гину серед шляху,

Бо всім не до душі мої думки одверті.

Напевне, прийдеться під тином ждати смерті.—

Розчулилася Байка, тулить до грудей:

— Ходіть зі мною! Добре вдвох нам буде

Служити разом для людей,

Нас радо приймуть всюди.

Моя розважливість і ваша правота

Посвітять всім, хто людяність віта:

Мудрець поживу знайде для ума,

Веселому над жарти кращого нема.

В такому поєднанні ми без гніву й зла

Творитимем свої святі діла!

ПЕС І КІШКА

Пес, проданий в далекий двір,
Господарю чужому,
Порвав ланцюг, і злий, мов звір,
Знов повернувся додому.
Хазяїн, справедливий чоловік,
Лозиною боки старому пошмагав,
Знов на ланцюг узяв
І покупцю віддав:
— В'яжіть міцніш, щоб знов не втік! —
Розважна сита Кішка Псу сказала:
— Живий ще? Дух не згас?
Ти думаєш, опудало нездале,
Що люблять нас заради нас?
Тебе, щоб двір стеріг не спавши,
Мене — щоб я мишей ловила завше.

СОЛОВЕЙ І ПРИНЦ

Принц у саду гуляв перед обідом,
А Гувернер ходив за Принцом слідом.
На гілці Соловей звабливо щебетав,
За душу щебетанням брав.
Принц, пещений, хотів його зловити,
Та Соловей утік, не дався ухопити.
Принц аж скипів: — Ти бачив дивака?
Є в мене Горобців компанія яка!.. —
А Гувернер: — Нікчема — лізе в очі.
Талант — ховається, він дружби хоче!

МОЛОДИЙ І СТАРИЙ

— Татусю, научіть, як вибитися в чин! —
Благає Батька честолюбний Син.
— Є, Сину, певна путь: так жити,

Щоб чесно ділу людському служити,
Снагу, талант і час
Нести вітчизні раз у раз.
— Це не для мене
Таке життя нужденне!
— Є, Сину, шлях інтриг. Ходити ним
Потрібно вміти і хотіти...
— Не хочу йти шляхом трудним.
Хотів би без труда розбагатіти!
— Тоді, Синоку, будь простаком дурним!

ПЕРЕОДЯГНЕНА ЛИСИЦЯ

Лисиця розумом — над цілий світ.
У Лева при дворі служила кілька літ.
Усі доручення виконувала швидко.
А користь де? Не видко!
Жила убогою, мов та старчиха...
Хвалили іноді, та похвальба до лиха!
У ліс од Лева утекла,
Там дідуся свого знайшла.
Питає плачучи: — Як жити в світі?
Не ціняться труди мої.
Вовки за послуги свої
В шанобі і привіті...—
Йй каже Дід: — Барс, твій у третіх брат,
Учора нагло вмер, зоставив шкуру.
У спадок не бери його багатих стад,
Візьми із шкурою його натуру! —
Лисиця втямила, хитрющий звір:
Перевдяглась, з'явилася у двір.
Минув недовгий час. В багатім фаєтоні
Явилась в ліс: як змії, цугом коні.
— Великий візир я! Гостинців навезла.
Живу в пошані і не знаю зла...—

Говорить Дід: — Спостерігав не раз:
Хто хоче шану й славу мати,
Повинен розум свій ховати
І виставляти пишну шкуру напоказ.

КАБАН І ПТАХИ

Великий багатій, дурний і гордовитий,
Нізащо пешений, життям не битий,
Вважав себе за мудреця,
За доброго знавця.
У нього за столом щоденно гості,
Читали твори, грали в кості.
Було чужих, було й своїх.
Обід смачний там завжди був для всіх...
Якось-то багатій прокинувся на світанку,
А Садівник за ним — пройтися зранку.
Аж глядь: Кабан ворожить на ріллі,
Працює рилом, а за ним — пташки малі
Щебечуть, славу мудрості співають,
Красу життя і розум вихваляють.
— Чи бачиш? — багатій говорить. —
Кабан дурниці творить,
А птахи мають за знавця
І хвалять, мовби й мудреця! —
Сміється Садівник: — Поживу ловлять,
Хай дурень думає, що мудрість славословлять!

ПАПУГА

Папуга — найспритніша в світі —
Втекла із кліті.
В саду
Наскочила на Қакаду,

Всіх почала критикувати:
— Ніхто не вміє так, як я, співати!
Узять би й Солов'я —
Кусає в серце, мов змія.
Хто схвалить співи Коноплянки?
Немає слуху в Кропив'янки.
А ті не можуть догодить:
Та — низько пурхає, та — високо летить.—
Обридли всім Папужі пересуди.
Сказала Қакаду: — Почули б люди,
Як ти співаєш... Прошу — заспівай!
В саду хороший спів — то й сад наш —
рай! —
Папуга — у кущі, втекла за огорожу:
— Свистіть — то я свищу, співать не можу.

КІТ І ЩУРИ

Ангорського Кота господарка любила,
Ласкала і кормила.
З Щурами Кіт не вів війни,
Був ситий. Спав... Вони
Юрбою буйною гасали по горищі
Навколо вороха зерна.
Гукає генерал Щурище:
— Брати, готуйтеся: іде війна!
Он Кіт лежить собі, дрімає,
Не знає, що погинуть має...
На нього — всі накиньмось, як один.
Ура! Хай гине вражній син! —
Кіт шум почув, біду уздрів,
Сам блискавкою на Щурів.
Побив Щурів навалом
Разом із генералом.

Лиш два Шури
Сховались до нори:
— Здається, генерал перестарався,
В нас апетит занадто розігрався.
Нехай не завжди нас кортить,
Не думаймо, що ворог спить!

КРОКОДИЛ І ОСЕТЕР

Дівчаток двійко бавились над Нілом.
Обидві кидали камінчики у пашу хвилям.
І тішились, веселі, молоді,
Як камінці скакали по воді.
Аж Крокодил, що до м'ясива звик,
Схопив одну і зник.
Кричать батьки. Сумують тяжко люди.
Сховався на дно поважний Осетер:
— Побачимо тепер,
Що далі буде! —
Аж чує: десь у глибині,
Ридає Крокодил і сльози лле дрібні.
— Ридаєш? — Осетер говорить.—
Бо мучить каяття,
Що знищив молоде життя?
Терзає серце горе?
Нещасний дітоїд!
— Терзаюсь: чом не взяв і другу, на обід!

Наївний Осетер, рибина мила:
Він доброти шукає в Крокодила!

КРАСУНЯ

Красуня дивна народилася на світ.
Боги дарами зичать «много літ».
Венера, ревність, зло затамувавши,
Йй пояс піднесла: — Носи його ти завше! —
Юпітер зажурився: — Красуня неземна,
Накоїть лишенька вона! —
Венера ту журботу слуха,
Шепоче батькові у вуха:
— Татусю, не журись! Краса — пусте!
Я вже давно сама подумала про те:
Та болю серцю щоб не завдавала,
Я примхи йй до пояса поклала!

БИК, КІНЬ І ОСЕЛ

Якось засперечалися смерком
Рисак з Волом та Віслюком.
Осел — простак,
Однак
Себе нізащо не знеславить,
Себе ніколи нижчим не поставить...
Набачивсь Віл в житті всього доволі,
Він завжди в полі,
Покірний, до роботи є снага.
Рисак собі пошани вимага;
Поважний виступ в нього, шерсть блискуча;
Про себе думає: «Я твар найлучча»;
Осел примирливо: — Щоб все рішить за раз,
Хай ті, що он ідуть, розсудять нас.—
Довідавшись, у чім у них потреба,
Барішник каже: — Гризтися не треба!
Коневі першість віддамо,
Ослу — хлівець, Волю — ярмо.—

Млинар сказав: — Ослові честь, розкоші!
Від нього служба й гроші.—
Тут Хліборобові черга прийшла:
— Я першості просив би для Вола!

ЛЕОПАРД І БІЛКА

Весела Білочка стрибала,
На Леопарда з дуба впала.
— Старий злякавсь? — питаєте мене.
Злякалося створіння те дрібне.
Тріпоче від страху в біді незвичній.
Вклонилась Білка світлості величній:
— Ох... Ох... Не хочачи... Останній раз.—
Йй Леопард: — Скажи: звідкіль у вас
Ця життєрадісність, якій завсіди
Ми заздрим — я й мої сусіди?
У мене влада і снага,
А день і ніч гризе нудьга.—
Сказала Білка, тремтячи, владиці:
— Скажу, але пустіть повеселиться!
Живу, не знавши зла,
Тварин не гризла, крові не пила;
З товаришками їжею ділюся,
Не гніваюсь, не злюся...
Вам все на думці м'ясо, тепла кров
І серцю вашому чужа любов.
Нудьга і злість у вас в натурі...
Тому ви вічно злі й похмурі.

ДВА ЛЕВИ

В краях пустельних сонце пражить — страх!
Два Леви-велетні горять жагою.
Пішли шукать калюжі в болотах,

Щоб закропитися водою.
Аж джерело сльозить у низині.
Подумав кожен Лев: «Тут вистачить мені!»
Метнулись Леви, два брати,
Раніше кожен хоче підійти.
Обидва б разом напилися,
Так злобою серця зайшлися,
Сказались Леви: битись почали.
Скривавлені, до джерела ледь доповзли.
А де ж жадане джерело?
У землю увійшло.

ДЗЕРКАЛО ІСТИНИ

У давній добрий час, як перші люди
Жили у спокої, любовію повиті,
І дихали на повні груди,
Ходила істина із дзеркалом по світі.
Хто в дзеркало погляне —
Побачить гарне і погане.
Але така вже дивна людська вдача:
Всяк хоче в дзеркалі свою красу побачить.
Свою,
І більше нічию!
А Істина кляне той егоїзм і зло,
На друзки б'є дзеркальне скло.
І заспокоїлися люди:
— Та і без дзеркала нам добре буде!..—
Не заспокоїлись на тому мудреці:
Вони розбіглися в усі кінці
Збирати друзки, щоб в ті скельця
Побачить істини тонкі джерельця:
— В нас істина своя, своє буття.
У друзках бачим мудрості життя!

ПУГАЧ І ГОЛУБ

— Ох, клята доле! — Пугач стогне уночі: —
Старий... каліка я, у злиднях... одинокий.

Ярмом мені здається спокій...

Забули браття Пугачі!..—

Аж Голуб підлітає:

— Чого ви стогнете? — питає.—

Я співчуваю вам, проте

Не знаю, чим ви живете.

Хіба дружини в вас нема?

— Дружини? Та дружина гірш ярма!

Красива, молода,

Втече до іншого гнізда

Чи виплодить підкидька-дочку,

Здере останню латану сорочку.

— А друзі ваші де?

Чому ніхто до вас не йде?

— Дожив до сивого волосся,

А дружби бачити не довелось.

Дружили дві Сови. Одної ночі

Побилися за мишу, видряпавши очі.

Ще менше, ніж в любов, у дружбу вірю,

І дружба, і любов хай сняться звіру!

— Ви, бачиться мені,

Не хочете ні друзів, ні рідні?

— Еге ж, боюсь, бо то нещастя.

— Тоді якого ж хочете ви щастя?

ЧИЖІ І ЩИГЛЯ

Підкинув Пташник раз, на жарти невиситимий,

Яечко Щиглика в гніздо Чижів тихцем,

І вивела Щигля з пташатами своїми

Чижиха із своїм Чижем.

Жартує Пташник: — От дурні Чижі!
Чужій дитині — корм і дбання.
А ти, нетяма, їм — своє кохання!
Ти ж знаєш, що вони тобі чужі?! —
Одказує Щигля: — А тут немає див.
Міркує так сліпий і необачний.
Чи жам я завжди буду вдячний:
Чужий рідніш бува, ніж батько, що родив.

КОРОЛЬ І СТАРЕЦЬ

Король Альфонс був тим і знаменитий,
Що більш любив дивитись в небеса,
Ходу сузір'їв полюбляв слідити,
Та вабила його ще місячна краса.
Заради цього він лишав паради,
Цуравсь родини, друзів і сусід,
Його не надив запашний обід;
Своєї примхи ради,
Готов не спать,
Аби на місяці людей шукать...
До короля, простягши руку,
Нещасний Старець якось підійшов:
— О, згляньтесь на голодну муку,
У мене в жилах висихає кров! —
Король людей на Місяці шукає,
Кричить: — Не лізь! — Жебрущий набридає:
— Нащо вам люди там? — Жебрак до Короля: —
Погляньте ось сюди: людьми кишить Земля!

КОКЕТКА І БДЖОЛА

Кокетка молода, весела і знадлива,
З якої милувалися, як з дива,
Гадала, що на неї дивиться весь світ.
Устане вранці — в дзеркало утопить вид.
Розпустить пишні коси золотисті,
Заграють зубки в роті, перли чисті,
Муркоче пісеньку, немов те котеня...
Так бавиться, щаслива, до півдня.
У дзеркалі — мов квітка заясніла.
Аж ось в квартиру бджілка залетіла,
На губку у Красуні сіла.
Напав на нашу Кокетуню страх.
Аж виокнула вона: «Ах, ах!»
Вбігають слуги, батько й мати,
Бджолу готові покарати.
Але бджола не хоче умирати:
— Пробачте, думала, що губи — рожа.
Та і сама вона на квітку схожа! —
Кокетка чує те і забуває зло,
Бере бджолу ніжненько за крило:
— Лети, Комахо мила!
Мене ти не вкусила.
Та й не страшні ні біль, ні кров,
Коли вони нам свідчать про любов!

КІТ І ПІДЗОРНА ТРУБА

Жив дикий Кіт у хащі лісовій,
Ловив великих птиць,
Кролів, перепелиць,
Хазяйнував у запашній траві.

Одна біда: мисливців він боявся,
Найдужче їх остерігався.
Та, кажуть, стережись не стережись,
Біда колись
Наскоче,
Залоскоче,
Дістанеться і спині й голові.
Якось труба знайшлася у траві.
Кіт мудрував, мостився,
Дивитися у неї вчився:
Загляне спереду — крізь біга вдалині,
Загляне ззаду — він перед самим ротом;
Загляне спереду — далеко пташечки знадні,
Загляне ззаду — їж, хапай їх зблизька
без турботи.

Та підвела Кота труба:
Поглянув на дорогу —
Мисливець там, та ще далеко, слава богу.
Аж раптом: бах-бабах!
Кіт із життям розстався,
В траві лежать зостався.

В трубу підзорну граємось, мов Кіт,
Не сподіваємось на клятту долю:
Здається, що біда далеко йде по полю,
Але вона вже близько, лізе через пліт.

МАВПА І ЧАРІВНИЙ ЛІХТАР

Якийсь мастак для сміху та науки
Показував народу всякі штуки;
З ним був ліхтар
І Мавпа, вдала твар.
Якось в пивній хазяїн не на жарти

Пивця хильнув дві зайвих кварта
І за столом заснув, забувши про діла.

Цим Мавпа скористалася й пішла

У ліс скликати на виставу:

— Я покажу вам чудеса на славу,

Набачитесь, насмієтесь,

Розважитесь і повчитесь.

Заходьте в зал, контролю там немає,

І про квитки ніхто вас не питає...—

Набралось звірини —

Лопатою горни.

Балакають, лопочуть,

Всі посміялись хочуть.

А Мавпа ж полюбляла говорити,—

Як стала язиком вертїть:

— Дивїться, не змигнїть!

Краса

І чудеса:

Високі гори,

Хвилясте море...—

Наш Цїцерон молів, молів,

Аж з зали почали тікати стрімголов.

Кїт, першим біжачи, шепоче:

— Чого та Мавпа хоче?

Я в темряві дивитися мастак,

А тут не бачу й на п'ятак! —

І решта каже: — Дивимось — вилазять очі,

А бачимо лиш темїнь ночі.

Уміла Мавпа язиком вертїть,

А ліхтаря забула засвітить.

ДВОУТРОБКА

Під лісом на траві на сонці серед дня
Сиділа жіночка, а з нею — хлопчєня.
Мале балакає, і крутиться, й регоче,

І слухать матері не хоче.

Матуся умовляє, просить, вчить —
Мале то плаче, то кричить.

Аж раптом хлопчик: — Що це, нєнько?
Лисичка, а навкруг лисяток чималєнько.
Пусти! Я побіжу, піймаю звірину

І буду з нею гратись,

Всіляко забавлятись.

Пусти, матусю! Ну?!

— Це не лисичка, синку. Двоутробка.

Під животом у неї сумка, як коробка,

А коло неї діток — не злічить.

І всі малі, немов горобєнятка.

Як небезпека — мати закричить,

Одразу діти пурхнуть в хатку,

Вона закрие сумку вмить

І геть од лиха полетить,

І жодного не лишить, не загубить,

Бо вірно діток любить.

Це — урок,

Для матерів зразок.

Як виростеш, життя тебе притисне,

Як несподівано надійде лихо злісне,

Про нєньку пам'ятай, вітчизну спогадай,

Свою любов і щирість їм віддай.

СТАРЕ ДЕРЕВО І САДІВНИК

— Не руш, ми просимо! Не руш її! —
З усіх садів злетілись солов'ї,
Обстоюють свою любиму грушу: —
Ми любимо, господарє, її, як душу.
Твоя дружина влітку й навесні
Під грушу ходить слухати пісні.
Та й сам, коли нудьга ухопить за печінку,
Виходиш розважати тут діточок і жінку...—
А Садівник стоїть з сокирою, зітха:
— Коли ж вона уже стара й суха.
Вік одживеш — повинен умирати
І молодим дорогу й місце дати...—
Аж бджоли тут летять з грушевого дупла:
— Ти ж так її любив, як молода була,
Багатий урожай щорік тобі давала,
Мов рідному, з любов'ю щиро дбала.
Зрубаєш — де тоді ми, бідні, будем жить,
Свій мед куди ми будемо носить,
 Про твій добробут дбати?
 Не смій рубати! —
Подумав Садівник, сокиру геть відклав,
Від груші мовчки почвалав.

Де інтерес з добром знаходять спільну мову,
Там торжество і вдячності й любові.

ДВА САДІВНИКИ

Жили собі колись два брати,
Складали шану всі братам.
Дістався їм від батька сад багатий,
Брати ним поділились пополам.

Брат старший Жан в книжки дивився,
Календарі читав, ученістю хвалився,
Шукав, як множити в хазяйстві врожаї
Та як багатства збільшувать свої.
Все мудрував, вивчав проблеми,
Для дослідів нові знаходив темні.
А урожай? Убийся — не родив,
Бо Жан не впору сів і садив.

- Пішов би він з торбами,
Якби молодший брат не помагав ділами.
Якось питає Жан: — Дивуюсь, брате:
Добра у тебе повна хата,
Поспіваєш і голови не сушиш.
Скажи: чому завдячувати мусиш?
— Чому це? — брат почав сміятися: —
Ти тільки дивишся в книжки;
Мене ж вивозять праця
Й труд важкий.

КАЛІФ

Славетний багатир вельможа Альмамон
Палац прекрасний мав, як славний Соломон.
Природа і митці тут спільно працювали,
Свій розум і красу вельможі дарували.
Та, мабуть, з багача знущалась доля клята:
Перед його дверми тулилась бідна хата:
У хаті тій бідак без імені й рідні
В роботі жив, співав, проводив дні нудні.
Багач хотів знести, купивши в діда хату,
Нечувану давав за неї плату,
Став набридати кожен день,—
Старий уперсь, як пень:
Не хоче хату руйнувать,
За нею буде вік страждать;

Мовляв, він тут родився,
Діток плодив, любився,
Прожити хоче в ній
Свої останні дні...

Образився багач на впертого бідаку,
Каліфу скаржитья, плете неправду всяку;
Просив закон і власть застосувать,
Знести хатину, діда геть прогнать.
Каліф на те: — Цього зробить не могу,
Шаную перш за все велику правду божу;
Величність-бо владик — то їх найвища честь.

Хай буде все, як есть!

Подивиться народ на славний твій дворець,
Казатиме: «Каліф для підданих отець!»
Погляне на оту хатину бідакову —
Похвалить: «Наш каліф — хазяїн слову!»

КОРОЛЬ І ДВА ЧАБАНИ

Король, сумний, на долю нарікає:
«Королювать — погане ремесло!
Обов'язки важкі! Пуття й ладу немає,
Бо навкруги придворні чинять зло.
Я мир люблю, а мушу воювати,
Я дбаю про народ, а подать з нього мушу брати;
Шаную правду я,
А бачу скрізь обман;
Держава ця моя
Мене ж взяла у бран...»
Зібравсь Король, пішов у світ широкий,
Хотів побачити, чи мають люди спокій...
У полі під ліском Чабан овець пасе,
І сам обірваний, і вівці як примари;
Гирлигу на плечах несе —
Нема управи для отари;

Повернеться сюди —
Ягня у шкоду прагне;
Жене ягня з біди —
Вовк в ліс овечку тягне.
Чабан життя своє кляне...
Король: «Оцей Чабан нагадує мене!»
І далі йде дізнатись: що там буде?
Чи всюди так горюють люди?
У лузі під гайком отара чималенька
У травах запашних пасеться спокійненька.
Чабан співа та на сопілку гра.
Лиш з лісу вовк поткнеться, як мара,
Собаки зграєю одразу на злочинця,
І смерть йому лиха, а не смачна ягниця.
Втішається Король: не скрізь гірка біда!
Вітає Чабана: — Привіт тобі, небоже:
До тебе горенько не загляда;
В отарі в тебе лад, та ще й співати можеш,
І спокій на душі.
— Не подивуйсь, бо в мене є товариші —
Завзяті віддані, дбайливі сторожі!

ГАДЮКА І П'ЯВКА

— Сестрице! Доля зла
Мені судилась на життєвій ниві,
А П'явці — честь, хвала.
П'явки щасливі!
Мене, зустрівши, як не вб'ють,
То заплюють;
Тобі — дорогу скрізь дають...—
Так гірко скаржилась Гадюка.—
Адже і я, як ти, безнога і безрука,
Однаково людей кусаєм — я і ти.
Скажи: де правду-істину знайти?

— Людей в могилу шлеш, злоріка,
Від тебе в яму шлях один,
У мене ж не отрута — ліки,
 У мене герудин,
Що виліковує і сили надає.
 Різниця, бачиш, є?
Ти лиха завдаєш людині,
А я рятую при лихій годині.

ДВА ХЛІБОРОБИ І ХМАРА

— Гійоте! — говорив сусід Лука журливо: —
Ти бачиш — хмара суне чорно-глива?
 Вирує і клекоче,
 Мов світ залити хоче.
 Як заgrimить те кодло враже —
 Понищить градом все.
 Вона нам лихо принесе:
Пшениця вся поляже,
А винограду ми не зберемо й коша.
 Тремтить душа...—
На це Гійот сміється. Каже:
 — Я був би не Гійот,
 А ідіот:
 Це ж дощова хмарина!
 Із неї дощ полине,
 Нап'ється нивонька суха,
Що вже давно за дощиком зітха,—
 Багаті зберемо хліба,
 Чудове справим свято.
До мене, брате, прийдеш святкувати.
 Погано це хіба? —
Покіль в сусідів спірка ця велась,
Вітрець подув і хмара пронеслась,
 Немов і не була...
Сусіди розійшлись. У них — діла!

ЛЕТЮЧА РИБКА

Одного разу
Летюча Рибка нарікала на образу:
— Підстерігає всюди доля зла:
Злетиш угору — бійсь орла,
Який дозором
Літа над озером і морем,
А спустишся на дно — нова біда:
За мною шука нагляда.
— А ти,— їй старша шепотить,
Навчає жить: —
Під самим верхом плавай близько,
Не високо й не низько!

МАЛЕНЬКА МАВПА

Маленька Мавпа, хитра і швидка,
Забігла до садка.
Знайшла горішок (впав з горіха).
Малій, дурній утіха.
Горішок — в рот.
— Тьфу! — крикнуло мале: —
Воно, матусю, зле:
Трухляве, враже! —
Матуся каже:
— Горішок, доню, ні при чім,
Дивися: я горішок з'їм! —
Горіх камінчиком розбила,
Уважно розщепила.

Робити треба так,
То користь буде й смак!
Їх щиро нам дає природа:
Умілим, мудрим — нагорода.

ІЖАК І ЗАЙЦІ

Є люди — їм би тільки битись
Та гризтись, та сваритись.
Я завжди проти цих людців,
Чи то поетів, чи співців.

Іжак покинув батьківщину.
«Чому?» — питаєте. Знайшов причину.
На чужині заліз в чужу хатину —
В зайців зненацька опинивсь,
 У прийми попросивсь.
— Заходь! Усім тут місця стане,
Ніхто не скривдить, не обмане.
 Ми не б'ємось,
 Не сміємось...—

Зрадів Іжак: знайти таку сім'ю —
 Вважав за долю він свою...
День проминув. Увечері зійшлися
 І гри почалися.
Зайчата розігрались, пустуни,
І писк, і виск, і гамір, скоки.
Іжак всіма колючками на них:
Того — в стегно, того — у боки;
 У вухо декого штрикнув,
 Маленькому язик проткнув...
— Еге! — сказав найстарший в хаті: —
 Звемося ми вухаті,
Але колотися? Чинить нам зло?
А геть, щоб духу не було!
А то тебе за ці погані штучки
Поголим так — не стане і колючки!

КІНЬ І ЛОШАК

Щасливо Лошаку жилось на світі білім:
Смачна трава, вода, і сонце, і квітки.

Гасає, скаче на дозвіллі,

Вилискують боки.

Та молоде — дурне: в розкошах обридає.

Лошак занудьгував, усе навколо лає.

Морочить батенька: — Кудись мене веди!

Не хочу вже цих трав, тутешньої води! —

І батенько повів малого,

Примхливого, дурного.

Пішли сюди-туди.

Країна невідома —

Ні паші, ні води.

Не те, що дома.

Лошак охляв. Ледь, бідний, тягне ноги,

Не бачить вже й дороги.

А батько сво́го молодця

Привів додому з іншого кінця:

Долина, річка і трава медова.

Утішився Лошак: — Країна ця чудова!

Прекрасний край!

— Країна вже тобі відома:

Ти, сину, дома!

Це батьківщина наша! Це наш рай!

ГОЛУБКА ТА ЇЇ ВИХОВАНЕЦЬ

Журилася Голубка та й журилась,

Об землю билась:

Живе однісінька, сама,

Дітей нема...

Та щастя посміхнулося (бува і це) —

Знайшла яйце:

— Знать, доля милує мене,

Гніздечка щастя не мине! —
Сиділа ночі, дні сиділа,
Надією жила, любов'ю серце гріла.
І сталося: їй сонечко зійшло,
Дитя під серцем ожило.
Матуся тішиться, радіє, аж стрибає,
Про сина дбає,
Сама не їсть, не п'є.
Хіба в сусід таке дитятко є?
Ласкаве, ніжне, не ледаче,
І не кричить, не плаче...
Якось-то на гніздо пташинка сіла,
Побавитись з дитятком захотіла,
А те дитятко — кібцем на пташа,
І вилетіла з пташечки душа.
— Ти хто? Ти що? — стривожилася мати.
— Від кого народивсь, — з тим буду вікувати
Від кібця я — вік кібцем проживу.

Збентежена Голубка впала на траву.

ПАСТУХ І СОЛОВЕЙ

Травнева ніч розкішно-чарівлива.
Проміння ніжне місяць в душу лле.
Пастух з зірок милується, щасливий,
І Соловей чуття оспівує своє:
Зове закоханих забути все на світі,
Віддатись почуттям, у млості затремтіти.
«Люби! Люби! В обійми йди палкі!» —
Ручай виспівує свої пісні дзвінкі...
Пастух іде, від щастя п'яний.
Співак співав, співав своїй коханій,
Між віттям співом вивсь

І... раптом змовк, мов подавивсь.
В природі сум наліг великий.
Пастух стривожився: — Чого затих?
— Та он концерт почався дикий,
Кричить жабня по болотах своїх.
— Хіба на них зважать? Не маєш права.
В піснях твоїх і щастя наше, й слава!

ФАЗАНЧИК

Фазанчик виростав. Матуся все хвалила:
— І де взялась така дитина мила?
У кого удалась? Добрішої нема! —
Матуся без ума...
Синок державсь високо,
Зневажливо на інших кидав оком
І навіть не вітавсь,
Пихато відвертавсь.
Матуся умовляла тихо:
— Талант твій, знаємо, не будь-який,
Та чванитись не варт, бо буде лихо
І не любитимуть пташки.—
Та мазуну усе те йде повз вуха,
Поради матері не слуха...
Якось-то Дрізд, порадник милих дам,
Сказав: — Пораду добру дам:
Пошли його у світ поїсти каші,
Його повчать птахи хороші наші,
Поможуть вірний шлях знайти,
Не так, як ти! —
Подавсь Фазанчик межі люди
І — чудо!
Грак ущипнув чужого дивака:
«Не дуже задавайся!»

Зелений Дятел цокнув зверху юнака:
«З поганими не знайся!»
Сорока лекції, нотації читала,
Голубка добрості й ласкавості навчала;
Суворя вивільга нявчала котеням...
Та ось прийшов кінець навчальним дням.
Матуся сина радо зустрічала
Та зразу навіть не пізнала.
Чого зробити не могло
Матусине крило,
Того домігсь політ
У світ.

ГОРЛИЦЯ І СЛАВКА

Життя для Славки — рай:
Співай собі й співай!
У співах пташечка зазнала насолоди.
А Горлиця чванлива іншу мала моду:
— Ти, сестро, пречудна:
Не відаєш, де щастя сторона,
Не знаєш, де знайти багатство,
Жить без любові — святотатство!
Скажи мені:
Хіба цілунка можуть замінить пісні?
— Ні! —
Десяток літ минуло,
Немов крилом майнуло.
Зустрілись птахи знов,
Знов мова про любов.
— Ну, як, Голубко? Грає кров?
— Мовчи! Уміє доля кпити.
Признаюся: життя дурне!
Хотіла б я любити,

Але ніхто не любить вже мене.
А ти іще дзвениш піснями?
— Переконалась цими днями —
Хриплю.
Але пісні люблю,—
Як Соловейко заспіва —
У серці щастя ожива.

ПАША І ДЕРВІШ

Шкатулу самоцвітів мав один Паша.
Покликав Дервіша:
— Ти вештаєшся в світі.
Шкатулу цю візьми,
За неї будь в одвіті
І захищай грудьми.
Не віддавай нікому,
Лише віддай щонайдурнішому-дурному! —
Подавсь Дервіш у світ. Тяжкі дороги.
Ходив-бродив, аж заболіли ноги,
Аж в голові гуде.
Дурних є тьма. Але дурніший де?..
Путь кручена. Веде в свою столицю.
На вулицях народ. Веселі лиця:
— Щаслива наша славна сторона:
Новий монарх у нас, великий старшина! —
Аж дивиться Дервіш — Паша! Наш славний
друг.

Прислужники навкруг.
Паша побачив Дервіша:
— Це ти, свята душа?
Давно тебе я ждав:
Кому шкатулу дав?
— Та ось вона. Хотілось так судьбі:
Судилась, знать, тобі!

ШУЛІКА І ГОЛУБОК

Піймав Шуліка Голубка.
Сказав: — Тварина ти бридка.
Тебе я знаю. Звіку люди
Про тебе гомонять не без огуди.
Ось помсти бог злетить до нас...
— О славний був би час!
Якщо той бог існує справді,—
Не дасть відбутися неправді,
 А покарає за гріхи...
— Ах ти, безвірнику лихий!
Ти смієш, бачу, сумніватись? —
І мусив Голубок з життям прощатись.

П'єр Лашамбоді

1806—1872

Французький революційний поет-пісняр і байкар П'єр Лашамбоді народився в селянській сім'ї. Спочатку працював продавцем книг, а потім служив на залізниці. Був активним пропагандистом утопічного «мирного» комунізму. Учасник революції 1848 року, Лашамбоді після перевороту 1851 року був висланий з Франції і повернувся тільки після амністії 1859 року. Наприкінці життя відійшов від громадянської лірики, звернувшись до любовно-еротичних віршів. Перші книжки його — «Поетичні спроби» і «Національні пісні». 1839 року опублікував збірник «Народні байки». Збірник не раз перевидавався і був премійований Французькою академією. Написав понад 300 байок. Деякі байки спричинилися до того, що їх автор був позбавлений служби. Творець жанру соціальної байки, Лашамбоді дотепно і уїдливо

викривав пороки буржуазного ладу. Байка його не має характеру оповідання з розвинутою фавбулою. Це коротенька алегорична ілюстрація до тієї чи іншої моралі. Байки французького автора перекладали українською мовою В. Самійленко, М. Вороний, М. Терещенко.

СТАРИЙ ЛЕВ І ОСЕЛ

Осел, що перед Левом чемно упадав,
Копитом Леву
В здухвини попав,
А щоб гірку покрити неприємність,
Цілунок виявив осялчу чемність.
— Геть! Геть! Цілунок твій гарячий,
Але ж осялчий!

В цій ролі журналіста бачив:
Спочатку укусив,
А потім
Гаряче перепросив.

РИШТОВАННЯ

Коли будинок будували,
Риштовання було навколо нього.
Коли будинок заселяли,
Риштовання покинули під ноги.

Не лиш людей, що коло влади,—
А пробували й уряди скидати,
Які не вміють ділу ради дати.

ВИНОГРАДНЕ ГРОНО

Зірвали грона винограду...
— Дивлюсь на них — гризе досада:
Я їх, солодких, так люблю!
А їх... розчавлять без жалю.
— Не бійся! Прес хай тисне.
Страждання завсіди корисне:
Пролететься з наших жил вино —
І серцю радість дасть воно.

Премудрий голос цей любові!
Во ім'я сонячних ідей
На смерть борці іти готові
Для щастя всіх людей.

ЩУР У БІБЛІОТЕЦІ

Добро Щуру, жильцю бібліотеки:
Шугає по книжках угору, вниз:
Паскаль, Корнель, чи Ньютон, чи Сенека —
Усіх по черзі згриз,
Бо давна знав щуряче ремесло:
Аби смачне було!
Із койця Соловей розважливо говорить:
— Велику справу Щур наш творить!
Щодня
Читає вірші, опановує знання! —
Щур заперечив співакові:
— Не вмю думку виразити в слові,
Та не вважай дурним мене.
Повір:
Для мене головне —
Папір!

Поезію тоді шанує світ,
Як відчува
Її не голова —
Живіт.

Отак письменники, пройшовши доли й гори,
Стрічали скрізь таких залюблених в їх твори.

КОРОЛЬ І НАРОД

Король писав укази і закони,
Щоб край покласти злидням і біді.
Недобрі йшли чутки, що у його короні
Народ стогнав у злиднях та нужді.
Король не хоче вірить:
— Інкогніто поїду перевірить!
Причину бід знайду
І край їм покладу! —
Поїхав у місця і ближчі, й дальші.
Та при дворі не без неправди й фальші:
В усі кінці
Роз'їхались гінці:
«Печіть, варіть, усе на стіл давайте
І щедро короля вітайте!»
Заметушились бідаки:
Останні курочки
Потрапили в горшки;
Ховали черствяки
І пироги пекли,
Останній ківш вина пили...
Куди Король приїде — бачить:
Народ співає, бенкетує, скаче.

Сказав Король: — Чутки брехливі!
У мене піддані щасливі!

І правда на поріг прийшла,
І очі бачили, і чули вуха,
Та поперек лягла
Брехлива показуха!

ЛАСТІВКА І ПЕС

Несе тумани жовтень на крилі.
За осінню зима вкриває все в імлі.
Домашній Пес до Ластівки говорить:
— Як можеш ти летіти з двору?
Тут мала ти притулок і тепло,
Пташат тут щастя берегло,
Тебе тут люблять і ласкаву, й гожу...
— Лечу, бо не летіть не можу!
Тут незабаром випадуть сніги,
Проти негоди йти не вистачить снаги.
Тут жить приємно горобцям і гавам...
Чекай мене,
Зима ссь промине —

І ми зустрінемось небавом.

П е с:

— Хай ураган зриває з крівлі бляху,
Нехай річки течуть із даху,
Я, друг хазяйського добра,
Не кину рідного двора!

Хто Ластівку судити буде?
Псу «браво» скажуть люди.

МАТИ І ДИТЯ

— Матусю, йди сюди! — ридає маленя.
Не знаючи, чого в сльозах дитини очі,
Приносить Мати дзеркальце й коня.
А їй дитя: — Я кашки хочу!

Письменники! Зважайте на потреби наші!
Ви знати мусите, якої хочем каші.

СКУПИЙ У ПЕКЛІ

Скупий покинув грішний світ.
В чистилище потрапив, як і слід,
Та не сплатив за перевіз скаредний дід
І вплав пустивсь по Ахерону¹,
На зло старезному Харону².
 Це не сподобалось Плутону³,
 Звелів порушника закону
 Судить і дасть найгіршу кару:
 Хай сяде він на хмару
 І зверху дивиться щодня
 На підле святотатство,
 Як на землі його рідня
 Розтринькує його багатство.

¹ А х е р о н — одна з підземних річок, через яку перевозилися тіні померлих (*міф.*).

² Х а р о н — міфічний перевізник, що човном перевозив душі померлих через річки підземного царства.

³ П л у т о н — міфічний володар царства тней.

ВИХОВАТЕЛЬ І ДІТИ

Він вихователем служив у пана.
Була йому довіра й шана.

Пан діток доручив
І не дививсь, як він учив.
Навчитель не журився про науку
(Йому вона — нудота, дітям — мука),
Як заскакають діти — він скакав,
В багнюку лізли — ліз в багнюку,
На батька скаржились — і вчитель нарікав.
В усьому тяг за дітьми руку.

Навчителі, поети, журналісти,
І драматурги, і водевілісти!

Ця байка вам:
Не догоджайте всяким ви смакам!

КУРКА І БОВТУНИ

Весна. Кокетка Курочка неслась
І кудкудакала щасливо:
— Я виведу колись курчат на диво!..—
Господарка скупенькою вдалась,
Всі яйця на базар носила.
Те Курці витримать несила
І скаржилась на все село,
Як їй нестерпно це було.
Хлопчина Курку пожалів,
Підклав під неї бовтунів.
На бовтунах сидить — біда чимала,
І Курка мучилась, страждала.

Отак любов химерною буває,
Як хтось до неї брехень докладає.

МОЛОДИЙ ПАПУГА

Папуга молодий відразу
Запам'ятав базарний лексикон
І все вигукував брудний жаргон
По фразі фразу.

Хтось проказав: — Я задушу базику!
Де він набравсь тих слів без ліку?
А друг: — Ні, слід би покарати глупака,
Що дав йому такого словника!

Кого ж нам бить —
Вирішуймо задачу:
Збитошника, що зло навчивсь чинить,
А чи того, що знівечив малого вдачу?

НОВА ПОКЛАЖА

Нова поклажа для Осла
Давно готовою була.
Господар каже: — Маєш змогу
Напастись добре на дорогу!..—
За те, що дозвіл дав,
Господар дяки дожидав.
Осел же розгнівився:
— Ти помилився!
Клену я доброту хазяйську непутящу,
Бо обіцяє доброта поклажу, втрое важчу.

Він зна, про віщо дбають друзі,
Як шлють попастися у лузі.

ЖОЛУДЬ І ГРИБ

Раз Жолудь впав на голову Грибку...
— Май совість хоч таку-сяку!
Хіба не міг ти далі впасти?
Так я б і головою міг накласти.—
Син Дуба — Жолудь у гаю —
Над все любив свою породу:
— Подумаєш, герой! Родився на гною,
Без роду і без плоду!
Дивися — скопив губу!..—
Грибу розмова ця нелюба:
— Ти, Жолудю, великий задавака,
Та доля наша не однака —
Це знати ми повинні:
Як гриб знайдуть —
У супик покладуть;
Ти ж здався на те, щоб з'їли тебе свині!

ІНДИКИ

Весною влаштували пишне свято.
Всіляких забавок було багато.
Народ сміявся, хапавсь за животи.
Аж ось на сцену вигнали Індиків:
Стривожені, незграби ці великі
Ногами плутають, не здатні йти;
То упадуть, то підлетять,
Безтямно гелготять.
Сказав глядач: — Їх числять за дурних,
А бач, артисти! Є на що дивиться! —
А другий каже: — Рознещасна птиця:
Розпечене залізо під ногами в них!
Є й чоловік, мов той нещасний птах:
Хоч сльози на очах, усмішка на устах.

СКУПИЙ БАГАЧ І ДВА ЖЕБРАКИ

Багатий на шляху зустрів жеврака.
Жеврак, прохаючи, навколішки вкляка:
— Подайте, згляньтесь на голодну муку! —
Відповідає багатий:
— Девіз незмінний мій:
Не подавать тому, хто простягає руку! —
Аж знов жеврак. З дороги не змина.
Не квилить і не простягає руку;
Зір страдницький явля голодну муку
(Лиха година в світі не одна!).
Говорить Багатий:
— Лихе вас носить!
Девіз незмінний мій:
Тому не подавати, хто не просить!

Як почуття на серці чорні,
Девізи родяться потворні.

ЗОЗУЛЯ І ГОРОБЕЦЬ

Зозуля, знаємо, над міру гордовита.
«Куку» — її слова, «куку» — її діла.
Похвалиться і похвалою сита
(Письменниця така у нас була!).
Питає Горобця: — Що кажуть люди,
Як Соловей співа
І випинає груди,
Колінця витіва?
— Усяк його пісні охоче слуха.
— А як тобі мої пісні?

— Послухати тебе не довелось мені,
Бо зразу затуляв я вуха.

Стривав я співаків таких:
Ніхто не слухав їх.

ГАЗОВАНА ВОДА І ШАМΠΑНСЬКЕ

Сказала так Вода Шампанському вину:

— Дивлюсь, дивуюся, утямити не вмію:

За тебе платять дорогу ціну,

Я ніпочім. Чом так — не розумію!

Корки ти рвеш,

Я — теж...

— Мовчи! — хтось голос подає: —

В деталях схожість є,

Але не в тім біда:

Шампанське має вміст високий,

Бо виноград йому дарує соки,

А ти — проста газована вода!

Вода, насичена чужим дешевим газом,
З вином Шампанським пнеться стати разом.

СОБАКА І КІТ

К і т:

— Чому ти вчора півнився від злості

І не зважав на сухарі і кості,

А нині подобішав — ні гугу?

С о б а к а :

— Я вчора був на ланцюгу.

Зневолюєний кусати хоче,

Ненависть люта зуби точить.

ВІВЦЯ І ЖАБИ

Брикаючи, в ставок угналася Вівця,

А Жаби думали: послав бог пожильця,

І почали хвалить болото і латаття:

— У нас тут рай! Це ствердить Віл,

Що он купається в ковбані.

— Тут рай? Нехай і рай вам, браття,

А ви мене пустіть на суходіл,

Бо тут настануть дні мої останні.

Потрапиш в рай такий, бува,—

Пропала бідна голова!

ШАБЛЯ І РУКОЯТЬ

Кривава Шабля каже рукояті:

— Мене пеневидять. Мій світ — тюрма.

Недобру славу чую в кожній хаті.

Про тебе — ні гугу, немов тебе нема.

— Так. Я пишаюся народною любов'ю,

Бо на мені немає ні гріха, ні крові!

— Лукава ти! А хто ж причина зла?

Якби не ти, я б ранила не могла!

БАБУСЯ І ОНУЧКА

- Бабусенько! Намисто це твое
Мені спокою не дає!
— Не поспішай, онучко мила!
Воно твое, коли мене
Ковтне
Могила!..—
Онучка вранці в хату заліта:
— А бабу ще могила не ковта?

ПОРОСЯ

- Просило Порося, брудне і незугарне:
— Господарю, помий! До мила маю хіть! —
Помили, витерли, і подивитись гарно.
А де ж воно? В калюжі он лежить.

БІЛЕ КУРЧА І ЧОРНА КУРКА

- Родилося Курча біленьке в Квочки
І неньку почало крилом шмагать.
— Як смієш ти? — питає мати дочку: —
На рідну матір руки піднімають? —
Відповіло Курча моторне:
— У мене пір'я біле, в тебе — чорне!

Бач, філософія яка,
Чому на матір піднімається рука?

КУРЧА, ЛИСИЦЯ І СОБАКА

Курчатко Лиска бачить під хлівцем
І підбралася тихцем,
Малятко ледь не обнімає,
Ласкає, називає молодцем:
— Від тебе кращого немає.
Іди сюди, я дам пшінця...—
Відомо, що чекало мазунця.
Мілорд наш, як не вискочить з-за буди,
Та як не гавкне на весь двір.
Почули, збіглись люди —
Утік лестивий звір.
Врятоване Курчатко, пишне й горде,
Кричить і проклинає на чім світ Мілорда.

Отак невдячне визволиш з ярма —
Воно тебе на посміх підніма.

«СЮРЕН»

Вино «Сюрен», дешеве й несмачне,
Позаздрило «Бордо»
(Бс сортове!):
— Дивує це мене,
Як те «Бордо» живе!
Морями пропливе —
Й на чужині
І в славі, і в ціні.
А хто закаже це зробить мені? —
«Сюрен» у бочечку забралось
І в морі в хвилях закачалось.

А допомгло?
Лишилось кисле, як було.

В світах поїздить недотепа —
З ним вийде теж така халепа:
Потреться між людьми — дарма:
Йому ані смаку, ані ціни нема.

ЖАБИ І ХМАРИ

Зібрались хмари, блискавками шиті.
Безжальна злива вдарила по житі.
Ротаті Жаби, що в ставку жили,

Повітря криком потрясли.

Ім бідний Хлібороб говорить:

— Концерт ваш, крикуни, не впору!
Хто веселиться і гуля

Тоді, як злива знищує поля?

— А ми радіємо не вашою бідною!
Нас злива збагатить водою.

Одні горюють, шлють прокляття зливі,
А Жаби з горя людського щасливі.

ХЛОПЧИК І ПЕС

Ласун синок по закутках шатнувся,
На пиріжок смачний наткнувся.
Любитель лагомин допався до їди,
З'їв пиріжок і всі замів сліди.

З-під столу Пес хоч і дивився скоса,
Та не подав доносу.
От через час якийсь,
Як по обіді всі десь розійшлись,
Окраєць хліба Пса причарував.
Хлопчина научати Пса почав:
— Чи нашим є украдене добро?
Воно вилазить боком крізь ребро...—
А Пес йому: — Таку мораль читали ще Катону.
Дивуюся з твого я тону!
Я не забув смачного пиріжка,
Як хтось тягнув добро те за ріжка...—
Чого почервонів, спитать хлопчину?
Соромиться свого лихого чину?

Знай: щоб наука справжньою була,
Рівняй по ній свої діла!

Готгольд-Ефраїм Лессінг

1729—1781

Німецький письменник-просвітитель, один з основоположників німецької класичної літератури Готгольд-Ефраїм Лессінг у своїх теоретичних працях велику увагу приділяв байці. Та й сам він був видатним байкарем. 1759 року видав три книги байок. Гостро сатиричні байки його висміювали звичайні знаті і міщанства. Цей жанр літературної творчості Лессінг зробив знаряддям соціального протесту, позбавивши байку чисто розважальної функції, якою вона була у деяких французьких байкарів, що ставилися до байки як до граціозної новели, пишно її оздоблювали, відшлифовували як «поетичну іграшку». А ось вимоги Лессінга до цього виду творчості: «Розповідь у байці повинна бути стислою до крайньої можливості, позбавлена всяких прикрас і фігур. Байка повинна задовольнятися тільки ясністю» (стаття

«Міркування про байку»). Іронізує він і з того, що дійовими особами у байці є лише тварини або й ще нижчі істоти. Так само як і Езоп, Лес-сінг пише ці малі оповідання прозою, хоч де-сятка з півтора їх він створив віршем.

ЕЗОП І ОСЕЛ

— Байка́рю наш! — Осел-Езопа став прохати: —
Як байку створиш ти про наші дні,
 То дай щось мудре і мені
 Додати!

Е з о п:

— Та й хитра ж ви́гадка твоя!
Таке б я допусти,—
Сказали б, що Осел — це я,
 А вчитель — ти.

ДРЕСИРОВАНИЙ ВЕДМІДЬ

Ведмідь із ланцюга зірвався,
 Втік до своїх у ліс:
— Дивіться, друзі,— вихвалявся,—
Які шедеври танцю я приніс!
Таке мистецтво в світі зараз модне.
А спробуйте, чи з вас котре годне? —
С т а р и й В е д м і д ь:
— Ми не зумієм так.
Мистецтво справді це прекрасне.
Але з твоїх нам танців ясно:
Ти — блазень, раб, а не мастак!

ХОМ'ЯК І МУРАХ

— Нещасні ви! — сказав Хом'як пузатий: —
Працюєте ви, Мурахи, весь час,
А що надбали? Соромно й казати.
Поглянули б на мій запас!
— «Запас»... Не похваляйся зайвиною!
За неї накладаєш головою,
За неї і розкопують твій дім.
Мені ж потрібно те, що з'їм!

ВОВК І ВІВЧАР

Зоставшись без овець, Вівчар кляне життя.
Висловлює і Вовк свій жаль і співчуття:
— Вівчарю рідний мій! Велике в тебе горе.
Гарячими слізьми ридаю й я! — говорить.
— Ізигрима, в тобі ми добре серце бачим.
Полегшає усім, коли гуртом поплачем...
— У Вовка серце є! — Пес мовить Вівчарів.—
Я бачив, як не раз отару він жалів.
Та після вовчої тії жалоби
Лишаються кістки та шкури від худоби.

ВОЙОВНИЧИЙ ВОВК

— Був доблесний вояк мій батько милий! —
Лисиці Вовк
Вдсяте товк.—
Спровадив двісті жертв одважно до могили.
Та раз на одного він десь напав —
І той один його в підземний світ послав.—

Лисицю душить сміх, бо двісті ті були
Овечки та Осли!
А той, перед яким прийшлося спасувати,
Був Віл рогатий.

ОСЕЛ І ВОВК

Осел зустрів раз Вовка. Задрижав.
Благає хижака, безсилий, жалюгідний:
— Ти пожалій мене! Худий я, бідний,
В копито тріску я загнав...
— Ти, бачу, зовсім закриваєш очі?
Звільню тебе від муки я охоче.—
Вовк пожалів Осла.
Нещадна жалість та була!

ОРЕЛ

Орлу хтось мовив: — Друже!
Виховуєш дітей ти зависоко дуже.—
Орел йому: — Дозволь спитать:
— Чи сміли б підлітать
До сонця близько,
Якби виховував їх низько?

ВОВК НА СМЕРТНІЙ ПОСТЕЛІ

Смерть Вовка зустрічає ненароком.
Вовк огляда своє життя критичним оком:
— Звичайно, грішний я, робив багато зла.

Як правду мовити, і добрі є діла:
Зустрів ягнятко я у темній хащі,
Що легшого було — спровадити до пащі?
А я не з'їв його, пустив ягня в світи.
Сам здивувався, а факт: дозволив утекти.
— То правда,— каже Лис.— Я з дивом теж
дивився:
Це трапилось, коли ти кісткою вдавився.

НАЙСТРАШНІШИЙ ЗВІР

— Багато звірів є. Який найбільш страшний? —
Цар Мудреця питав, що розум мав великий.
Мудрець:
— Тиран, коли він дикий,
Підлесник, коли він ручний.

БИК І КІНЬ

Пихато їхав Хлопчик на Коні.
Назустріч Бик: — Пробач мені,
Ти, Коню, сам себе знеславив:
Дозволив, щоб тобою Хлопчик правив.
— Хіба то честь для гордого Коня —
На землю скинути невинне маленя?

ОСЕЛ З ЛЕВОМ

Із Левом прямував Осел до лісу.
Назустріч — молодий Осел: — Земляк! —
Старий йому: — Іди від нас, гульвісо! —
А молодий: — Чого зачванивсь так?
Задер ослячий ніс,
Що йдеш із Левом в ліс?
Ото вже так зазнався,

Що в леви записався? —
Осел на те йому й не відповів.
Лев на Осла в ліску насів
І з'їв.

ВІВЧАР І СОЛОВЕЙ

— Співай, кохана пташечко моя! —
Вівчар благає Солов'я.
А Соловей: — Та як співають мені,
Як заглушають Жаби голосні?!
Їх квакання рве вуха.
Лиш дивно: хто їх слуха?!
— Вони зневажили б пісні свої,
Якби співали солов'ї?!

ВЕДМІДЬ І СЛОН

Занудьгував Ведмідь: — Недобрий час!
Чого злі люди вимагають з нас?
На дудку виграють, собі на втіху,
А ти танцюй, щоб лопались зі сміху.—
Слон каже: — Правда, дні сумні.
Буває, танцювать доводиться й мені.
А глядачі сміються,
Бо наші танці їм незграбними здаються.

ЛИСИЦЯ І МАСКА

Лисиця маску на смітті знайшла
(Комедіант закинув, бо стара була):
Розкритий рот, у голові пустота.
Лисиця каже: — Справді, хто ти?
Язик широкий, голова дурна!..
Мабуть, ти голова балакуна?!

СТРАУС

— Я зараз полечу! Я зараз полечу!
Дивітеся! Я вас повчу! —
Гукав крилатий Страус-задавачка: —
Я вам не курка і не качка! —
І крила розпростер, розставив ноги
І розігнався уздовж дороги:
Крильми махав (а крила ж не малі),
Та й на вершок не одірвався від землі.

Поети-страуси на од легкім крилі
Злітають на словах у висі благодатні,
Та одірватись від землі
Не здатні.

МАВПА І ЛИСИЦЯ

— Сестрице!
Ти назови мені серед тварин того,
Що Мавпа не змогла б наслідувать його! —
Сказала Мавпа раз Лисиці.
— А ти скажи: кому у голову б прийшло
Наслідувать тебе, ходяче зло.

Письменники! Для вас ясніше быть не може.
А чи було у вас щось на подібне схоже?

ЯГНЯТКО ЗАХИЩАЮТЬ

Гілакс — злий вовкодав страшної вдачі —
Стеріг гладке покірливе Ягня.
Могутній пес,
Голодний Лікодес,
Його побачив.

— Ей, друже! — Лікодес гука: —
Ти голодом замучиш малюка! —
І хап Ягня за крижі.
— Геть! Геть іди, створіння хиже!
Його я стережу, нікому не віддам,
Тим більш таким, як ти, дурним вовкам! —
Потяг собі один і другий що є сили —
І у Ягняти геть порвались жили.

ГОРОБЕЦЬ І ОРЕЛ

Сказала Миша Горобцю:
— Ти знаєш птаху цю?
Орел, гірський літун, усім відомий,
Злітає до небес, не знаючи утоми...
Дивись, дивись:
Вже горді крила піднімає,
Збирається у вись,
Величний трон посісти має.
Збирайся і ти,
За ним лети!
— Лечу! — і Горобець ізнявсь
І до Орла піднявсь.
Перед очима Миші тіні дві
Пливли по скошеній траві.

ВОДЯНА ГАДЮКА

Без ліку іла Жаб. Ті жалібно пищали.
— За віщо, царю наш? — сказала їй одна.
— За те, що ви мене обрали.
— Та я хіба тебе просила?
— Тим більш. Мої тут право й сила!

НІКС БОДЕНШТРОМ

Нікс Боденштром намислив одружитись
(Було це в Гамбургу чи в Амстердамі),
Засватав дівчину, що любо подивитись.

А друг-купець йому пророчить драму:

— Мій друже, ти

Поїдеш у світи,

До канібалів, готтентотів,

А жіночка знудьгує без роботи,

Заступника тобі надумає знайти...—

Подумав Нікс, купцеві мовив тихо:

— Хіба воно таке страшне це лихо?

І ваша жіночка зробити може те,

Як ви на біржі сидите.

ОЛЕНЬ І ЛИСИЦЯ

— Ти ж велетень! У тебе роги,

Статура немала і дужі ноги,

Ти б всіх долав, аби лиш захотів,

А ти лякаєшся хортів.

Це ми, лисиці, боязкі, безсилі,

І мусимо в часи страшні

Ховатись в шалині.

Могутній звір крутнув рогами

І тупнув дужими ногами,

Аж віття затряслось:

— Про це раніш не думалось якомсь.

Тепер хто зважиться на мене стати,—

Тому не доведеться ряст топтати...—

Аж тут неподалік

Собача зграя враз заголосила.

Навтьоки кинулась кума безсила,

А гордий Олень перший втік.

ОРЕЛ І СОВА

Угледівши Орла, Сова жартує з ним.

Орел образився, гордує,
Сову взиває приви́дом нічним,
Який пташинами себе годує.

С о в а:

— А ти хіба годуєшся квітками?

Яка ж різниця є між нами?

— Воно-то так, але різниця є.

Природа нам дала своє:

Прилинув на скалу я за бажанням власним,
Тебе ж сюди загнав світанок сонцем ясным.

ЗРАЗКОВЕ ПОДРУЖЖЯ

Я прикладом одним хотів би похвалитись.
Всі кажуть: одруживсь — ото й любові край;
Поженяться — мерщій сваритись!
Помилочка: не так. Бува не пекло — рай.
Подружжя бачив я — зразок всесвітній,
Шлюб тихий і ясний, як вечір літній.

Ви що? Не вірите? Дарма!

Зразка яснішого нема!

Воно, скажу, й жінки — не божа благодать,

Але й чоловіків хороших трудно взнать.

А тут подружжя не як всі:

Цвіте у радості й красі.

Спитаєте: — Секрет? У чім же диво?

Чому живуть так любо і щасливо? —

Скажу вам: дива тут нема:

Він був сліпий, вона — німа.

БИК І ОЛЕНЬ

Бик пасся з Оленем в широкім лузі:
— Мій Олене! Я рад, що ми з тобою друзі!
 У тебе бойові великі роги
 І смілива душа.
Наскочить Лев — дамо нахабі відкоша,
 Не знайде звідси він дороги.
 — Я, брате, можу битися, це так.
 Скажу тобі, однак:
 Нащо мені у бій іти,
 Коли я можу утекти?!

СЛІПА КУРКА

Привикла Курка порпатись в смітті.
 Не відала, що йде біда по п'ятах,—
 Прийшла недоля клята —
Осліпла Курка. Горе їй в житті!
 Їй порпатися — щастячком здається.
 Де гній, сміття — сліпа вже там гребеться,
 Працює ніжками, піт очі залива,
 І черв'ячки, і зерно здобува.
А приятелька біля неї в'ється,
 Позаду тихо йде,
Чужі здобутки в рот собі кладе.

ДИКА ЯБЛУНЯ

На ясному осонні, на горбку
В дупло пусте рій бджілок загнуздився
Ї носити мед солодкий заходився.
Гордиться Яблуня з притичини такої,
Мовляв, у вас краси, сусіде, ніякої.

Сусідній кущ шипшини каже їй:
— Гордитися не смій!
Хіба твої плоди солодші стали?
Такі ж терпкі, що й в рот їх не бери.
Чи віття краще, як у нас, повиростало?
Отож, голубонько, ти носа не дери!

ПЕЛІКАН

Дбайливий Пелікан велику мав турботу —
Маленьких діток годувать.
Всі знають цю роботу —
Брать з серця кров, маляток напувать.
А діти вимагають. Надто ж з них одне
Настирливе, гладке, чудне.
— Дивуюся! — сказав Орел.— Невже
Його ти мусиш годувати змалу?
Воно ж тобі чуже!
Зозуля-зłodійка яйце тобі підклала,
А ти не знаєш, своє серце рвеш
Та кров і труд підкидьку віддаєш.

ЛИСИЦЯ І ЛЕЛЕКА

— Мій друже! Розкажи мені,
Де ти бував?
Що там чував?
Які їв страви пресмачні?
— Я бачив болота сумні,
В них яшірок та жаб багато.
Признаюся: мені
Було там свято!
— А як там кури та півні?
— Не бачив їх, признаться, ні!

ЛЕВ І ТИГР

Є звірі: сплять з відкритими очима,
Мов завжди чують лихо за плечима.
Це — Заець-боягуз, нікчемна твар,
Це — грізний Лев, пустелі цар.
Якось Лев спить, а Тигр проходить мимо
І бачить: Лев лежить з відкритими очима.
— Спиш, наче Заець? — Тигр питає тихо.
Та краще б змовчав! Сталось лихо,
Якого Тигр не ждав:
Розтерзаний упав.

НЕРОБС

Якось Орлятко молоде
Питає Пугача старого:
— По світу слава йде:
Є птах Неробс. Про нього
Казки плетуть смішні:
Летить вперед ногами,
А головою в простори земні.
Хіба не сміх, скажу між нами?
Чи правда це? Скажи мені!
— Мабуть, що ні.
Це вигадка людей. Хотіли б,
Як той Неробс, літять:
Ногами уперед летіли б,
Щоб ротом землю діставать.

ГОРОБЦІ

Старенька церковця в селі стояла на горбку.
Там Горобці гніздечок нарobiliли
У кожному кутку.

За те свою вітчизну, ясна річ, любили.
Та ось прийшли майстри ремонтувати.
За місяць церковці старої не впізнати:
 Нова стоїть у тім сільці!
 Злетілися туди і горобці:
 — Це що? Де гнізда наші!
Нас не спитались, наварили каші!
 Розфарбували нам на скруху.
 Тікаймо звідціля щодуху!

ВІВЦЯ І ЛАСТІВКА

Вівця сінце спокійно їла.
Дбайлива Ластівка на неї сіла.
— Чого тобі, пташино молода?
— Скубнути вовни хочу для гнізда.
— Не дам! Чого ще? Геть лети!
— Ох, і скупа для мене ти!
Вівчар стриже, ще й вовну забирає...
— Бо він мене пасе і на сопілку грає.

ПОДРУЖНЯ ЛЮБОВ

Клорінда в цвіті літ подякувала богу,
Інакше кажучи — на той світ одійшла.
Могилу ще її трава не повила,
Як чоловік подався в ту ж дорогу.
Прийшов у рай, гукає до Петра:
— Здоров, старий! Пускай мерщій у рай! —
 Святий Петро відповідає:
— А! Чоловік Клорінди? Вже давно пора!
 Тебе дружина дожидає,
 Земне втішаннячко твое.

Ось коло неї й місце є.
Клорінда рада буде...
— Клорінда тут? Рятуйте, добрі люди!
Знов, Петре, двері відчини!
Віддай назад мої папери!
Я піду в інші двері
І пошукаю лагіднішої жони.

ФАУСТІН

П'ятнадцять літ, як з дому Фаустін.
Сім'ю залишив, мандрував один.
Скрізь побував і усього набачивсь,
Напрацювавсь, забагатів добряче,
Тепер вертається до рідного порога.
Зітхає, молиться, благає бога:
— Я нагрішив чимало, боже,
Та хай в моїй сім'ї все буде гоже!
Везу любов жоні, дочці і сину,
Я хочу у добрі узріть свою родину!..—
Молитву бог почув — усі були в покої:
Жона, синок, дочка й... маленьких двоє.

Томас де Іріарте

1750—1791

Іспанський поет і байкар Томас де Іріарте розпочав літературну діяльність дуже рано. Перекладав французьких і римських письменників. Великим успіхом користувалися його комедії звичай «Випещений панич» і «Погано вихована панночка». Класичними вважаються його байки (збірник «Літературні байки», де вміщено 76 творів). Вони зразу набули популярності не тільки в Іспанії, а й за її межами. Запозичив сюжети деяких його байок і французький поет Флоріан. У цих творах своєрідно викладалися естетичні погляди автора, висміювалися вади поетичних творів і віршотворців. Написані вони різноманітним розміром, легким і милозвучним віршем. Відзначалися великою винахідливістю. Сюжети вигадував сам байкар. У деяких байках вбачали натяки на тогочасних письменників, що завдавало авторові чимало прикрощів.

ГОСПОДАР ТА ОСЕЛ

— Народ мистецтвом не живе.
Тож що не дай — він споживе...—
Так автор п'єс невдалих,
Що всім із кону набридали,
На свій народ брехеньки плів.
Байкар на тєє відповів:

Господар, даючи
Ослу щодня соломи,
Казав: — На, їж, мовчи,
Працюй, не знаючи утоми! —
Хвалився жінці: — Де таких знайду?
Радіє мій Осел,
Коли кладу
Соломи до ясел! —
Осел ревнув і черево почухав:
— Радіє! Хто б казав, хто б слухав!
Даєш соломи — щó я відповім?!
Давай вівса, побачиш, чи не з'їм.
А що мовчу — не думай, друже,
Що до вівса Ослу байдуже!

ОСЕЛ-ФЛЕЙТИСТ

Не збиравсь байок писати,
Честі слово,
Вийшла байка, так сказати,
Випадково.

Біля лугу, біля хати
Випадково
Тихо брів Осел вухатий,
Честі слово.

Гляне — флейта. Гарна дуже,
Честі слово.
Загубив пастух байдужий
Випадково.
Зацікавився вухатий
Випадково,
Захотілось йому грати,
Честі слово.
Підійшов, дмухнув тихенько
Випадково,
Флейта писнула ніжненько,
Честі слово.
Хоч не був Осел талантом,
Честі слово,
Став відомим музикантом
Випадково.

Так і в нас з Ослом буває,
Честі слово:
В музиканти потрапляє
Випадково.

КАЧКА І ВУЖ

На березі ставка стояла Качка:
— Хвалити долю, я не неборачка!
Кому іще такий талант дано?
Мені земля, вода, повітря — все одно:
Захочу — плаваю, лечу, ходжу,
А ні — стою, а ні — сиджу...
— Ха-ха! — глузує Вуж: — А ти
Умієш животом повзти?

Скажу між нами:
В нас є такі — повзуть вужами.

ЧИЯ ПРАВДА?

І я колись узнав мороку
При зустрічі Нового року.
Прийшов, а гості бавляться вином.
Насілися притьмом:
— Ага, ти запізнився! —
Я на годинник подивився:
— Та ні, кажу, у самий раз.
Погляньте, котра там у вас! —
До мене всі як не підскочать,
Годинники поклали перед очі,
Упевнені, що правда в них,
В годинниках їх золотих.
У одного, дивлюсь, дванадцять,
У другого — дванадцять і п'ятнадцять,
У третього — дванадцять двадцять п'ять,
А в тих годинники стоять...
Всяк думає, що правда в нього,
В годинника предорогого...
Господар кличе край покласти сварці:
— Брехні немає дна!
А правда скрізь одна:
Сідайте, вип'ємо по чарці!
Ми якось доживем до дня,
Побачимо, де правда, де брехня!

ПЛАЩ, ВІЯЛО І ПАРАСОЛЬ

Збагнути все нікому не судилось.
Над цим даремно людське серце билось.
Служити чимсь одним — заслуга чимала,
Для всіх потрібним бути — в цім шана і хвала!

Плащ Віяло ласкав, як милу дочку.
І от вони розпочали розмову.

А Парасоль поважний у куточку
Стояв і слухав їхню мову.

В і я л о:

— Як сонце припече, то жіночки мене
По вулиці завсіди носять.

П л а щ:

— Як грізний вітер хмари нажене
Й холодний дощ лине —

Мене

До себе просять...

Про це почув уважний Парасоль
І рік: — У кожного із вас важлива роль.
Раз Горщик з Чавунцем отак хвалились,
А потім і побились.

Я вам скажу:

Ти, Плащ, судний, як дощик накрапає,
А Віяло беруть, як сонце пригріває;
У всяку пору я однаково служу,
Як хто моєї служби зажадає.

ВСЕЗНАЙКО

Вони все бачать і все знають,

Їх не здивуєте нічим,

Звичайним дивне все вважають,

А все важке — легким.

А ви хоч в силі світ перевернути —

Хвали вам не почути...

Нехай хоч я і не досплю,

А байкою їх уколю!

Мурах у настрої турботнім

Блосі казав: — Лихі часи!

Зазнали горя ми сьогодні,

Бо позбулись добра й краси:

Якийсь страшний рогатий звір
Поруйнував наш дім і двір...—
Прикривши очі в забутті,
Блоха снувала тихі думи,
Не виринаючи з задуми:
— Буває всяко нам в житті!
 Все знаю... Зрозуміло...
Всі кличуть нас на добре діло.
Це знаю я. Ну-да, ну-да...
Коли кому лиха біда —
Прохає допомоги...
А я... Не маю змоги...
Хай інший хто іде до вас,
А я... не можу. Пізній час...—
Всезнайко знає все, все може,
Але не допоможе.

ЯЗИКАТА МАВПА

В строкату сукню Мавпа вбралась
І до своїх у ліс забралась.
 У мавпячій громаді
 Були їй дуже раді:
— Ось де отаман наш! Веди,
Бо мучимось без їжі, без води! —
 І, обрана за отамана,
 Вела їх Мавпа вбрана
 В новий прекрасний рай:
— Я заведу вас в дивний край!..—
А там... піски, каміння, море;
 Пісок для їжі не годиться,
 Вода солона — не напиться.
 Ой горе, горе!
— Куди ти завела нас? — зграя вся рида.—

Уб'ють нас голод і нужда! —
В тривозі кожен, слізно плаче.
А Мавпа де? — Та високо вгорі, на дачі.

ЖАБА І ТРОСТИНА

Вмостилась Жаба на лататті,
Хвалитись стала Жабеняті:
— Я славлю темну глибину,
Привітну, рятівну.
Нехай хто хоче — каменем жбурне —
Я шусть на дно — нема мене.
Бач, Очерет розрісся навсебіч —
То зайвина, нікчемна річ.
Лиш шебершить, що глянцем критий,
Стрункий, високий, красота,
А глянь всередину — там пустота.

Коли мистецтво Жаба судить —
Найкращий твір огудить.

ПОРТРЕТ ВЕЛЬМОЖІ

Малюючи сьогоднішне, в свою багату мову
Старих зворотів, слів, буває, наплете,
Що бачиш ганчірки, а не красу шовкову;
Читаєш, думаєш: не те, не те!
Або, дивись, з історії щось викладає,
А мови рідної не знає.
Наносить бур'яну,
Ну й ну!

Дочувсь Художник безталанний:
Труд Веласкеса бездоганний
Сіє славою з віків.

Художник правило собі завів —
В свою роботу заплітатъ старе.
Малюючи портрет вельможі,
Зробив йому обличчя дуже схоже.
Та ба: замовець праці не бере:
— І зачіска чужа, і убрання колишне,
В манері нам чужій, якесь не пишне.
Вони спотворюють мене,
Немовби чудисько страшне.
Що, друже, личило Кампеадору¹,
Не до лица сьогоднішньому твору.

ДЗВІН І ДЗВІНОК

В соборі був могутній Дзвін.
Дзвонив лиш в урочисті свята він;
Важезним ритмом, тужним звуком,
Великим гомоном і гуком
Тримав усіх в страху, в напрузі
В усій окрузі.
Як бовкне — всяк здригне.
Дзвін тішився: «Лякаються мене!»
В сусідньому селі на церковці низькій
Дзвінок був хоч малий, та голосний,
Свої обов'язки справляв —
Молитись закликав,
Великого імітував.
На клич його той безнастанний
Ішли молитися парафіяни,

¹ Сід Кампеадор — іспанський рицар давнини (справжнє ім'я — Родріго Діас де Вівар; бл. 1040—1099), його оспівано в середньовічній поезії.

Не думали, що десь є дзвін гучний,
А в них — мізерний і слабкий.

Та й справді, як волосся в бороді густе,
Воно замінює талант і ум високий.
А розум же й талант — це не пусте,
З достоїнством тримають дивний спокій.

ДВІ ЯЩІРКИ

В квітчастім пишнім лузі
Жили дві Ящірки, як вірні друзі.
Одна потрапила до рук
Служителя наук.
Учений пан вельможний,
Цікавий, як учений кожний,
Під скальпель жертву розплатав,
Середину розтяв, лапки одрізав і хвоста.
Приходили студенти, щось питали,
Дивились, слухали, писали щось,
Одні замислювались, інші реготали,
Казали вченому: — У вас вчимось! —
А друга Ящірка втекла в траву зелену,
Хвалилася своїм: — Учіться в мене
Не тільки-но ховатися в траву,
Але й шукати мудрість життьову.
Я коло подруги постояла на варті,
Дізналась: ми таки щось варті,
Коли нас вчені ріжуть на шматки,
Вивчають, що́ ми є за ящірки?!

Частенько несемо тяжкий життя дарунок
Тим, хто дає нам смертний трунок.

ЯЙЦЕ

Був острівець в далекій стороні.
Як звався? Байдуже те мені.
Факт — скривдив бог природу:
Курей там не бувало зроду.
Та ось якийсь-то мандрівник
Привіз на острів свій пташник,
І кури кудкудакали звабливо.

Поживна і смачна
З'явилась новина.

Яечко — диво!

І жителі покинули роботу,
Бо мають лиш одну турботу:
Віддати належне вмілості й знанню
І найсмачніше вигадать меню.
Той подає ідею: яйця некруті
Засвоюються краще в животі;
А той пораду дав буфету —
З яець робить котлету;

Тому не хочеться котлет —
Давай йому омлет!

Один хитрун усіх перевершив:
Він гоголь-моголь із жовтків зробив...
Всі у вигадники пошились,
Та всі кінець кінцем
Злиденними зробились,
Спокушені яйцем.

ДВА КРОЛІ

Поміж кущами з лігвища свого
Біг Кріль. Не біг — летів.
А другий перейма: — Летиш чого?

— Біда! Рятуюсь від хортів!
— То ж не хорти, клянуся.
Стривай, у псах я розберуся.
— Хорти!
— Ні, гончі пси! —
Кролі спинились, сперечатись стали:
— Ти дурень!
— Дурень сам еси!..—
Тим часом Пси Кролів догнали.

Жаль, не сказали правдолюби:
Кому потрапили на зуби?!

БІЛКА І КІНЬ

Піддавшись волі острогів, узди,
В галопі Кінь літав на полігоні:
Сюди-туди,
Туди-сюди,
Гадав: так можуть тільки коні.
Не здивував тим Білочку швидку:
— Ти вітром легкокрилим
В азарті смілім
Показуєш дива в аліюрі й на скаку,
Але і я таку
Являю вдачу
Гарячу:
Кручусь,
Верчусь
Сюди-туди,
Туди-сюди,
Бо жвава,
Рухлива,
Цікава,
Смілива...—

Кінь зупинився, тяжко-тяжко диха
І каже Білці стиха:
— Кручусь,
Верчусь,
Із вітерцем напередігін біжу
Бадьоро й сміло,
Бо я господарю служу.
А ти, яке ти робиш діло?
Тобі ніхто ніколи і ніде
За труд твій дяки не складе.

Людина є: річки лле поту,—
Її не хвалять за пусту роботу.

РОЖА І ДИКИЙ ВИНОГРАД

Пахучій Рожі Дикий Виноград,
Пишаючись, хвалився:
— Я дуже рад,
Що високо повився:
Мій корінь у землі —
Верх хмари дістає;
Листки хоч і малі,
Та кожен сонце п'є,
Стіну встеляють груди.
Що з тебе буде?
Красуєшся, пахтиш,
До мене ж не злетиш.
Хоч зваблюєш красою неземною,
Та ростом не зрівняєшся зі мною!
— Ну й що? Служу я людям на землі,
Ім віддаю багатства чималі;
Росту сама, а ти? Сказать до речі:
Тобі, щоб вирости, чужі потрібні плечі.

БІЛКА ТА ОСЕЛ

У Білочки легка робота:
У Колесі Розваги по шаблях
Верстала безконечний шлях
До піни з рота.

Сміються глядачі на працю ту дурну,
Горішок кинуть, ягідку пісню.
Гнівиться Білочка: — Це ж неувага,
За труд мені не дяка, а зневага! —
Від Колеса Розваги утікає,
До Поливальної Машини прибуває.
Осел там пещений, гладкий —
Багаті чисті води

Гнав колесом великим в рівчаки,
Щоб напоїть садки,
Сільські городи.

— Добродію,— сказала Білка гідно,—
Прийміть мене, і буде вам вигідно:
Усе життя я колесо кручу
І вас повчу! —
І відповів Осел понурий:
— Моеї
Шлеї
Твоя не видержить статура.
Ти кажеш: «Я навчу!»
Мій труд — не по твоєму він плечу!

Було колись, трапляється і досі:
Невдалий автор дістає по носі,
Коли впрягається не до своєї
Шлеї.

БАГАТА ГОСПОДИНЯ

Сказала Пташка, закінчивши літ:

— Я виведу багато діток,

Різноманітних одноліток!

Здивую світ!..—

З усіх кінців

Назносила в гніздо яець пташиних:

Фазанячих і голубиних,

Сорочачих і яструбиних,

З-під глухарів і горобців

І висиділа діточок на втіху,—

Всі дивляться — качаються зо сміху:

Ті — в кольорах, ті — співуни,

Ті — мовчазні, ті — крикуни...

Радій, матусю! Маеш диво!

Живи щасливо!

Щоб вдовольнити дух пихатий,

Скликає на видовище весь світ пернатий:

— На другий рік коли захочу,

То я ще кращого доскочу! —

А птахи в крик: — Пташня

Не по тобі, це нам рідня! —

Весь выводок почав кричати:

— Ти нам не мати! —

Лишилась Пташка в горі та біді

Одна в своїм гнізді.

Чуже накрив — радітимеш дарма.

Біда, коли в трудах свого нема!

КАВАЛЕР І ДАМА

Галантний Кавалер, красунь прегордий,
Великий чепурун, що дивні мав смаки,
Що дев'ять раз на день міняв ботфорти
І фрак, і капелюх, і модні сорочки,—

Пускаючи солодкі фіміями,
На день народження своєї Дами
З'явивсь у всій своїй красі
(Його в столиці знали всі);
Лице сіяло, випинались груди,
Мовляв: «Дивіться, люди:

Я не такий-сякий,
Я он який!»

Вельможна Дама голову схилила
(Увічливість високих дам!),
Вітала гостя, гречно говорила:
— О красеню! Честь, слава вам!

Отак невдалого співця чи музиканта,
Немов цього смішного франта,
Уславлюють без міри, без пуття,
Замість покрити пір'ям забуття¹.

ВЕДМІДЬ, МАВПА І СВИНЯ

Ведмедя знаєте? Мишкá?

На ярмарках
Танцює тропака;

Хиляється, підскакує і вигинає спину;

¹ Іспанська фольклорна ідіома перегукується з подібною українською. Але у нас побутує звичка спочатку змазати осміяного медом, а потім обсипати пір'ям.

Хотів би перевёршити людину.
 — Тож як мої підскоки, як хода? —
 Питає Мавпу вчену.
 — Що вийшло в мене?
 — Погано! — та йому відповіда.
 — Невже? — Ведмідь наївжився, серйозний.—
 Я ж елегантний, граціозний,
 Зразок культури, краси.
 Мабуть, не тямиш ти...—
 Ту мову слухала Свиня.
 Промовила без сміху:
 — На танці на твої дивилась би щодня,
 Переживала б радісну утіху! —
 Замислився Ведмідь: — От в чім журба!
 Не схвалює мудрець — добро хіба?
 А дурень вихваля — то вже ганьба!

КРІТ НА ГРИЩІ

Пес, Мавпа, Білка й Вовк уранці
 Зійшлись погратись на полянці.
 Назустріч — Лиска. Всіх морочить —
 Вона на ігрищі ловити хоче:
 — Я, я ловлю! Я буду князем!
 Тож зав'яжіте очі! —
 Усі тікають від Лиски стали разом.
 Сміх, гомін, крики голосні.
 Всі галасують, мов дурні.
 Крїт, чувши галас, зняв тривогу:
 — Я не останній, слава богу!
 І я погратися піду!
 Я хоч сліпий, а шлях знайду!..—
 Набрів на Пса. Той зна: в Крота
 Одвічна сліпота,

Та посміявсь: — Нас не огудиш,
Як князем будеш!
У гру приймаєм.
Лови — тікаєм! —
Кріт розбіжиться — кожен раз
Об деревину — хрясь!
З Крота сміються: — От так князь!

Буває діло препогане,
Коли до справи невидючий стане.

ЩИГОЛЬ І ЛЕБІДЬ

— Замовкни, голосисте пташеня! —
Щиглю говорить Лебідь благородний.—
Набридливо стрекочеш нам щодня
І думаєш, що я співать не годний?
Мовчи, кажу! — А той чимдуж співа
І Лебеда до співу підбива.
А Лебідь аж кипить від злості:
— Гадаєш ритмами перемогти?
Таж розуму мого не знаєш ти?
Моеї не шануєш красоти?
На них ідуть дивитись гості.
Захочу — красно заспівати можу,
Тебе в мистецтві переможу! —
Велично голову задрав,
Мов та ворона, заспівав.
Втікали слухачі, нещасні душі,
Заткнувши уші.

Велика штука! Чванитись собою
І славу втратить, впавши серед бою!

ШОВКОПРЯД І ПАВУК

Повільно Шовкопряд свій кокон тче.
А поряд з ним Павук щодуху
Пряде своє сильце на муху.
І заздрість Павука пече:
— Що скажете, мій друже?
Свою роботу зранку я почав
І вже кінчаю. Не ловив я гав.
— Гадаєте, що ваша пряжа гарна дуже?
— У мене сіль і ніжна, і легка! —
Відмовив Шовкопряд: — Вона така.
Та якість прядива яка?!

ЖАБА І КУРКА

Ж а б а:
— Чого кричиш, немов тебе хто коле?
К у р к а:
— Знесла яйце і тішусь на весь світ.
Ж а б а:
— Овва! Не раджу чванитись ніколи.
По десять би за день впродовж десятка літ —
То б інша річ! Тоді й кричать була б підстава,
Бо десять в день — то слава!
От я: кричу щодня, аж голосна
Над ставом розлягається луна!
К у р к а:
— Закрий-но писок! Досить в тебе крику,
А я господарці даю корість велику!

ЕРУДОВАНИЙ БАГАЧ

Багач побудував помпезний дім.

Хвалився усім:

— Я дім новинами прославлю —

Бібліотеку в нім поставлю

Таку, що світ про неї загуде:

Такої не було ніде! —

Багач — хитрун на всю округу:

Щоб дешевенько обійшлось,

Він не доспав, а вигадав якось,

Вчинив над книгами наругу:

Імітував книжок з півста —

З малюнками поставив палітури

З картону й шкури,

А в палітурах — Пустота!

Такі й у нас

Є ерудити хитрі:

Замість пшона,

Нам пустоту товчуть в макітрі.

ГАДЮКА І П'ЯВКА

Г а д ю к а:

— Смоктунка ти кусюча!

П ' я в к а:

— А ти нещасна й злюча!

Г а д ю к а:

— Ти смокчеш кров з людей та із тварин!

П ' я в к а:

— Здоров'я я несу, а ти — загин!

Так критики: один укусить,
Що автор зразу вмерти мусить,
А інший так розмову поведе,
Що автор кращий твір складе.

ВІЛ І ЦИКАДА

Орав у полі Віл дбайливий.
Цикада у куцах: — Та-так, та-так!
Ореш? А придивися ж як?
Огріхів скільки он на ниві.
Один, говориш? Глянь на борозну́:
Дивитись гидко. Ну і ну!
За цей огріх тебе уб'ють!
Коли й не вб'ють, то осміють!

Робочим теж доводиться Волам
Йнять віри і цикадиним словам.

МІТЛА І СЛУЖНИЦЯ

Мете стара Мітла, бруднить.
Служниця сердиться, ганьбить:
— Ти глянь-но на підлогу —
Такої я не бачила, їй-богу!
Господарі побачать — далєбі,
Дістанеться мені й тобі!

Сеньйор як знайде в кухаря помилку.—
Ганьбить ножа і вилку.

АРХІТЕКТОР-МУДРИЙ

Будуються усі — і бідний, і багатий.
Чому Кузьмі не збудувати хати?
Кузьма багач. Вигадник наш Кузьма:
— Збудую дім, ніде таких нема!
Нехай коштує це не сто й не двісті,
Не тисячу, не три й не п'ять,—
Здивуються всі славні зодчі в місті,
Як буде дивовижею мій дім стоять! —
Наш славний архітект
Твердий підмуток ставить:
— Це новина! Ефект,
Який мене прославить!..—
Пілястри, ордери, колони, маскарон —
З будов старовини. Розписано фронтон.
Хай бачать всі, який господар дома —
Славетний будівник, вигадник всім відомий...—
Стоїть чудацький дім, що збудував Кузьма!
І справді: не хотів таких би і дарма!
Та люд на посміх підніма
І витівку і хату:
— Каптан строкатий!

Кузьма у будівництві втратив смак,
Мов той поет, що творить чудасію:
В сучасний твір прадавніх слів насіяв,
Немов старих латок нашив на новий фрак.

Ігнаци Красіцький

1735—1801

Видатний представник прогресивної польської культури XVIII ст., талановитий письменник епохи Просвітництва в Польщі, Ігнаци Красіцький був автором першого польського роману нового часу «Пригоди Миколая Досвядчинського» та героїко-комічних поем «Мишоїда» і «Монахомахія». У романі висміяні аристократи, що паразитують на тілі народу, їх байдужість до суспільних справ, а сатиричне вістря поем спрямоване проти нецтва і далеко не праведного життя польського чернецтва. Широкої слави зажили байки польського сатирика. Зібрані вони у книгах «Байки та приповідки» і «Нові байки». Для них характерні викривальні тенденції. Написані легким віршем, дотепно й жваво, байки полонили не тільки польського читача. Вони поширилися і серед інших народів. Український поет П. Гулак-Артемівський

переклав і переробив п'ять його байок (з чотирирядкової байки «Пан та Собака» зробив казку на 183 рядки), Л. Боровиковський опрацював до п'ятдесяти сюжетів польського байкаря.

На Україні в 1970 році вийшла книжка байок і приповісток І. Красіцького у перекладі М. Годованця.

ЖЕРЕБЧИК І СТАРИЙ КІНЬ

Жеребчик, вгледівши, як старшого Коня Сідлали, мовив так: — У заздрості згорю я: Глянь — чепраки які! Яка коштовна збруя! Небачена вузда блищить, як сонце дня! — Мина короткий час, гулять малому годі: Наїзник на хребті, мундштук холодний в роті. Пустун в гірких сльозах. Чванливий дух погас.

Хотів того — мовчи! Твій жаль прийшов не в час.

СТАРИЙ ПЕС І СТАРИЙ СЛУЖНИК

Покіль зайців ловив, носив качок із ставу, Гончак у пана мав і ласку, й добру славу. Постарівсь добрий Пес, до служби став негідний,— Пішов до бидла в двір і жив під плотом, бідний. Қолись і пан ласкав, хвалили панські гості; Тепер старий служник йому жбурляє кості.

ОСЕЛ І ВІЛ

Шукав Осел у спеку прохолоди.
Помітив: розлились в долині води,
Волів женуть купати до води.
Осел собі пристав до череди:
— Господар, бачу я, про вас клопоче?
— Про себе дбає він: нас різать хоче.

ЗВІРІ І ВЕДМІДЬ

Царем був Лев старий — гриміли люті війни.
А вмер, то син сказав: — Тепер живіть спокійно! —
Втішалась звірина. Ведмідь мовчав, сумний.
Ведмедя хтось пита: — А ти що? Ждеш війни? —
Той гірко відповів: — Не в цьому, друзі, суть!
Що скаже молодий, як кігті підростуть?!

ВЕДМІДЬ І ЛИСИЦЯ

Розщедрився Ведмідь, у гості звірів скликав.
Не пригощав м'ясним — дурну промову рикав.

Дрімають геть усі. Лиш вихваля Кума.

А Вовк: — За що, дурна?

В о н а:

— Я зберігаю шубу.

Ума

В господаря нема,
А кігті гострі — на загубу!

ВІВЦЯ І ВІВЧАР

Вівчар стриже Вівцю: — Добра́ тобі бажаю
І кожен рік стрижу, всіляко догоджаю,
Ти ж мекаєш одне, що доживаєш дні...
— А з чого твій сіряк, скажи мені!

ДВА ПСИ

— Ти, Мопсе, в подушках, я мокну коло стайні.
Ти кормишся із блюд, мені дають в цебрі...
— Не диво: ти слугуєш у дворі,
Я розважаю пані.

ПРИЯТЕЛЬ

Благав Дамон дружка: — Арісте, поможи,
Як мій найкращий друг, в потребі послужи:
Ірину я люблю, освідчився, чекаю,
Вона й батьки мовчать, щó думають — не знаю.—
Аріст йому на те: — Мою ти знаєш дружбу.
Люблю тебе давно, охочий стать на службу...—
І давній друг подавсь. Дамону прислужився:
Пішов і закохавсь, освідчивсь, одружився.

ЛИС І ОСЕЛ

Старий шкідливий Лис, той гріховод села,
Зі скаргою прийшов до Сірого Осла:
— Отак-то: вік живеш, а приязні не знаєш! —
О с е л:
— Як заробив — таку й оплату маєш!
Хто водиться з дурним, той має по заслугі...
Як другом будеш сам, то й в тебе будуть друзі!

ВИНО І ВОДА

Ганьбило раз Вино криничну чисту Воду:

— Я — для панів, а ти — для чорного народу!

— Чом вина п'ють пани? — відмовила Водиця: —

Не дасть податків хлоп, то підуть до криниці.

КОРОЛЬ І ПИСАРІ

Якийсь новий король, що був собі з примхливих,
Звелів подать реєстр розумних і щасливих.

Розумних склали спис — реєстр везли на возі;

Щасливих не знайшлося ні дома, ні в дорозі.

ВОВК І ВІВЦІ

Хоч прикро, а терпи. Хоча й болить — не плач.

Вся справа лиш у тім, чи добрий ти тлумач.

Домовивсь якось Вовк про шкуру з Овечками.

Погоджена була умова й з Баранами.

Вовк завжди виграє (фортунить мацапурі!):

Щоденно шкура є (звичайно, й те, що в шкурі).

Спокійні Овечки: підписано папір,

Додержить всіх умов той пажерливий звір.

Минув короткий час. Аж раптом серед дня

Той, що бажав лиш шкур, вхопив гладке ягня.

Овечки в крик: — Ганьба! Порушена умова! —

А Вовк їм: — Про ягня в умові ані слова! —

Вовк ухопив вівцю. Кричать: — Не Вовк — загуба!

— Я, сестри, ні при чім, сама полізла в зуби.—

У лісі серед дня дві ярки розірвав,

А каже: — То не я! Я тільки помагав...—

Отак понищив Вовк отару стоголову,

Бо з погляду свого тлумачив він умову.

СОНЯШНИК І ФІАЛКА

Листатий Соняшник з Фіалкою нічною
Засперечалися вечірньою порою.

Сусідку головань почав ганьбить:

— Ну як тебе, скажи мені, любить?

Не по тобі всевладне світло;

Блакитна дивна в тебе голова:

Устане сонце — ти трава,

Сховалось — ти розквітла,

Ллеш пахощі в п'їтму.

Хтозна кому...

— Люб'язний пане мій! — промовила

Фіалка.—

Звичайно, дуже жалко,

Що в нас природа не одна:

Я не така, як ти, ясна,

Короною не чванюсь золотою

І ростом не рівняюся з тобою,

На сонце й глянути не годна;

Ти — світлий князь, ти — вищий рід...

Однак чому зориш за сонцем вслід?

А я... я незалежна, я свободна!

ЗЕМЛЯ І ПОТІК

Занівився Потік. Із шумом-гулом

З гори пливе,

Страхає все живе,

Лама дерева, греблі рве

І на поля багатим лле намулом.

Аж стихла повідь — змовк Потік,

Ласкаво і повільно він потік,

І став картати ниву плодовицу:

— З голодної зробив родючу, сїту,

А ти, коли минули чорні дні,
Хоч би сказала «дякую» мені!
— Ти дав намул і воду,
Мені поміг у дні
Трудні,
Але чи добре те, що чиниш іншим шкоду?

КОНИ

Кінь Верховий зустрів Степового.
Сказав: — Нещасний, брате, ти еси!
Живеш немов дикун. Не здатний ні до чого.
От ти мене гарненько попроси,
Навчу, як через рів стрибати,
Як зайця доганяти,
Як вершника носити,
Як слухатись узди...—
Говорить Степовик: — О, тільки б то біди!
Не знаю я цього, та вчить не попрошу.
Гаразд, що на собі нікого не ношу!

АРГАМАК І ДИКИЙ ЖЕРЕБЕЦЬ

Під вершником гуляв, іржав і землю бив
Веселий Аргамак в золоченім наряді.
А дикий Жеребець, що дуже степ любив,
На травах випасавсь. Ось зблизилися, раді.
Промовив Аргамак: — Життя моє утішне:
І золота узда, й сідло моє розкішне!
А ти — немов дикун, ніяково й казати.
— Але без вершника усе це не дістати?
— То так. Без вершника і жити нам огидно.—
Одмовив Жеребець: — І по тобі це видно.
Жить в розкоші — гаразд, але одна біда:
Узда хоч золота, а все-таки узда!

ЯЛИНА ТА ЯБЛУНЯ

Ялині Яблуня: — Така непоказна,
Чом тулишся під бік, понура і сумна?
На мене подивись,— як люди учащують:
Цвіту́ — милуються, врожай зросте — вітають...—
Аж осінь на поріг. В саду — ані плода.
До Яблуні тепер ніхто не загляда.
Ялина Яблуні: — Бач, яблука зірвали,
Де й ділись ті, котрі хвалу тобі співали!
Тепер про їх любов і ласку ти й суди:
Не ти потрібна їм — а лиш твої плоди!

ПІВЕНЬ

Півень провістить погоду пану —
Має нагороду непогану;
Жив у панському дворі
В щасті та добрі...
Як господар пестить,
То й челядник лестить,
Слухаються діти,
Пані і сусіди.
Так велось пророку
Більш, аніж півроку...
Заспівав якось після негоди:
«Треба ждати доброї погоди!»
В поле вийшов зранку
Пан на посіянку;
І сусідній пан
Вийшов на баштан.
Вирити не зле,
Але...
Темні хмари небо облягли,
Струмені за комір потекли.

— Півень винен! — Всі тоді:
— Він призвідник всій біді!
Півень ꞗепсько радив,
 Півень пана зрадив,
 Він засіви зіпсував,
 Він невдало заспівав! —
Ідучи на страту, мовив неборак:
— Так мені і треба: я — дворак!

БДЖОЛИ

Завсіди розум досконалості шука.
Не тільки людський, а й бджолиний.
І звір, хоча не терпить писанини,
А в мудрості глибоко проника.

Одна Бджола
До Мудреця повчитись забрела.
Забувши квіти, віск, медові рами,
 Радіючи з здобутого знання,
Вернулася у вулик: — Радуйся, рідня!
 Я насатила ум знаннями!
Тепер ми заживем! Свою нову науку
Вам покажу — нові шляхи і штуку!
 Нехай живе
 Нове!
Ганьба, хто не шука нового,
Хто давнього тримається, старого!
У віск свій труд вкладати досить,
Бо пасічник його бере, додому носить.
Солодкий мед, що в наших стільниках,
 Не будемо збирати по квітках,—
 Він липне по брудних руках;
Тепер нектару краплі чисті
Збирати годі в травах та по листі!

Людина мед із воском забира.
Тепер їй ані крапельки добра!
Без меду хай помре, без воску хай загине! —
А Матка так Бджолі: — Не бачу тут ума!
Знай: без господаря і нас нема.
Було давно так, так воно і нині:
Людина служить нам, а ми — людині!

ВОВЧИК

В подвір'ї Вовчик гречний,
Безпечний.
Господар пестив, господиня пасла.
Він звик до молока і масла,
Був гожий, джэнджуристий,
Веселий, танцюристий.
Зустрінув курочку пригожу —
Бажання: «З'їм!» Сумління: «Ні, не можу!»
В тривозі, чуйності, душевній боротьбі
Не міг відмовити собі:
Тихенько совість поступилась,
І курка в пащі опинилась.
За курочкою гусочка пішла,
Натура гріх перемогла.
До лісу втік і вовком став жадливим,
І не було рятунку нещасливим...
Впіймали хижака коло овець.

Почати важко, прийде сам кінець.

МОЛОТ І КОВАДЛО

Ковадло змучене, життю своєму не раде,
З досади
Питає Молота, що стука день при дні:
— Чи ти без праці нудишся?
Надокучаєш так мені
І сам даремно трудишся.—
А Молот відповів:
— Хіба б хотів?
Господар є,
Який кує
І нам покою не дає,
І ми обое
В його руках слухняна зброя;
Нам серце в шумі та вогні болить,
Караємось, а він... велить.

ЛИС МОЛОДИЙ І СТАРИЙ

Лис молодий хвалився, що пишна шерсть росла.
— Ех ти! Мисливського не знаєш ремесла,—
Бувалий Лис йому: — Оте нас саме й губить:
Мисливець не простак — він пишну шкуру любить.

БАРАН, ВІДДАНИЙ НА ОФІРУ

Радів Баран, гадав: то щастя йде до нього —
Убрали у вінки, позолотили роги.
Та Барана взяли. Жерці з ножами йдуть,
То значить — в пишний храм на жертву поведуть.
В очах і світ погас, погіркла слина в роті:
Не помогли вінки і роги в позолоті.

ПТАШКИ В КОЙЦІ

— Чого занудьгував? — Чиж мовить молодий: —
Тобі у койці більш і зерна, і води.
— Ти в койці народивсь, тому тобі байдуже,
А я на волі жив, тому й сумую дуже!

ДУБ І ДИНЯ

Дубівка запашна на сонячнім баштані,
Дивуючись, пита: — А скільки Дубу літ?
— Мені минуло сто, моя ласкава пані.
— Я за сто днів дійшла. Так ви вже дід?
— Я ще не дід. В мені ще сила грає.
Хто швидко вироста, той швидко помирає.

ФІЛОСОФ

Колись Філософ був, що дуже мудрував,
З усіх святих сміявсь і бога зневажав.
А захворів — і той, що небокраї міряв,—
І в бога, і в святих, і в упирів повірив.

ТРОСТИНА І ХМІЛЬ

— Улюблена моя! — Хміль обніма Тростину: —
Гудуть страшні вітри, а ти не бійсь біди,—
Тебе врятую від загину.
— Геть, Хмелю, одійди!
Вітрів я не боюсь, захиститись зумію...
Буває дружба в нас не краща буревію! —
Подув тут вітер з піль.
Тростини не злавав.
Не вистояв наш Хміль —
Геть зламаний упав.

ХЛОПЧИК І БАТЬКО

За збитки чи за що дісталось гірко сину.
Син різочку спалив, щоб не чухрала спину:
Нашкодив син. І знов узявся батько бити,
Та різки не знайшов, києм прийшлося вчити.

ХЛІБ І ШАБЛЯ

При Шаблі Хліб лежав. Сказала гордо зброя:
— Пошани варта я від тебе он якої!
Тружуся день і ніч і клопочусь немало,
Щоб дар твоїй трударі безпечно споживали.
Х л і б:
— Клопочешся, усю доклавши міць,
Та найчастіш за все береш нас силоміць!

ПАН І ПЕС

На злодія ждав Пес і цілу ніч не спав.
На ранок били Пса, бо Пана турбував.
На другу ніч хропів, щоб Пану спокій дати.
Уранці били Пса, бо злодій вліз до хати.

ЛАГІДНИЙ ЛЕВ

Брехня — і недостойна, і не гречна.
І правда при дворі річ небезпечна.

Лев смирно сів,
Критикувать себе звелів.

Говорить Лис: — Ти, царю, дуже винний:
До зла примирний, з лютим доброчинний! —
Вівця й собі: — Ти шкуродер!
— За правду дякую! — Вівцю в куцах роздер.

ЧОРНИЛЬНИЦЯ І ПЕРО

Чорнильниця з Пером сварились уночі:
Кого із них творцем вважають читачі?
Прийшов поет — і в сміх, регоче з пустодзвонів:
— Багато вас таких на світі компаньйонів!

СОЛОВЕЙ І ЩИГЛЯ

— Бідаче! — мовило Щигля до Солов'я: —
Співаєш мало ти, багато — я!
— Не похваляйся марно:
Співай поменш, та гарно!

ПАВИЧ І ОРЕЛ

Похизувавсь Павич своїм барвистим пір'ям.
Аж пролітав Орел уранці над подвір'ям.
Павич злякавсь, завмер. Сміються з нього всі.
Павич до них: — Шкодá, не тямитеся в красі! —
Орел згори: — Так завжди з тих сміються,
Що пір'ям чваняться, красою задаються!

ХОРТ І КІТ

Котові Хорт сказав: — Нікчемний в тебе смак —
Мишатко вполював, пожива, кажеш, гарна! —
Одмовив стиха Кіт: — Та вже-бо краще так:
Для себе — мишеня, аніж для пана сарна.

СУСІДСТВО

Вродило б урожай хазяїнське поле
(Грунт добрий був, не ораний ніколи),
Так поруч жита глід колючий жив,
Він урожай безжально заглушив.

Зло — голод, війни — люті біди,
Та гірш нема напасника сусіди!

ЛАКЕЙ І СУКНЯ

Щоб сукню чистити, узявсь Лакей до прута.
Злякалася: — Невже добро мое забуто? —
Лакей відповіда: — Тому я взявсь за дрюка,
Що забруднилась ти. Бач, он яка пилюка!
Тріпачка хоч гірка, але й не без користі:
Коли брудних не бить — вони не будуть чисті.

УПЕРТІ ВОЛИ

Початки дуже милі, та... кінці лихі.

Улітку до трудів Воли були глухі.
Господарям взимі — хоч власні пальці їж.
Воли пішли під ніж.

ДЗВІН

Дзвін-самохвал казав, що він є пан вельможний: -
— Коли я закричу — мене почує кожний!
— То правда, дзвониш ти,— хтось каже сміховитий:—
Але чи ти б дзвонив, якби тебе не бити?

ХВОРИЙ ЛЕВ

Хворіють в нас пани. А Лев чому не може?
Роздутий, як гора, кричить на царським ложі.

Під звірами тремтить земля.

Та при дворі

Підлизи є навколо короля.

Є й лікарі.

Ведмідь з Лисицею у лікарських халатах

До хворого зайшли, майстри полікувати.

В е д м і д ь:

— Лев переїв, і шлунок не зварив...—

(Невдалий лікар не договорив).

Лисиця мудру раду радить:

— Хто любить піст — рибина не завадить.

Володарю ж потрібне щось м'ясне,

Жирненьке і смачне.

Пан Лев, щоб він здоровий був,

Ведмежинки, звичайно, не забув?

Мистецтво лікарське корисне дуже:

Лев видавав. Лисиця в Лева служить.

ВІВЧАР І ВІВЦЯ

Овечка по ягні

Ридає кілька днів:

То Вовк його в багні

Роздер і з'їв.

Пастух, що те ягнятко годував,

Теж слізю жалкував.

Обое побивались, бідні,

Мов рідні.

Коза те збоку бачить:

— Овечка має друга:

Як за ягнятком плаче!

— То хитра чулість, хитра то послуга!
Лукава та його сльоза! —

Одмовила Коза:

Болить плаксивця не овеча втрата —
Хотів собі ягня зарізати на свята!

НОГА І ЧОБІТОК

Дірявий Чобіток, нервуючи з нудьги,
Вчепився до Ноги:
— Що з мене ти зробила?
І підтоптала, і побила! —
Нога йому — свої жалі:
— А ти мені набив болючі мозолі! —
Тут Чоботар, що чув ту річ престрогу,
А шанував поважну Ногу,
Не церемонивсь з Чобітком.
Сказав, махнувши молотком:
— Хай Чобіт наш того не забуває:
Без ніг чобіт ніколи не буває!

МИШІ

Нас кожного свої турботи мучать.

Журились Миші: що з Котом робить?

Одна, гаряча, учить:

— Дарунками купить! —

А друга: — Упіймати й задушить! —

На те сказала мудра (бо стара):

— Хіба ж не знаєте котягу:

Дарунки з'їсть, злама присягу.

Найкращий вихід в нас — нора...
А щоб не мати вічної турботи,
Ми будьмо ні з Котом, ні проти.

ЛЕВ, ВІЛ І ЛИСИЦЯ

Лев з'їв Вола.
Страхалися навколо:
Були ще не такі діла,
Та не було ніколи,
Щоб Леви-королі своїх міністрів їли.
Пани придворні в здивуванні мліли:
Міністром Віл давно у Лева служить;
Позбутись шкури й милості — задуже...
Тамуючи громадський гнів,
Лисиці Лев звелів
Пожежу цю залить.
Лисицю не учить,—
Взялась хвалить:
— Над Лева не знайти
І правди, й доброти!
Таких, як Лев наш, слід святити...—
Не втримавсь Лев, почав шерстити:
— Дурна — то не суди, псявіро!
Розумна — мусиш знати міру.

ХМІЛЬ

Хміль здумав по землі стелитися й рости.
— В Тичинки не прошу опори й допомоги!
Своєї в мене досить змоги!..—
Та не прийшлося цвісти:
Листки маленькі,
Жовтенькі...

Почав, бідака, загнивати,
Життя прийшлося рятувати:
Величний пан,
Що обминав Тичину,
Вхопився за бур'ян...
Загинув.

ЯСТРУБОК І СОКІЛ

Не хочеш сорому — зважай, з ким маєш справу.
На Сокола напавсь раз Яструбок лукавий.
Він думав подолать, як пташок брав без бою,
Та був сумний кінець зухвалому розбою:
На злого Яструбка могутній птах наскочив:
— Нікчема ти! Живи! Вбивать тебе не хочу,
Бо слави в тім нема — слабкішого долати:
Орлові — соколят, тобі — перепеляти.

СКУПАР

— Повішуся! — Скупар об поли бився: —
Десь клятий таляр загубився! —
Та за віршовку треба гріш покласти.
Він вирішив віршовку вкрасти.

Скупар піймавсь. За ґрати посадили,
До смерті дурня присудили.
Народ — той тішиться, той співчува:
— За що погинеш, клята голова?
— То щастя: вмру я без витрати! —
Сказав Скупар крізь ґрати.

ПТАХИ ТА ОСЕЛ

Про Солов'я розмову птахи завели:
— Його пісні варт слави й похвали!
Ч и ж:
— Співи Солов'я прекрасні і чудесні! —
Погоджуються з ним усі птахи підлесні.
І звірі згодні з ним: — Прекрасно він співа! —
Ревнув Осел, розумна голова:
— А я — іггі! — своєї заведу:
Не чутно Солов'я в саду!

ВОВЧИКИ

Один рудий, чорненький другий, третій бурий,
Сваряться Вовчики: у кого краща шкура?
Говорить перший: — Я гарненький.—
А другий каже: — Я гладкенький.—
А третій: — Шерсть моя ніжненька,
Я — чисто ненька! —
Аж тут Вовчиця підійшла:
— Чого ви, дурні, сваритесь? — питає.
Довідалась — мирити почала,
Повчає:
— Я бачу: тут про шкуру йдеться, діти?
А наше діло в тім, щоб уціліти.
Вам треба знати, що біда
На вська всюди вигляда.
Вона не дивиться, хто гарний,
Хто незугарний.
Не згинете в житті,
Як будете в гурті.
Не втримаєтесь вкупі,
Валятиметесь — труп на трупі:
Мисливця постріл влупить
Або кушнір облупить.

З М І С Т

Світова байка на українській землі. Є. Гінзбург, С. Крижанівський	3
--	---

Б А Й К И

Антична байка

Езоп

Ріка Мудрості	27
Лисиця і Крук	28
Папуга став царем	29
Лисиця і Осел	29
Голова і Хвіст	30
Бик і Козел	31
Коваль та його Пес	32
Курка і Господарка	33
Мурахи і Стрибунець	34
Колеса і Бики	34
Воли і Вівці	35
Орел і Кури	35
Дивна дружба	36
Надія	37
Осел на хаті	38
Чередник і Лев	38
Щастя і Розум	39
Лисиця і Козел	40
Лихий Сусіда і Лисиці	41
Дорожня Жабка	41
Вівчар і Море	42
Бджола	43
Садівник і Хлопці	44
Голова, Живіт і Руки	45
Закоханий Лев	45
Вітер і Сонце	46
Собака і Заець	47
Кріт у біді	48
Орел і Черепаха	48
Дуб і Комиші	49
Син Зевеса	50
Черепаха і Зевес	51
Чорне Поросся	51
Вовк і Вівця	52

Орел і Сорока	53
Вовк та Ягня	53
Оптиміст	55
Одчайдушна Галка	55
Кішка, перетворена на жінку	56
Вовк-лікар	57
Мисливець і Лісник	58
Соловей і Дівчина	59
Коза і Пастух	59
Кіт і Миші	60
Комар і Віл	60
Голубка і Кіт	61
Мавпа і Лисиця	62
Лисиця і Вовк	62
Калитка з грішми	63
Блоха в порядній хаті	64
Кіт і Півень	64
Епілог	65

Інші античні байкарі

<i>Сімонід Кеоський</i>	
Миша і Скойка	69
<i>Арістофан</i>	
Жайворон — вірний син	70
Сибарит	71
Езоп і Собака	71
<i>Платон</i>	
Біль і Насолода	72
Прибуток і Бідність	72
<i>Арістотель</i>	
Лев і Заець	74
Лисиця та Іжак	74
<i>Діон Хрїсостом</i>	
Рот і Очі	76
<i>Плутарх</i>	
Дарунок Скорботи	77
Корольок і Орел	78
Сатир і Вогонь	78
Псова хата	78
Раб-утікач	79
Місяць і його Мати	79
Яструб і Пташенята	80
Лисиця і Журавель	80
Празник і Попразень	81

<i>Елій Арістід</i>	
Мом і Афродіта	82
<i>Максим Тірський</i>	
Вівчар та Різник	83
<i>Псевдо-Плутарх</i>	
Тінь осла	84

Федр

Пролог до другої книги байок	87
Сократ і Друзі	87
Хитрий Комар	87
Віслюк і Завойовники	88
Муха і Віл	89
Барс	89
Павич і Юнона	89
Дзеркало і Слимак	90
Труд і відпочинок	90
Хто мати?	91
Артист і Заздрісний	91
Сімонід	92
Бджола і Муха	93
Боги і Дерева	93
Езоп і Базіка	94
Злодій і Пес	95
Сорочий хвіст	95
Мисливський Пес	96
Езоп і Поет	96
Півні на суді	97
Чванькуватий Борець	97
Хворий Орел	98
Езоп і Забіяка	98
Правдивий і Брехливий	99
Жалюгідний друг	99
Орлицю обдурили	100
Осел і Ліра	101
Обидві хитрі	101
Кінь з бляхами	102
Друг з сільцем	102
Бик і Телятко	103
Доля людська	103
Голодний Ведмідь і Раки	104
Вовк і Вовченята	104
Осиний суд	105
Сестра й брат	105

Гетера і Юнак	106
Езопова байка про Бика	106
Езоп і Господиня	107

Бабрій

Пролог	109
Мудра відповідь	110
Справедливий Лев	110
Крила дружби	111
Верблюд	111
Пес і Господар	111
Півник під хмарами	112
Осел і Лев	112
Соловей і Ластівка	113
Муштровані Мавпи	113
Миша і Бик	114
Виноградар і Боги	114
Сварливі Бики	115
Хитрун і Гермес	116
Лев збожеволів	116
Незаслужена смерть	116
Оскома	117
Скульптура Гермеса	117
Кедр і Ожина	118
Дотепний Віл	119
Вівці і Пси	119
Щедра Лисиця	120
На свою голову	120
Віл і Осел	121
Вовк-зрадник	121
У чужому пір'ї	122
Старий Батько і Сини	123
Лисича правда	123
Хлопчик-брехунець	124
Журавель і Павич	124
Бурхливе море	125
Людина, Кінь, Бик і Собака	125
Одруження бога війни	126
Вісті з того світу	126
Левина шкура	127
Сусідка і Афродіта	128
Віл і Блоха	128
Собака з дзвоником	129

Байки із збірника «Ромул»

Птахи і Зозуля	131
Оцінщика шукали	131
Яструб, Орел і Горобець	132
Заєць і Олень	132
Учитель, Цап і Вовк	133
Галка і Пес	133
Борсук серед свиней	134
Пес і Господар	135
Вовк і Горлиця	135
Мудрець і його Син	135
Кіт-єпіскоп	136
Собака і Вовк	136
Підсвинок	137

Візантійська байка

<i>Григорій Назіанзін</i>	
Звідки походить рум'янець	140
<i>Фотій</i>	
Три грона Діоніса	141
<i>Никифір Василякі</i>	
Лев одурив Бика	142
<i>Іоанн Кантакузін</i>	
Птахолов і Горобець	144

Леонардо да Вінчі

Бритва	146
Папір і Чорнило	147
Думка про Вино	147
Думка про Краплину	148
Думка про Сніг	148
Думка про Язык	148
Билинка	148
Сніжина	149
Устриця і Краб	149
Ручай	150
Мирт, Лавр і Груша	150
Погіршливий Клен	150
Дивогляд	151
Плодове Дерево	151
Устриця, Щур і Кіт	151

Горіх і Мур	152
Каштан і Фіга	152
Рак	153
Блоха	154
Мавпа і Пташеня	154
Павук	154
Дрозди і Сойка	155
Миша, Ласиця і Кіт	155
Мурах і Просяне Зерно	156
Осел на льоду	156
Виноград і Підпори	157
Яструб і Качка	157
Льон	157
Щепа	158
Каштан і Виноградна Лоза	158
Ніж і Нігті	159
Дзеркало	159
Горіх при дорозі	160
Лоза Виноградна і Верба	160
Дикий Виноград	160
Смоква	161
Метелик і Каганець	161
Дерен і Дрізд	162
Верба і Диня степова	162
Полум'я і Свічка	163
В'яз і Фігове Дерево	163
В пошуках тепла	164
Павук і Виноградарі	164
Річкова Лілея і Рожа	165
Груша	166
Сталь і Кремень	166

Жан де Лафонтен

Молочниця і Глечик	168
Сила байки	169
Похорон Левиці	171
Щур-пустельник	172
Пастух і отара	173
Риби і закоханий Флейтист	174
Два Пси і мертвий Осел	175
Лев та Осел	176
Звірі під час чуми	177
Водоспад і Ріка	179
Вовк і Лисиця	180

Пастух і Король	181
Двір Лева	182
Орел і Сова	183
Коршак і Соловей	184
Кінь і Олень	185
Шершень і Бджола	186
Вовк і Собака	187
Дроворуб і Меркурій	188
Кажан і дві Ласки	189
Людина шукає Фортуни	190
Лисиця в колодязі	191
Чапля	193
Смерть і Дід	193
Фортуна і Дитя	194
Казанок і Горщик	195
Щур і Слон	196
Півень і Лис	197
Чоботар і Багач	197
Заячі вуха	199
Лев збирається на війну	200
Хворий Лев і Лисиця	200
Крамар, Дворянин, Пастух і Царський Син	201
Учень і Учитель	202
Людина і Змія	203
Дві Кози	205

Жан-П'єр Флоріан

Носорог і Верблюд	207
Плющ і Повійка	207
Мавпи і Левеня	208
Правда і Байка	209
Пес і Кішка	210
Соловей і Принц	210
Молодий і Старий	210
Переодягнена Лисиця	211
Кабан і Птахи	212
Папуга	212
Кіт і Щури	213
Крокодил і Осетер	214
Красуня	215
Бик, Кінь і Осел	215
Леопард і Білка	216

Два Леви	216
Дзеркало істини	217
Пугач і Голуб	218
Чижі і Щигля	218
Король і Старець	219
Кокетка і Бджола	220
Кіт і підзорна труба	220
Мавпа і чарівний ліхтар	221
Двоутробка	223
Старе дерево і Садівник	224
Два садівники	224
Каліф	225
Король і два Чабани	226
Гадюка і П'явка	227
Два хлібороби і Хмара	228
Легюча рибка	229
Маленька Мавпа	229
Іжак і Зайці	230
Кінь і Лошак	231
Голубка та її вихованець	231
Пастух і Соловей	232
Фазанчик	233
Горлиця і Славка	234
Паша і Дервіш	235
Шуліка і Голубок	236

П'єр Лашамбоді

Старий Лев і Осел	238
Риштовання	238
Виноградне гроно	239
Щур у бібліотеці	239
Король і народ	240
Ластівка і Пес	241
Мати і дитя	242
Скупий у пеклі	242
Вихователь і діти	243
Курка і Бовтуни	243
Молодий Папуга	244
Нова поклажа	244
Жолудь і Гриб	245
Індики	245
Скупий Багач і два Жебраки	246

Зозуля і Горобець	246
Газована вода і Шампанське	247
Собака і Кіт	247
Вівця і Жаби	248
Шабля і Рукоять	248
Бабуся і Онучка	249
Порося	249
Біле Курча і Чорна Курка	249
Курча, Лисиця і Собака	250
«Сюрен»	250
Жаби і Хмари	251
Хлопчик і Пес	251

Готгольд-Ефраїм Лессінг

Езоп і Осел	254
Дресирований Ведмідь	254
Хом'як і Мурах	255
Вовк і Вівчар	255
Войовничий Вовк	255
Осел і Вовк	256
Орел	256
Вовк на смертній постелі	256
Найстрашніший звір	257
Бик і Кінь	257
Осел з Левом	257
Вівчар і Соловей	258
Ведмідь і Слон	258
Лисиця і Маска	258
Страус	259
Мавпа і Лисиця	259
Ягнятко захищають	259
Горобець і Орел	260
Водяна Гадюка	260
Нікс Боденштром	261
Олень і Лисиця	261
Орел і Сова	262
Зразкове подружжя	262
Бик і Олень	263
Сліпа Курка	263
Дика Яблуня	263
Пелікан	264
Лисиця і Лелека	264
Лев і Тигр	265

Неробс	265
Горобці	265
Вівця і Ластівка	266
Подружня любов	266
Фаустін	267

Томас де Іріарте

Господар та Осел	269
Осел-флейтист	269
Качка і Вуж	270
Чия правда?	271
Плащ, Віяло і Парасоль	271
Всезнайко	272
Язиката Мавпа	273
Жаба і Тростина	274
Портрет вельможі	274
Дзвін і Дзвінок	275
Дві Ящірки	276
Яйце	277
Два Кролі	277
Білка і Кінь	278
Рожа і Дикий Виноград	279
Білка та Осел	280
Багата господиня	281
Кавалер і Дама	282
Ведмідь, Мавпа і Свиня	282
Кріт на грищі	283
Щиголь і Лебідь	284
Шовкопряд і Павук	285
Жаба і Курка	285
Ерудований Багач	286
Гадюка і П'явка	286
Віл і Цикада	287
Мітла і Служниця	287
Архітектор-мудрій	288

Ігнаці Красіцький

Жеребчик і старий Кінь	290
Старий Пес і старий Служник	290
Осел і Віл	291
Звірі і Ведмідь	291
Ведмідь і Лисиця	291
Вівця і Вівчар	292

Два Пси	292
Приятьель	292
Лис і Осел	292
Вино і Вода	293
Король і писарі	293
Вовк і Вівці	293
Соняшник і Фіалка	294
Земля і Потік	294
Коні	295
Аргамак і дикий Жеребець	295
Ялина та Яблуня	296
Півень	296
Бджоли	297
Вовчик	298
Молот і Коваadlo	299
Лис молодий і старий	299
Баран, відданий на офіру	299
Пташки в койці	300
Дуб і Диня	300
Філософ	300
Тростина і Хміль	300
Хлопчик і Батько	301
Хліб і Шабля	301
Пан і Пес	301
Лагідний Лев	301
Чорнильниця і Перо	302
Соловей і Щигля	302
Павич і Орел	302
Хорт і Кіт	302
Сусідство	303
Лакей і Сукня	303
Уперті Воли	303
Дзвін	303
Хворий Лев	304
Вівчар і Вівця	304
Нога і Чобіток	305
Миші	305
Лев, Віл і Лисиця	306
Хміль	306
Яструбок і Сокіл	307
Скупар	307
Птахи та Осел	308
Вовчики	308

Басни

*зарубежних баснописцев
в перепевах и переводах
Никиты Годованца*

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *Ф. Ф. Скляр*

Художник *І. В. Коптілов*

Художній редактор *В. А. Кононенко*

Технічні редактори *Б. С. Куйбіда,*

Б. С. Грінберг

Коректор *О. К. Бобренко*

Виготовлено на книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого об'єднання
«Поліграфкнига», Київ, вул. Артема, 23а.

БФ 32211. Здано на виробництво 10.XI 1972 р.

Підписано до друку 7.VI 1973 р.

Папір машинно-крейдяний. Формат 70×100¹/₃₂.

Фізичн. друк. арк. 10. Умовн. друк. арк. 12,9+1 вкл.

Обліково-видавн. арк. 12,431.

Ціна 1 крб. 50 коп. Замовл. 730.

Тираж 16 000.

С61+У2

Є24

0743—080

Б 362—73

М205(04)—73

Байки

зарубіжних байкарів

